

Slutrapport för projektet
Riksomfattande utveckling och
spridning av god praktik inom
området för adoption (Vahke)

Slutrapport för projektet Riksomfattande
utveckling och spridning av god praktik inom
området för adoption (Vahke)

Slutrapport för projektet Riksomfattande utveckling och spridning av god praktik inom området för adoption (Vahke)

FSKC Rapporter 8/2009

Ab Det finlandssvenska kompetenscentret inom det sociala området

Helsingfors 2009

Översättning av kapitel 2.1, 3, 5.2, 6, 7 av
Scandix käännökset Oy översättningar Ab

ISBN 978-952-5588-53-8 (PDF)

Innehåll

Författare	7
Förord	8
1 Vahke-projektets processbeskrivning	10
Mia Montonen	10
1.1 Resurser	11
1.2 Planeringsfasen och de första seminarierna kommer igång	12
1.3 Mellanutvärdering	13
1.4 Aktiv projektfas	14
1.5 Den aktiva projektfasen övergår till en intensiv avslutningsfas	15
1.6 Avslutningsvis	16
2 Att sprida adoptionskompetens på fältet	17
2.1 Erfarenheter av Vahke-projektets seminarier	17
Sanna Mäkipää	17
2.1.1 Seminariernas tidtabell, uppbyggnad och praktiska arrangemang	17
2.1.2 Utbildning med hjälp av kunskap och känslor	20
2.1.3 Seminarierna upplevdes som angelägna	20
2.1.4 Fackkunskapen och adoptivbarnens särskilda situation möts inte alltid	22
2.1.5 Specialanställda som informationsspridare	24
2.1.6 Behovet av fortbildning	25
2.1.7 Utbildningens längd och information om utbildningen	26
2.1.8 Andra hälsningar till arrangörerna	26
2.1.9 Spontan respons på seminarierna	27
2.1.10 Material som insamlats av studerande Satu Penttinen	28
2.1.11 Till slut	29
2.2 Erfarenheter av fortbildningen i adoptionskunskap	30
Bettina Brantberg	30
2.2.1 Bakgrund	31
2.2.2 Deltagarna	31
2.2.3 Tvåspråkigheten	32
2.2.4 Utbildningens upplägg	32
2.2.5 Tutorerna	36
2.2.6 Utvärdering	37
2.2.7 Arrangörernas reflektioner	37
3 Erfarenheter av utvecklingen av det familjearbete som riktar sig till adoptivfamiljer	39
Aulikki Haimi-Kaikkonen och Elise Uimonen	39
3.1 Bakgrund	39
3.2 Planering av modellen för familjearbete	40
3.3 Praktiska erfarenheter av familjearbetet och respons från familjerna	42

3.4	Förutsättningar för familjearbetet	43
3.4.1	De anställdas utbildning och erfarenhet	43
3.4.2	Pararbete	43
3.4.3	Arbetshandledning	44
3.4.4	Tidsanvändning	44
3.5	Familjearbetets framtid inom Helsingfors stads adoptionsarbetsgrupp	44
4	Den internationella adoptionsprocessen ur ett brukarperspektiv	46
	Pia Eriksson	46
4.1	Inledning och syfte	46
4.2	Den lagstadgade internationella adoptionsprocessen	47
4.3	Möten med professionella under adoptionsprocessen	48
4.4	Diskussion	49
5	Adoptionsverksamheten i Norden	52
5.1	Vad kan adoptionsverksamheten i Finland lära sig av andra nordiska länder? – erfarenheter från Danmark, Sverige och Norge	52
	Pia Eriksson	52
5.1.1	Danmark	53
5.1.2	Norge	54
5.1.3	Sverige	54
5.1.4	De nordiska ländernas adoptionsverksamhet ur ett finskt perspektiv	55
5.2	Förberedelsekurser för blivande adoptivföräldrar– kunskap och färdigheter inför det nya föräldraskapet	58
	Bettina Brantberg, Pia Eriksson, Sanna Mäkipää	58
5.2.1	Syftet med förberedelsekurser för blivande adoptivföräldrar	58
5.2.2	Förberedelsekurser för blivande adoptivföräldrar i Norden	58
5.2.3	Sverige	58
5.2.4	Danmark	59
5.2.5	Norge	60
5.2.6	Finland	60
5.2.7	Reflektioner kring anordnandet av förberedelsekurser i Finland	62
6	Rekommendationer om trygghandet av adoptionskompetens och stödet till adoptivfamiljer givna av projektet för riksomfattande utveckling och spridning av god praktik inom området för adoption (VAHKE)	64
6.1	Inledning	66
6.2	Allmän motivering till rekommendationerna	66
6.2.1	Att vara adoptivförälder eller adoptivbarn innebär särskilda utmaningar	66
6.2.2	Samhället bär ansvar för tjänsterna för adoptivfamiljer och utvecklingen av dessa tjänster	68
6.3	Motivering per rekommendation	69
6.3.1	Rekommendation om styrning, utveckling och tillsyn av adoptionsverksamheten	69
6.3.2	Rekommendation om personalens adoptionskompetens	72

6.3.3	Rekommendation om utveckling av stödet till adoptionssökande och adoptivfamiljer	75
6.4	Till slut	85
7	Diskussion	90
	Bettina Brantberg, Pia Eriksson, Sanna Mäkipää	90
Tabell 1	Seminarier och deltagare	18
Tabell 2	Seminariernas behållning för deltagarna (N=230)	22
Tabell 3	Information om seminarierna hade fått av (N=228):	26
Tabell 4	Deltagarnas upplevelser av några aspekter (N=29)	36
Bilaga 1	Fortbildning i adoptionskunskap 2008-2009	92

Författare

Bettina Brantberg, PeM, sjukvårdslärare, projektarbetare
Vahke-projektet

Pia Eriksson, PM, forskarsocialarbetare
Vahke-projektet

Aulikki Haimi-Kaikkonen, SVM, ledande socialarbetare,
Helsingfors stads socialverk, enheten för familjerättsliga ärenden

Mia Montonen, PM, projektkoordinator
Vahke-projektet

Sanna Mäkipää, HvM, projektarbetare
Vahke- projektet

Elise Uimonen, adoptionsarbetare/ handledare
Helsingfors stads socialverk, enheten för familjerättsliga ärenden

Förord

Adoptionsrådgivning och adoptionsverksamhet har i vårt land främst utvecklats inom adoptionsorganisationerna och inom Helsingfors stads adoptionsenhet. I övriga kommuner är kunnandet inom branschen rätt marginellt.

Detta riksomfattande projekt över utveckling och spridning av god praktik inom området för adoption (Vahke) visade att informationsbehovet i kommunerna är stort. Bl. a inom dagvården och i skolorna identifieras inte alltid det adopterade barnets specialbehov. Erfarenheterna från detta projekt har emellertid utvisat att redan en liten satsning t.ex. att man med hjälp av en dag långt seminarium på ett mångsidigt sätt kan skapa ny förståelse, varvid den redan från tidigare yrkeskunniga personalen kan tillämpa sitt kunnande för de adopterade barnens behov.

De internationella adoptionerna har under 2000-talet minskat, men däremot har behovet av stöd för adoptivbarnen och familjerna klart ökat bl.a på grund av barnens ålder och specialbehov. Familjernas behov av stöd fordrar stärkande av adoptionskunnande inom kommunernas olika serviceområden, såsom rådgivningarna, dagvården och skolorna. Även adoptionsrådgivningens roll är viktig och fordrar specialkunnande, för att man vid rådgivningsskedet utvärderar de kommande adoptionsföräldrarnas färdigheter och till dem borde kunna berätta om de speciella utmaningarna som adoptivföräldrarskapet medför.

Vahke-projektet förverkligades vid Ab Det finlandssvenska kompetenscentret inom det sociala området (FSKC) och finansierades av Social- och hälsovårdsministeriet och Helsingfors stad. I Helsingfors stads socialverk, enheten för familjerättsliga ärenden utvecklades en modell inom familjearbete för adoptivfamiljer. Modellen beskrivs i kapitel tre i denna rapport. Försöket med familjearbete utvisade att familjerna och deras behov är väldigt olika. I kapitel två beskrivs utförligt hur adoptionskunnande spreds i hela landet under endagsseminarier och berättas om planeringen av fortbildningen och förverkligandet av den. De förverkligande utbildningarna är även ur nordiskt perspektiv sett unika och erfarenheterna av dem har även gett impulser till projektets rekommendationer.

”Rekommendationer om tryggheten av adoptionskompetens och stödet till adoptivfamiljer” ingår i denna rapport, men är också publicerad som skild publikation (FSKC 11/2009). Till innehållet i rekommendationerna har inverkat dels erfarenheterna från Finland och dels de diskussioner som projektarbetarna förde i de övriga nordiska länderna. Projektarbetarna hade möjlighet att relativt heltäckande

kartlägga adoptionsverksamheten i de övriga nordiska länderna. Dessa uppgifter refereras i kapitel fem.

Rekommendationerna innehåller tre punkter, i den första föreslås att ansvaret för allmän handledning, utveckling och övervakning koncentreras till ett enda sakkunnigorgan. I den andra rekommendationen uppmärksammas tryggheten av adoptionskompetensen. I den tredje punkten föreslås att förberedelsekursen för blivande adoptivföräldrar blir en del av den lagstadgade adoptionsprocessen samt att föräldrarna skulle garanteras stöd inom bas- och specialservice efter adoptionen. Dessa rekommendationer kommer i rätt tid, eftersom den nya adoptionslagen som bäst håller på att förberedas.

Utvecklingsarbete borde basera sig både på erfarenhet och forskning. Inom detta projekt fanns möjlighet att anställa en forskarsocialarbetare att forska om adoptionsökandes erfarenheter i adoptionsprocessen. Pia Erikssons undersökning "I adoption är ingenting säkert före man får barnet i sin famn – brukares upplevelser av den internationella adoptionsprocessen", är publicerad som en skild rapport (FSKC Rapporter 9/2009).

Ett utvecklingsprojekt är alltid en process som lever i sig och i sin miljö. Denna process är beskriven i början av rapporten. Projektets innehåll och tillvägagångssätt preciserades under projektets gång på basis av styrgruppens mellanutvärderingar. I det aktiva styrgruppsarbetet har medverkat representanter för alla centrala adoptionsorganisationer. Det har varit en glädje att vara med i ett projekt, där både styrgruppens medlemmar och projektarbetarna varit branschens specialkunnare som också djupt engagerade professionella inom sitt område.

Helsingfors den 8 december 2009

Eini Pihlajamäki
Verkställande direktör
Ab Det finlandssvenska
kompetenscentret inom det
sociala området

Vanessa Holmström
Styrgruppens ordförande,
socialarbetare inom familjerättsliga
enheten vid Helsingfors stads
socialverk

1

Vahke-projektets processbeskrivning

Mia Montonen

Planeringen av Vahke-projektet (Riksomfattande utveckling och spridning av god praktik inom området för adoption) påbörjades under år 2006 inom projektet "Det nationella projektet för tryggande och utvecklande av kunskap inom adoptionsfrågor" (2004-2006). Inom detta projekt utformades ett förslag för hur adoptionskunnandet borde vidareutvecklas, praktikforskning om god praktik inom adoptionsrådgivning gjordes, samt en pilotfortbildning för personal som arbetar med adoptioner genomfördes. Vahke-projektet skulle fortsätta det arbete som gjorts och svara på de utvecklingsbehov som uppkom inom det tidigare projektet. Beslutet om statsbidrag för Vahke-projektet kom i april 2007.

Enligt projektplanen var projektets målsättningar att:

- Trygga adoptionskunnande på grund- och specialiseringsnivå genom fortbildning
- Utveckla rekommendationer
- Sprida god praktik i hela landet
- Utveckla familjearbete under adoptionsprocessen
- Forska och utveckla brukarperspektivet

Under projektets gång konkretiserades dessa målsättningar till fyra fokusområden för projektet:

- Utvecklande av familjearbete
- Fortbildning
- Forskning ur brukarperspektivet
- Rekommendationer om tryggheten av adoptionskunskap och stödet till adoptivfamiljer

Det förväntade resultatet för VAHKE-projektet var enligt projektplanen att nationellt trygga utvecklandet av adoptionskunnandet och skapa hållbara strukturer för spridandet av kunskap inom adoption. Inom projektet blev de konkreta resultaten följande:

- kunnandet inom adoption har ökat; intresse och förståelse för adoptivfamiljernas och de adopterade barnens behov har ökat
- en modell för intensivt familjearbetet för adoptivfamiljer utvecklades
- modell för utbildning inom adoption (seminarier) och för fortbildning inom adoptionskunskap utvecklades

- det utarbetades rekommendationer om tryggheten av adoptionskunskap och stödet till adoptivfamiljer

Dessa resultat och fokusområden beskrivs närmare i skilda kapitel i denna rapport medan projektets process mera allmänt diskuteras i detta kapitel.

Processbeskrivningen baserar sig på projektdokument (verksamhetsplaner, protokoll, timlistor) samt på de kompetensevalueringar som genomförts med projektets styrgrupp (09.09.2008 och 01.06.2009).

1.1 Resurser

Enligt planen skulle det anställas en projektkoordinator och en forskarsocialarbetare till projektet. Rekrytering pågick under hösten 2007 och koordinatortjänsten söktes av flera, men endast få sökande hade kunskap om adoption. Bettina Brantberg och Sanna Mäkipää sökte tjänsten tillsammans och erbjöd att sköta uppdraget via sina bolag. Styrgruppen ansåg att Brantberg och Mäkipää var de mest meriterade bland de sökande och valde båda. För att kunna köpa tjänster av Brantberg och Mäkipää måste en ändringsansökan göras till Länsstyrelsen i Södra Finlands län. Detta förlängde rekryteringsprocessen så att Brantberg och Mäkipää kunde påbörja sitt arbete i projektet i januari 2008. Koordinatortjänsten delades slutligen på tre personer (Sanna Mäkipää 40 %, Bettina Brantberg 40 %, FSKC (Mia Montonen) 20 %. Mäkipää och Brantberg skulle ansvara för det konkreta förverkligandet av projektet, så som planering och verkställande av utbildning och FSKC/Montonen för helhetskoordineringen av projektet. Forskarsocialarbetare Pia Eriksson, som anställdes av Helsingfors stad, påbörjade sitt arbete i augusti 2008. Förutom projektpersonalen har Elise Uimonens och Aulikki Haimi-Kaikkonens arbetsinsats ingått som en del i projektarbetet. De arbetar inom adoptionsenheten inom byrån för Familjerättsliga ärenden på Socialverket inom Helsingfors stad och deras arbetsinsats har bestått av att utveckla familjearbetet.

Uppdelning av koordinatortjänsten medförde en del problem. Ansvarsfördelningen mellan de personer som delat på koordinatortjänsten var tidvis oklar och det tog tid före alla fann sin plats och fick klarhet i vem som sköter vilka bitar. Det som inte gjorde saken lättare var att projektpersonalen träffades högst en gång per vecka och då hade mängder av saker som skulle diskuteras. En ytterligare utmaning var att forskarsocialarbetaren kom med som en teammedlem sju månader senare än alla andra.

Styrgruppen har utgjort en viktig resurs för projektet. Styrgruppen har bestått av representanter för de olika aktörerna inom adoption:

- Vanessa Holmström (ordf.), Helsingfors stad byrån för Familjerättsliga ärenden, Socialverket
- Kerstin Rauma, adoptionskurator, Våra gemensamma barn rf
- Anja Ojuva, Interpedia rf
- Tuula Kumpumäki, Rädda barnen rf, fram till 28.01.2009
- Kaisa Tervonen-Arnkil, Rädda barnen rf, fr.o.m. 29.01.2009
- Aulikki Haimi-Kaikkonen, Helsingfors stad byrån för Familjerättsliga ärenden, Socialverket
- Ilse Julkunen, Helsingfors universitet, Mathilda Wrede-institutet
- Marjo Hannu-Jama, NOPUS/NVC
- Marja-Riitta Kilponen, Helsingfors stad, Utvecklingscentralen, fram till 04.03.2009
- Eini Pihlajamäki (vice ordf.), Ab Det finlandssvenska kompetenscentret inom det sociala området (FSKC)

Styrgruppsmedlemmarna har förbundit sig till arbetet och fungerat som ett utmärkt stöd för projektet. Dessutom har styrgruppsmedlemmarna fungerat som en viktig informationskanal och deltagit aktivt bland annat i arbetet med rekommendationerna. Styrgruppen har sammankommit med jämna mellanrum, sammanlagt 17 gånger (fem gånger under år 2007, och sex gånger under 2008 och 2009).

1.2 Planeringsfasen och de första seminarierna kommer igång

När projektet kom igång i januari 2008, gjorde projektarbetarna en verksamhetsplan för projektet. Enligt verksamhetsplanen skulle projektet ordna sammanlagt sju stycken seminarier under året 2008 samt vid behov ordna skräddarsydda utbildningar. Behovet för en längre utbildning i adoptionskunnande skulle utredas. Planen var att man samtidigt som man utbildar också skapar också modeller för hur utbildning inom adoptionskunskap kan verkställas i framtiden, d.v.s. modeller för spridning av god praktik.

Dessa planer verkställdes under våren genom planering och ordnande av seminarier (3 stycken under våren 2008) och genom att kartlägga intresset för en längre fortbildning i adoptionskunskap.

Det visade sig att intresset för seminarier var stort, men arbetet med planering, marknadsföring och verkställande av dessa tog mycket av projektarbetarnas tid och därför förverkligades inte några skräddarsydda utbildningar under projektiden.

Gällande informationsspridning utarbetade projektpersonalen en broschyr både på svenska och på finska. Planen var att via e-post aktivt vara i kontakt med samarbetsnätverk, samarbetspartners och andra tänkbara nätverk. I övrigt skulle projektarbetarna informera om projektet på alla tänkbara tillfällen.

Inom projektet skapades en e-postlista för professionella som är intresserade av adoption. Redan under våren 2008 visade det sig att det fanns intresse för att delta på en e-postlista för intresserade av adoptionsfrågor, men en fungerande e-post lista skulle ha krävt en moderator och någon som kontinuerligt matar listan med material. Ingen åtog sig detta uppdrag så listan började aldrig fungera.

Samtidigt påbörjades diskussioner med olika aktörer om var ett register eller bibliotek för skrifter som handlar om adoption kunde upprätthållas. Att hitta en aktör som skulle vara intresserad av att upprätthålla ett bibliotek eller register för litteratur om adoption visade sig svårt och upptog relativt mycket av projektpersonalens resurser.

I planerna fanns också att sammankalla en arbetsgrupp för adoptionsforskning med uppgift att handleda och bevaka etiska frågeställningar kring forskningen, men detta förverkligades inte.

Arbete med rekommendationer påbörjades genom planering av ett studiebesök till Danmark. Målsättningen var att bekanta sig med den danska modellen om obligatoriska föreberedelskurser för människor som vill adoptera, träffa representanter för den danska centralmyndigheten för adoption, samt bekanta sig med det danska post-adoption projektet.

1.3 Mellanutvärdering

När projektet hade varit verksamt i ca åtta månader samlades styrgruppen för en mellanutvärdering för att diskutera projektets målsättningar, göra upp riktlinjer för projektets kommande verksamhet samt diskutera eventuella prioriteringar. Detta gjordes genom att under en dag gå igenom en logisk modell för projektet och diskutera kring denna. Det visade sig att en dag var för kort tid för att hinna diskutera allt detta och diskussionen om prioriteringar fortsatte på följande styrgruppsmöte.

Följande övergripande målsättningar diskuterades;

- modell för familjearbete
- uppmärksammandet av brukarperspektivet i arbetsmetoder
- säkerställande av adoptionskunnandet
- utvecklande av adoptionskunnandet ur ett nordiskt perspektiv.

När det gäller modellen för familjearbete och uppmärksammandet av brukarperspektivet upplevde deltagarna målsättningarna i detta skede som klara och konkreta. Det konstaterades också att arbetet med att pilotera modellen framskred enligt den ursprungliga planen och forskarsocialarbetarens arbete påbörjades också enligt den ursprungliga planen.

När det gäller säkerställandet av adoptionskunskap var planen klar gällande seminarierna och den längre fortbildningen i adoptionskunnande. Möjligheterna att skapa en referensgrupp för adoptionskunnandet, nätverk för socialarbetare som jobbar med adoption, nätverk för terapeuter som jobbar med adopterade samt allmänt nätverksarbete mellan de olika aktörerna inom adoptionsfältet diskuterades också. I detta skede var förhoppningen ännu att ett bibliotek för adoptionskunnande kunde etableras. När prioriteringarna för projektets kommande verksamhet diskuterades visade det sig att en referensgrupp för adoptionskunskap skulle ha kunna möjliggöras endast om dåvarande Stakes (nuvarande THL) skulle ha varit intresserad av att skapa ett godpraktik- nätverk för adoptionskunskap. Biblioteket för adoptionskunnande var också en målsättning som skulle ha krävt att någon aktör skulle ha visat sig intresserad av att upprätthålla ett dylikt bibliotek i framtiden. I prioriteringsdiskussionen föll också nätverket för terapeuter bort och det konstaterades att ett nätverk för olika aktörer inom adoptionsfältet redan finns och projektpersonalen deltar i detta nätverk. En målsättning för den långa fortbildningen inom adoptionskunskap blev att deltagarna med hjälp av tutorer kan bilda nätverk som håller över projektiden.

När det gäller utvecklande av adoptionskunnande i nordiskt perspektiv planerades ett intensivare samarbete mellan adoptionsenheten inom byrån för Familjerättsliga ärenden på Socialverket inom Helsingfors stad och motsvarande enhet i Stockholm.

Under utvärderingsdagen diskuterades inte rekommendationerna utan den konkreta målsättningen gällde att kartlägga och införskaffa information om förberedelskurserna för blivande adoptivföräldrar. I den efterföljande prioriteringsdiskussionen diskuterades dock rekommendationerna och det konstaterades, att dessa får mera tyngd om man gör dem tillsammans med alla aktörer inom adoptionsfältet, men att detta kräver diskussioner och en gemensam vision.

1.4 Aktiv projektfas

På basis av de diskussioner som refererats ovan fortsatte projektet sin verksamhet. Under hösten 2008 och våren 2009 var fokus på att verkställa de planerade seminarierna (fem under hösten 2008, ett under våren 2009) och att planera den långa utbildningen i adoptionskunskap, som påbörjades i december 2008 och pågick fram till september 2009.

I slutet på hösten 2008 påbörjades arbetet med rekommendationerna genom att projektpersonalen sammankallade de olika aktörerna till en träff där de informerade om adoptionsverksamheten i Danmark. Samtidigt diskuterades de danska förfaringssätten, vad som var bra med dem och vad den finska adoptionsverksamheten kunde lära sig av de danska modellerna. Studiebesök till Stockholm och till

Oslo gjordes under våren 2009 och, trots att dessa inte resulterade i ett intensivare samarbete, medförde besöken värdefull kunskap om förfaringssätten inom adoption i Sverige och Norge. Informationen kom till nytta i arbetet med rekommendationerna.

Rekommendationerna diskuterades på alla styrgruppsmöten från april framåt och med de olika aktörerna inom adoptioner i juni 2009. Fastän de olika aktörerna var eniga om att det är viktigt att alla parter står bakom rekommendationerna visade det sig att det fanns många olika åsikter och tankar om hur rekommendationerna borde formas. Det visade sig att många av de begrepp som används inom adoptionsfältet krävde definiering. De olika aktörerna hade också olika intressen när det gällde utvecklande av adoptionsfältet. Detta gjorde att arbetet med rekommendationerna var svårare och krävde mera arbete än väntat. Arbetet med rekommendationerna blev slutfördes under hösten och alla andra utom Rädda Barnens styrgruppsmedlem undertecknade rekommendationerna på styrgruppens sista möte 14.10.2009.

Under hösten 2008 kartlades intresset för ett nätverk för socialarbetare som arbetar med adoptionsrådgivning i Österbotten. Det visade sig att det fanns intresse och behov för ett dylikt nätverk och i augusti 2009 ordnades en första nätverksträff för socialarbetare i Österbotten.

1.5 Den aktiva projektfasen övergår till en intensiv avslutningsfas

Planeringen av projektets slutrapportering påbörjades under våren 2009. Planen var att projektpersonalen skulle försöka få in artiklar i olika tidskrifter för professionella för att få god spridning av adoptionskunskaden och projektet. I praktiken visade det sig att intresset för dylika artiklar inte var så stort och slutligen var det bara en tidning (Tervydenhoitaja, Hälsovårdaren) som tog in en artikel skriven av projektpersonalen. Några andra tidningar (Läraren och Talentia) publicerade egna artiklar efter intervju med projektpersonalen.

Styrgruppen hade i juni 2009 en utvärderingsdiskussion om det arbetet som gjorts inom projektet. Diskussionen baserade sig på den logiska modell som utarbetats i september 2008. Under diskussionerna framgick att de olika delområdena har förverkligats enligt planerna

Avslutningsskede för projektet inföll hösten 2009. Den långa fortbildningen avslutades, projektrapportering gjordes, forskningsrapport skrevs och ett slutseminarium hölls.

1.6 Avslutningsvis

Efter att projektet kom igång har det i stort sätt framskridit som planerat. En del prioriteringar och justeringar har gjorts under processens gång, men de övergripande målsättningarna har varit samma och projektet har uppfyllt dem. Under projektets gång har det framkommit att det finns behov för hållbara sturukturer för att kunna vidareutveckla och trygga adoptionskunnande på grund- och specialiseringsnivå. För tillfället är situationen den att det finns goda modeller och nätverk, men det finns ingen som på nationell nivå ansvarar för upprätthållande och spridandet av adoptionskunnandet.

2

Att sprida adoptionskompetens på fältet

2.1 Erfarenheter av Vahke-projektets seminarier

Sanna Mäkipää

*"Har Du glädjen att i ditt jobb möta adopterade barn och deras familjer?
Känner Du att Du behöver veta mera om vilka utmaningar dessa barn lever med?"*

Med dessa ord inbjöds yrkesfolk från olika sektorer till Vahke-projektets seminariedagar kring temat adoption. Målet med dessa dagar var att ge information, väcka intresse och öka förståelsen för adoptivbarns och deras familjers behov. Seminarierna var riktade till personalen vid skolor, i dagvården och på rådgivningsbyråer samt andra som i sitt arbete möter adoptivbarn och deras familjer.

2.1.1 *Seminariernas tidtabell, uppbyggnad och praktiska arrangemang*

Totalt nio seminarier arrangerades på olika håll i landet under 2008 och våren 2009. Som utbildningsform valdes endagsseminarier av två orsaker: eftersom största delen av deltagarna redan antogs ha grundläggande kunskaper om barns uppväxt och utveckling och eftersom endagsseminarier ansågs ge så många som möjligt möjlighet att delta mitt i det hektiska arbetslivet. Detta visade sig vara ett bra val.

Tabell 1 Seminarier och deltagare

Plats	Tid	Språk	Deltagarantal
Helsingfors / FSKC (halvdagsseminarium för dagvårdspersonal)	25.4.2008	svenska	29
Borgå / Porvoon terveydenhuolto- oppilaitos och Laurea	5.5.2008	finska/svenska	fi 23, sv 8 = 31
Åbo / Novia	9.5.2008	finska/svenska	fi 46, sv 18 = 64
Vasa / Novia	3.9.2008	finska/svenska	fi 15, sv 81 = 96
Ekenäs / Novia	11.9.2008	finska/svenska	fi 18, sv 65 = 83
Tammerfors /Svenska samskolan	1.10.2008	finska/svenska	fi 66, sv 8 = 74
Kotka / KYAMK	7.10.2008	finska/svenska	fi 74, sv 2 = 76
Kuopio / Savonia	22.10.2008	finska	26
Helsingfors / Arcada	25.2.2009	finska/svenska	fi 49, sv 79 = 128
Totalt			607

Av deltagarna var 317 finskspråkiga (52 %) och 290 svenskspråkiga (48 %). Flest deltagare kom det från olika yrkesgrupper inom dagvården, näst mest från rådgivningsbyråer (närmast hälsovårdare). Bland deltagarna fanns också specialpersonal såsom ambulering specialbarntädgårdslärare, psykologer från familjerådgivningar, socialarbetare som tillhandahåller adoptionsrådgivning samt olika terapeuter (talterapeuter, fysioterapeuter, Theraplay-terapeuter). Undervisningspersonalen var däremot svårast att nå. I Vasa, Ekenäs, Kotka och Helsingfors var en stor del av deltagarna studerande inom det sociala området.

För att få gratis seminarielokaler arrangerade vi seminarierna vid lokala läroinrättningar så att även studerande fick delta och räkna dem till godo i studierna. Denna arbetsmodell fungerade bra och på så sätt fick vi också med studerande och lärare inom utbildningar i socialt arbete. Samarbetet med skolorna löpte väl. Största delen av seminarierna var tvåspråkiga så att föreläsningarna hölls samtidigt i olika lokaler på finska och svenska. Smågruppsdiskussionerna hölls på bägge språken så att alla använde sitt eget modersmål.

Deltagarna fick en seminariemapp med föreläsningsdiorna, en finskspråkig artikel om anknytningsutvecklingen i adoptivfamiljer, en svenskspråkig artikel om adoptivbarns skolgång, information om adoptivfamiljers familjeförmåner samt en rekommendation om hälsoundersökningen av nyanlända adoptivbarn och vaccinationsprogrammet för dem. Dessutom utdelades en broschyr om Vahke-

projektet och reklam för den av Adoptivfamiljer rf utgivna dagvårdshandboken¹. Enligt responsen ansågs materialet vara bra. Med hjälp av det kunde man senare återkalla sådant som tagits upp på seminariet och dessutom förmedla information till kolleger i arbetsgemenskapen. En hälsovårdare hade satt upp materialet på väggen i rådgivningsbyråns väntrum så att klienterna skulle kunna läsa det. Även kontaktinformationen till olika adoptionsaktörer, som ingick i materialet, upplevdes som värdefull.

Seminarieprogrammet var följande:

Kl. 10–12 Adoptionsprocessen, barnets bakgrund och anknytningsprocessen – en utmaning för adoptivbarnet

Kl. 12–13 Lunch

Kl. 13–15 Barnet och familjen inom dagvård, skola och rådgivning – vad är bra att veta?

Kl. 15–15.45 Smågruppsdiskussioner kring kaffebordet

Kl. 15.45–16 Slutdiskussion

Under förmiddagen fokuserade vi på adoption som fenomen och process samt skisserade upp barnens bakgrund och de utmaningar för utvecklingen som den kan föranleda. Den röda tråden var anknytningsteorin, som ingick i seminariedagens alla teman. På eftermiddagen satte vi oss med hjälp av korta översikter in i rådgivningsbyråns, dagvårdens och skolans värld samt diskuterade dagens teman yrkesgruppsvis över en kopp kaffe. Under den avslutande diskussionen fick deltagarna berätta om hur deras gruppdiskussioner gått samt begrunda behållningen av dagen ur det egna arbetets och den egna kompetensens synvinkel.

Målet med gruppdiskussionerna var att få deltagarna att nätverka över språkgränserna, men också utbyta erfarenheter och tankar med yrkesfolk från det egna området. På en del seminarier utföll gruppdiskussionerna väl och ledde till intressanta diskussioner deltagarna emellan, på andra upplevdes de som mindre nyttiga. Under seminarierna och diskussionerna utkristalliserade sig många idéer. En ambulerande specialbarträdgårdslärare kom med idén att systematiskt föra med sig den adoptionskunskap hon erhållit till de verksamhetsställen hon besökte och en rådgivningsarbetsgrupp beslutade att fortbilda sina kolleger i den modell för adoptivbarns rådgivningsbesök som presenterades på seminariet samt att genast ta i bruk modellen på den egna rådgivningen.

¹ På det första seminariet 25.4.2009 släpptes den svenskspråkiga versionen av Adoptivfamiljer rf:s dagvårdshandbok, Adoptivbarnet i dagvården, som också delades ut till alla deltagare tillsammans med det övriga seminariematerialet.

Alla seminariedeltagare uppmanades ge respons via en Webropol-enkät, och länken till enkäten sändes till deltagarna per e-post. Respons inkom av 232 deltagare, dvs. 38 %. Innehållet i responsblanketten omarbetades två gånger och därför avviker de utvärderingsfrågor som ställdes till deltagarna något i de olika versionerna.

2.1.2 *Utbildning med hjälp av kunskap och känslor*

Vi utbildare (Bettina Brantberg och Sanna Mäkipää) är själva både yrkesutbildade inom adoptionsområdet och adoptivföräldrar. I vårt sätt att utbilda närmar vi oss det tema som ska behandlas med hjälp av både kunskap och känslor. I vårt arbete använder vi många exempel ur levande livet, både ur våra egna liv och sådana vi fått kännedom om i vårt arbete (naturligtvis utan identifieringsuppgifter). Vi är övertygade om att vi genom att kombinera kunskap med känslor kan ta våra åhörare närmare en förståelse för det enskilda barnets och familjens situation och ett genuint möte med dem. Det återspeglas också i den respons vi fick, där så många deltagare berömmar både exemplen och det att utbildarna har personliga erfarenheter av adoption.

Kiitos hyvästä tietopakelist! Paljon tietoa, joka herätti myös tunteita ja näin asiat muistaakin helpommin.

Hyvät kouluttajat! Tiesivät mistä puhuivat koska heillä oli omaa kokemusta adoptiolapsen vanhempina. Tiesivät arkipäivän faktat!

Kiitos, teitä oli ihana kuunnella. Mahtava tietopaketti lyhyellä ajalla. Osaaminen vailla vertaa ja sydän mukana hommassa.

Utbildarna visste verkligen vad de talade om! Varvade fakta med personliga erfarenheter. Enda minus att dagen var för kort. Tack till båda :-)

2.1.3 *Seminarierna upplevdes som angelägna*

Responsen på seminarierna var som helhet synnerligen positiv med avseende på såväl utbildningens uppbyggnad och innehåll som utbildarnas färdigheter och kompetens. Seminarierna ansågs angelägna och nyttiga och den kunskap de gav betraktades som pragmatisk och tillämpbar i det egna vardagliga arbetet.

Det framgick att flera av deltagarna kommit till seminariedagen motiverade av utmaningar som de mött i sitt arbete med adoptivbarn och adoptivfamiljer. Många hade redan tidigare i sitt arbete behövt den kunskap de fick på seminariet. Det var dock mycket få som hade fått utbildning eller kunskap om adoption. Om kunskap fanns hade den närmast skaffats via medierna (tidningar, tv) eller av vänner och bekanta som adopterat. En del berättade också att de fått information av adoptiv-

familjer i sitt klientel och en del var själva adoptivföräldrar eller adoptionsökande. Endast ett fåtal hade fått kunskap via yrkesutbildning eller fortbildning.

Olen työssäni kohdannut adoptioperheitä, mutta perustieto tästä asiasta oli aika pinnallista. Tietoa olen saanut kirjoista ja lehdistä ja tietysti myös perhe itse on kertonut asioista.

Joskus TV:n dokumenteissa nähtyä tietoa: adoptio on pitkä prosessi ja adoptiolapset odotettuja perheenjäseniä, adoptiolapsilla nuorena/aikuisena tarve löytää juurensa.

Jag hade inte så stor uppfattning om hur hela adoptionsprocessen går till och hur länge den kan räcka före seminariet, efter seminariet fick man bilden klar för sig samt lärde sig också om den känslomässiga processen för adoptivfamiljen.

På responsblanketten frågade vi deltagarna bl.a. hur väl vi lyckats nå de mål som ställts upp för seminariet. Utifrån svaren kan man konstatera att målen nåddes väl. Framför allt ökade förståelsen för barnen och familjerna, vilket är väldigt viktigt. Känslan av att bli förstådd och hörd är en grundläggande förutsättning för ett gott samarbete mellan yrkesfolk och föräldrar. Det är precis dessa upplevelser som adoptivföräldrar ofta saknar: de upplever att de själva får förmedla information om grundläggande adoptionsfrågor till yrkesfolk och att de ändå inte blir förstådda.

Tabell 2 Seminariernas behållning för deltagarna (N=230)

Seminarier	Bra (%)	Ganska bra (%)	Vet ej (%)	Ganska lite (%)	Inte alls (%)	Totalt (%)
gav ny information	70	23	3	4	0	100
väckte intresse för frågor som gäller adoption	71	27	2	0	0	100
ökade förståelsen för adopterade barn och deras familjer	86	13	0	1	0	100
ökade framtida samarbetsmöjligheter över enhets-, språk- och/eller branschgränser	27	33	33	6	1	100

2.1.4

Fackkunskapen och adoptivbarnens särskilda situation möts inte alltid

Deltagarna uppmanades beskriva på vilket sätt och i vilka situationer de har nytta av den kunskap de inhämtat på seminariet. De upplevde att de kan utnyttja kunskapen i sitt arbete med adoptivbarn och adoptivfamiljer, men också i arbetet med andra barn och familjer. Denna utvidgade möjlighet att utnyttja kunskaperna är en viktig aspekt då man begrunder fortsatta utbildningar.

Paitsi adoptiolapsia ja heidän perheitään kohdatessa (voin hyödyntää tietoa kohdatessani) myös muita lapsia, joiden vuorovaikutussuhteessa vanhempaan/vanhempiin on pulmaa. Kiintymyssuhteen merkitys kaikelle ihmisten väliselle vuorovaikutukselle tuli luennoissa erittäin hyvin esiin.

Insåg att alla adoptivbarn har specialbehov i någon mån. Tror att alla adoptivbarn o - familjer jag träffar på i fortsättningen kommer att få en större förståelse av mig. Insåg också att många andra barn har liknande problem, fast de inte är adopterade.

Många av de frågor som lyftes fram på seminariet var nya för deltagarna, eller så hade de inte kommit att tänka på dem tidigare i sitt arbete med adoptivfamiljer. Å andra sidan framgick det att yrkesfolk som i sitt arbete kommer i kontakt med adoptivbarn och adoptivfamiljer ofta redan har grundläggande kunskaper som kan ligga till grund när man ska erbjuda adopterade och deras familjer adekvat hjälp. Problemet är att man inte kan använda denna kunskap eftersom man inte identifierar familjernas hjälpbehov. T.ex. de flesta hälsovårdare, socionomer, barnträdgårdslärare och lärare har redan kunskaper i och kännedom om tidig interaktion och anknytningsteorin, men inte nödvändigtvis förmågan att tillämpa dem på adoptivbarn och adoptivfamiljer, eftersom de vanligen ansluter sig till nyfödda och tidig växelverkan. Samma risk föreligger också inom psykiatrin. Den

kunskap som redan finns bland yrkesfolk kopplas alltså inte alltid till adopterades och adoptivfamiljers speciella livssituationer.

Kiintymyssuhteen tärkeys selkeytyi ja avautui seminaarissa.

Kommer att ha nytta av det i mitt arbete som hälsovårdare både på barnrådgivning och som skolhälsovårdare. Många saker var helt nya för mig!

Auttaa ymmärtämään erilaisia tilanteita mitä lapsen arjessa saattaa kohdata, Ongelmallisiin asioihin löytyi joku syy. Myös vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö nousi tärkeäksi asiaksi. Paljon on asioita, mitä ei edes ole tullut ajatelleeksi kun adoptioperhe on asiakkaana.

För att få ut så mycket som möjligt av endagsseminariet måste man redan ha grundläggande kunskaper om barns uppväxt och utveckling. Saknar man grundläggande kunskaper kan det som tas upp på seminariet inte omfattas i den egna vardagen eller arbetet. Eftersom deltagarna redan hade sådana grundläggande kunskaper om både anknytning och barns utveckling kunde vi under endagsseminarierna ge nyttiga baskunskaper om och framför allt förståelse för adoptivbarns och adoptivfamiljers särfrågor.

Koulutus oli erittäin laadukas, kouluttaja taitava ja pätevä - suorastaan yllätyin siitä, miten taitava puhuja oli ja miten paljon sain yhden päivän aikana uutta tietoa.

Jag har redan använt min kunskap på ett möte med föräldrarna med flickan, med aggressionsproblematik. Fick främst mina tankar om gruppteraplay för adopterade bestyrkta.

Deltagarna upplevde också att den information de fick öppnade nya vyer för dem och hjälpte dem att lyssna på och bemöta adoptivbarn och deras föräldrar på ett öppnare och mer förstående sätt.

Har just nu ett adopterat barn (Ryssland) i gruppen som vi har haft stora problem med så skolningen ökade min förståelse för varför han beter sig som han gör osv. Nu har jag vetskap som jag säkert kommer att behöva i framtiden om jag får fler barn i gruppen som är adopterade.

Työssäni kohtaan adoptioperheitä ja heidän pulmiaan. Mietimme kuinka annamme lapselle tukea ja ohjausta. Miten tuemme kehitystä arjessa. Koulutuksessa tuli hyvää perusasiaa ja syvempiäkin pohdintaa vaativaa asiaa. Ymmärrän nyt paremmin lapsen taustaa ja esim. käyttäytymiseen liittyviä asioita.

Seminaarin aikana linkitin entistä enemmän adoptiolasten ja heidän perheidensä kokemuksellisia tilanteita varhaisen vuorovaikutuksen problematiikkaan sekä tutkimus-

että kliinisen tiedon osalta. Kipukohdissa on pitkälti samuutta. Seminaari herkisti havaitsemista.

Opettajat ajattelevat monista asioista melko suoraviivaisesti, kaikkiin kokeillaan samoja konsteja. Monesti myös huomio on lapsessa ja hänen käyttäytymisessään, vuorovaikutuksen merkitys ja perheen saaman tuen merkitys saattaa unohtua. Seminaari herätti ajattelemaan asioita uudella tavalla, hyödyntämään sitä tietoa mitä jo on.

2.1.5 *Specialanställda som informationsspridare*

I seminarierna deltog också rätt så många s.k. specialanställda (psykologer, talterapeuter, ergoterapeuter, ambulerande/konsulterande specialbarntädgårdslärare, socialarbetare), som i sitt arbete träffar barn och familjer i bredare sammanhang än bara på en enda arbetsplats eller inom ramen för ett enda område. Dessa kan sprida kunskap både i sina egna arbetsgemenskaper och i en vidare krets.

Omassa työssäni saaduista tiedoista on selvää apua ja tulevat tulevaisuudessa vaikuttamaan esimerkiksi kuntoutuksen ja sen tavoitteiden suunnitteluun, nyt kun ymmärrän paremmin joiden ongelmien mahdollisia syitä. Työhöni kuuluu myös esim. päivähoidon henkilökunnan ohjaaminen, joten nyt voin antaa tietoa asiasta myös päivähoitoon.

Perheneuvolatyössä voi kohdata adoptioperheitä, jolloin seminaarista saatu tieto koskien esim. kiintymyssuhteen muodostumista adoptiolapsen ja vanhemman välille on hyvin hyödyllistä. Vanhemmuuden tukemisessa seminaarista saatu tieto antaa lisää ymmärrystä kuten myös päiväkotien/esikoulujen/koulujen kanssa tehtävässä yhteistyössä.

Vi frågade deltagarna om de tyckte att de kunde rekommendera seminariet för andra, och alla utom tre svarade ja. Frågan specificerades ännu genom en tillägsfråga om vem de skulle rekommendera seminariet för. Respondenterna ansåg att seminariet skulle vara nyttigt för alla yrkesutbildade som arbetar med barn. Dessutom ville de rekommendera seminariet för alla som i sitt arbete har att göra med adoptivbarn och för kollegerna inom det egna området samt för myndigheterna och personer som påverkar adoptionsfrågor inom politiken. En del av respondenterna lyfte fram att hela arbetsgruppen på ett daghem med fördel kunde delta i ett motsvarande seminarium tillsammans när ett adoptivbarn ska börja på daghemmet. En del önskade också att yrkesfolk från flera olika sektorer kunde delta i samma seminarium, så att möjligheterna till samarbete över yrkesgränserna kunde förbättras.

2.1.6 Behovet av fortbildning

Deltagarna tillfrågades också om de har behov av fortbildning i adoptionsfrågor. Enligt responsen önskade de bl.a. mer kunskap om konkreta metoder till stöd för barnet.

Jag vill gärna ha mera information om metoder att stödja barnet i vardagen och hur deras beteende påverkas av vissa situationer och liknande. Alltså mera konkret HUR jag ska stödja barnet i vardagen.

Dessutom efterlystes bl.a. information om vuxna adopterades erfarenheter, adopterades pubertet, adoptionens inverkan på parförhållandet, syskonrelationer i adoptivfamiljer, frågor i anslutning till skolgången, hur man ska tala om adoptionen med barnet, språkutvecklingen osv.

Alla deltagare hade inte ett behov av fortbildning i detta skede.

Seminaarista sai hyvän pohjan, jolla pääsee jo pitkälle. Tällä hetkellä se riittää.

Koen, että minulla on "tarpeeksi" (ei varmaan koskaan voi todella olla) tietoa adoptiolapsista ja heidän perheistään juuri oman prosessimme ja mielenkiintoni kautta. Osaan tämän pohjalta työssäni kohdata mahdollisia adoptioperheitä mielestäni hyvin, mutta yleensä ottaen neuvoloiden, päivähoidon ja koulun henkilökunnalla ei ole minkäänlaista tietoa asiasta.

En del respondenter önskade möjlighet att fördjupa de kunskaper de fått på seminariet i form av t.ex. ett uppföljande seminarium.

Tässäkin on aluksi sulatteleminen ja sisäistämistä. Mutta uutta tietoa lienee tulossa tälläkin alueella, joten sitä sitten. Joku jatkokoulutus- ja kertauspäivä olisi hyvä.

Syventää vielä tietoa esim. adoptiolasten oppimiskyvyistä yms. mitä he itse ajattelevat itsestään ja olemisesta adoptiolapsena.

Mm. syventävää tietoa kiintymyssuhteen muodostumisesta.

Olisi mielenkiintoista mennä vielä syvemmälle adoptiotietoudessa. Psykologista ja sosiologista tietoa.

Syvällisempää ja tutkittua tietoa tässä seminaarissa olleista aiheista. Koulutus oli erinomainen, mutta ehkä pidempi koulutus olisi tuonut asioihin vielä uusia näkökulmia ja ajatuksia

2.1.7 Utbildningens längd och information om utbildningen

I enkäten ansåg 78 % att seminariet (en dag) var lämpligt långt, 18 % att det var för kort och 4 % att det var för långt. Av respondenterna skulle 47 % inte ha haft möjlighet att på arbetets vägnar delta i längre utbildning än en dag, 48 % kunde ha deltagit i en två dagars utbildning och 5 % i en längre utbildning. Av de sist nämnda var största delen studerande från läroinrättningarna, för vilka seminariet ingick i undervisningsprogrammet.

Vi utredde också längs vilka kanaler deltagarna hade fått information om seminariet. Detta intresserade oss eftersom vi själva upplevde att det var rätt så besvärligt att informera bl.a. kommunerna och att denna uppgift kändes osäker och tidskrävande. Av erfarenhet visste vi också att det är en stor utmaning att "sälja" konceptet om att kunskap i adoptionsfrågor är viktigt, i synnerhet till yrkesfolk som ännu inte haft att göra med adoptivbarn och deras familjer i sitt arbete.

Tabell 3 Information om seminarierna hade fåtts av (N=228):

	%
Arbetsgivare	49
Adoptivfamilj	9
Vahke -projektet	14
Någon annan, vem?	28
Totalt	100

Av dem som fått information på annat håll var majoriteten studerande som hade informerats av sina lärare. Andra informationskällor var kolleger, personer som deltagit i tidigare seminarier, olika e-postlistor för yrkesfolk, adoptionsaktörer, vänner och bekanta.

2.1.8 Andra hälsningar till arrangörerna

Vi bad också respondenterna skicka andra hälsningar till arrangörerna. Det var många som tackade för seminariedagarna på olika sätt. De ansågs synnerligen nyttiga och givande. Det var också glädjande att få så bra respons på våra färdigheter att lyfta fram ämnet på ett intressant och bra sätt.

Kiitos paljon ajatuksia herättävästä seminaarista! Koulutuksesta on paljon hyötyä myös ihan tavallisten perheiden kanssa työtä tehdessä (esim. kiintymyssuhde). Hienoa, että kuulijoille ja heidän kysymyksilleen ja kokemuksilleen annettiin myös tilaa. Keskustelu on mielestäni tämän tyyppisessä asiassa ihan olennainen osa. Vetäjillä oli taitoa luoda

ilmapiiri, jossa keskustelua virisi ihan kivasti. Hyvää jatkoa tärkeässä koulutusurakassanne!

En mycket bra utbildningsdag! Önskar en likadan skolningsdag i den egna kommunen för lärare, rådgivningspersonal och all dagvårdspersonal.

Ett stort TACK till föreläsaren! Det är mycket sällan en föreläsare är lika engagerad och entusiastisk som du var! Ett stort nöje att ta del av din föreläsning!

Kiitos hyvästä koulutuspäivästä. Sain tietoa asioista, joista tähän mennessä on ollut saatavissa hyvin vähän tietoa eikä koulutustakaan ole tietääkseni järjestetty.

Kiitos paljon! Toivottavasti pystytte järjestämään tällaista jatkossakin.

Även ur utbildarnas synvinkel var seminariedagarna både givande och trevliga. Det var fint att se hur det "gick upp ett ljus" för deltagarna när de fick nya idéer eller kunde kombinera det de fick höra med sina tidigare kunskaper. Vi tror att många deltagare tog på sig nya "adoptionsglasögon", genom vilka behoven hos de adoptivbarn och adoptivfamiljer som nu och i framtiden är deras klienter bättre blir sedda.

Aivan mielettömän hyvä koulutus, paras anti, mitä koskaan olen 14 vuoden urani aikana saanut. Ammattitaitoinen, omakohtainen ja henkilökohtaisia esimerkkejä sisältävä luento oli huikea kokemus ja nosti sekä hymyn että myös itkun koskettavuudellaan.

Kiitos poikkeuksellisen hyvästä koulutuksesta! Asiat esitettiin selkeästi ja käytännön esimerkein, aihe on todella tärkeä!

Kouluttaja oli todella loistava! Hän piti mielenkiintoa koko päivän yllä erinomaisilla faktatiedoillaan sekä elävillä esimerkeillä. Koulutus oli sopivan käytännönläheistä, ja oli helppo peilata asioita omaan työhön ja siellä kohtaamiini tilanteisiin.

Kouluttaja oli todella loistava. Tietoa ja omaa henkilökohtaista kokemusta hänellä oli valtavasti. Parhaimpia koulutuksia, joissa olen ollut vuosien mittaan.

Koulutuksen parasta antia oli sen läheisyys vetäjille, eli se koetun arjen kokonaisvaikutus toi asian "käsinkosketeltavaksi" ja siksi niin kiinnostavaksi. Kiitos!!

Koulutus oli aivan loistava, kiitos! Monissa erilaisissa koulutuksissa olleena, tämä oli huipputasoa!

2.1.9 Spontan respons på seminarierna

Vi fick också spontan respons på seminarierna, både per e-post och per telefon och främst från adoptivfamiljer. Responsen visade att familjens och barnets frågor mötte större förståelse inom olika servicesektorer samt att servicen var av bättre kvalitet och dialogen mellan familj och yrkesfolk smidigare efter att den person som gav

familjen service deltagit i ett Vahke-seminarium. I responsen nämndes bl.a. tjänster vid rådgivningsbyråer, i dagvården och hos psykologer. Utifrån detta vågar vi påstå att förståelsen för adoptivbarns och adoptivfamiljers särfrågor har ökat åtminstone hos dessa yrkesmänniskor och att också servicen för familjen därigenom förbättrats tack vare seminariedagen.

Dessutom framförde yrkesfolk från olika sektorer både före och efter seminarierna önskemål om nya seminarier och utbildning i adoptionsfrågor. Detta var dock inte längre möjligt att förverkliga inom ramen för Vahke-projektet. Vi fick också höra hur viktig kunskapen om adoption är i arbetslivet och hur svårt det har varit att skaffa sig sådan kunskap. I synnerhet dagvårdspersonalen har å ena sidan saknat kunskaper, å andra sidan också mycket aktivt sökt kunskaper. Seminarierna ledde även till nya utbildningsdagar utanför Vahke-projektet för bl.a. talterapeuter och lärare.

Specialbarntädgårdslärare Ritva Kuoppala kontaktade oss när hon planerade sitt proseminariearbete i specialpedagogik. Som ämne valde hon "Dagvårdsstarten för utlandsadopterade barn i Finland – Anknätningsstödjande arbetsmetoder för daghemmens pedagogiskt ansvariga personal". Vi bistod henne i utarbetandet av hennes enkät genom att skicka den per e-post till alla från dagvårdssektorn som deltagit i Vahke-seminarierna. Samtidigt som de svarade på enkäten gav de respons på seminarierna.

Tämä seminaari, johon sain tilaisuuden osallistua, antoi minulle hyvin paljon uutta tietoa entisten lisäksi, että suosittelen tällaisia tilaisuuksia jatkossa lisää. Ja ennen kaikkea tällainen koulutus pitäisi käydä ennen kuin kohtaa adoptiolapsen ja vanhemmat. Se helpottaisi erittäin paljon ymmärtämään asioita. Itse olin jo toiminut 3 vuotta ensimmäisen adoptiolapsen kanssa ennen kuin pääsin koulutukseen.

Kurssi auttoi ymmärtämään ja huomioimaan lasta paremmin.

Kiitos koulutuksesta. Erittäin hyvä.

VAHKE- hankkeen koulutus erittäin hyvää! Lisää samanlaisia tai asiaa syventäviä koulutuksia. Kiintymyssuhdeteorian ymmärtäminen tärkeää!

2.1.10 Material som insamlats av studerande Satu Penttinen

Påbyggnadsstuderande Satu Penttinen vid yrkeshögskolan Metropolia samlade in material av seminariedeltagarna i Borgå och Åbo med hjälp av en enkät. Syftet med materialet var att tjäna som grund för de gruppintervjuer som ingick i hennes lärdomsprov. Sammanlagt 54 enkätblanketter lämnades in. Utöver uppgifter om respondentens bakgrund (kön, ålder, ort, yrke, arbetsplats, utbildning, läroinrättning

där examen tagits samt examensår) innehöll blanketten fyra frågor: 1. Har respondenten mött adopterade barn eller unga och deras familjer i sitt arbete?, 2. Har adoptionsfrågor behandlats i respondentens yrkesutbildning?, 3. Har respondenten fått fortbildning i adoptionsfrågor och om svaret är ja, i vilka frågor och i vilket sammanhang? samt 4. Vilken slags kunskap om adoption skulle respondenten ha behövt eller kommer respondenten sannolikt att behöva i sitt arbete? Dessutom intervjuade Satu en del av respondenterna och också några deltagare på Helsingforsseminariet våren 2009 för sitt lärdomsprov samt kartlade med hjälp av de ansvariga lärarna i social- och hälsovårdsutbildningarna vid huvudstadsregionens yrkeshögskolor på vilket sätt adoptionsrelaterade frågor tas upp i den grundläggande utbildningen inom dessa sektorer.

2.1.11 *Till slut*

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att våra endagsseminarier var ett synnerligen lyckat sätt att sprida grundläggande kunskap om adoption bland yrkesfolk inom olika sektorer.

Följande frågor är ännu öppna:

- Seminariernas längd (en eller två dagar?)
- Hur ska kontinuiteten i seminarierna tryggas efter att projektet tagit slut?
- Adoptionskompetens bör tas in i den grundläggande utbildningen inom olika områden. Många deltagare upplevde att de skulle ha haft nytta av kunskapen redan långt tidigare.
- De kunskaper som förmedlades genom seminarierna ansågs nyttiga även i arbetet med andra barn. Detta är värt att beakta i framtiden när utbildning planeras, bl.a. med avseende på innehåll och uppbyggnad.
- Fortsatt utveckling av den tvåspråkiga utbildningsmodellen
- Hur kan informationen om seminarierna skötas effektivare och enklare? Denna gång krävde den anmärkningsvärt mycket tid och nådde trots det inte alla. Hur kan vi "sälja" konceptet om att en utbildning som denna är angelägen för yrkesfolk?
- Vilka kriterier kan vi ställa för utbildarnas kompetens? Denna gång var bägge utbildarna både yrkesutbildade och adoptivföräldrar, men vad ska betraktas som minimikrav gällande utbildarnas behörighet? Som utbildningsmetod kan vi i vilket fall som helst varmt rekommendera en kombination av kunskap och känsloupplevelser. Den verkar fungera bra.

2.2 Erfarenheter av fortbildningen i adoptionskunskap

Bettina Brantberg

Utbildningen riktade sig till personer som i sitt arbete möter adopterade och deras familjer. Den var tvåspråkig, så att föreläsningarna skedde antingen på finska (i ca 80 % av fallen) eller svenska (i ca 20 % av fallen) och smågruppsarbete i grupper som indelades enligt deltagarnas modersmål. I vissa fall fanns material att tillgå på båda språken.

Målsättningen med utbildningen var

- att öka kunskapen och ge redskap för arbetet med adopterade och deras familjer
- att öka förståelsen för de utmaningar adoptivfamiljen möter
- att uppmuntra till förändringsarbete

Förutom dessa övergripande mål, hade varje utbildningsdag sin egen målsättning.

De temaområden som behandlades var bl.a. adoption, bakgrund och historik, anknytningsprocessen, identitet och framtid, att möta och stödja familjen, adoptivbarnet i rådgivning, dagvård och skola, adopterade barn och unga som inte mår bra. För närmare beskrivning av mål och innehåll för de enskilda dagarna, se manualen.

Närstudiedagarna inföll enligt följande:

Dag1: Adoption 31.12.2008

Dag 2: Anknytning 15.1.2009

Dag 3: Identitet och framtid 16.1.2009

Dag 4: Att möta och stödja familjen 5.3.2009

Dag 5: Att möta och stödja familjen 6.3.2009

Dag 6: Adoptivbarnet i rådgivning, dagvård och skola 2.4.2009

Dag 7: Adopterade barn och unga som inte mår bra 3.4.2009

Dag 8: Återkoppling 11.9.2009

VAHKE-projektet som koordineras av FSKC (Det finlandssvenska kompetenscentret inom det sociala området) arrangerade utbildningen tillsammans med SVUX (Svensk vuxenutbildning vid Svenska social- och kommunalhögskolan).

Deltagarna betalade 240€ per person för att delvis täcka föreläsararvoden, hyra för utrymmen och materialkostnader.

Platsen för utbildningen var Svenska social- och kommunalhögskolan på

Topeliusgatan 16 i Helsingfors, utom sista utbildningsdagen (11.9.2009) som hölls i Svenska social- och Kommunalhögskolans nya utrymmen på Snellmansgatan 12 i Helsingfors.

2.2.1 *Bakgrund*

År 2005-2006 ordnade Det nationella projektet för tryggande och utvecklande av kunskap inom adoptionsfrågor tillsammans med SVUX en 18 närstudiedagar lång utbildning i adoptionskunskap. Den utbildningen riktade sig främst till socialarbetare som jobbar med adoptionsrådgivning, men eftersom även andra personer som arbetade med adoptioner visade intresse för utbildningen fanns också en del andra yrkesgrupper representerade. En del av deltagarna var studerande, eftersom utbildningen erbjöds som en del av magisterprogrammet i socialt arbetet vid Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet i Helsingfors. Sammanlagt deltog över 20 personer i utbildningen som sträckte sig från maj 2005 till september 2006.

Erfarenheterna av den utbildningen var positiva och det framgick att behovet av motsvarande utbildningar i framtiden föreligger. Vahkeprojektet beslöt tillsammans med SVUX att erbjuda en ny liknande utbildning och mycket riktigt fylldes platserna och utbildningen kunde starta som planerat i december 2008.

Utbildningen förkortades denna gång från 18 närstudiedagar till åtta närstudiedagar då man tänkte att det från arbetsgivarhåll kan vara lättare att, p.g.a. sämre ekonomiska tider, binda sig till kortare utbildningar för de anställda. Den första introduktionsdagen hölls i december 2008 och den sista återkopplingsdagen i september 2009.

Utbildningen riktade sig denna gång inte bara till socialarbetare utan till alla yrkesgrupper som jobbar med adopterade och deras familjer. Tanken var att möjliggöra och öka diskussionen mellan olika yrkesgrupper som jobbar inom det relativt lilla området, med adoptionsfrågor.

Samarbetet mellan SVUX och Vahke-projektet var i stort sett det att Vahke stod för innehållet medan SVUX stod för utrymmen, kaffeservering, hjälp med kopiering samt utfärdade kursbetyg.

2.2.2 *Deltagarna*

Utbildningen hade 36 deltagare, varav sex var tutorer. Yrkesmässigt representerade deltagarna både social- och hälsovårdssektorn och undervisningssektorn. Barnskyddet var också representerat. Förutom socialarbetare fanns bl.a. yrken som psykolog, klasslärare, närvårdare och kurator med. Könsfördelningen hos deltagarna var ojämn. Endast en man deltog.

Deltagarna kom från olika delar av landet men främst från Nyland. Deltagarna från Österbotten och Åland var de som kom den längsta vägen.

2.2.3 Tvåspråkigheten

Utbildningen riktade sig till både finsk- och svenskspråkiga yrkesverksamma personer inom adoptionsområdet. Elva stycken hade svenska som modersmål och 25 finska. Föreläsningarna försiggick i huvudsak på finska, men under varje närstudiepass hölls åtminstone en föreläsning på svenska, utom under dag sju (Adopterade barn och unga som inte mår bra) då alla föreläsningar hölls på finska. Smågrupperna var till antalet sex varav två var svenskspråkiga. Deltagarna jobbade alltså i smågrupperna på sitt eget modersmål. Deltagarna uppfattade tvåspråkigheten som både givande och utmanande. En del upplevde den som en direkt brist.

Kursdeltagarnas kommentarer:

Om utbildningen skall fortsätta som tvåspråkig, så är det viktigt att ha en c. fifty-fifty fördelning språkmässigt.

Toisen päivän filmit olivat puhuttelevia, vaikka riikinruotsin ymmärtäminen ja osin vielä nuorisolangina ei helppoa ollutkaan, mutta onneksi saimme lyhennelmät.

Koulutus voisi olla erikseen ruotsin- ja suomenkielisille, jotta sais enemmän irti. Hiljaa puhuttu ruotsi ei oikein auennut.

Jos luento on ruotsiksi, tiivistelmän voisi jakaa suomeksi ja päinvastoin.

En oikein välittänyt siitä että koulutus oli kaksikielinen. Se oli sekavaa.

Erityisen mielenkiintoista on, että käytetään molempia kotimaisia kieliä.

2.2.4 Utbildningens upplägg

2.2.4.1 Problembaserat lärande

Det rådande arbetssättet genom hela utbildningen byggde på problembaserat lärande (PBL). Man utgick från den lärande individen i centrum. Tanken var att smågruppsarbetet utgjorde basen, medan föreläsningarna skulle bidra till att underlätta inhämtningen av information, som kunde bli till kunskap kring de olika dagarnas teman. På detta sätt kunde varje deltagare utgå från sin egen kunskapsnivå och sin egen verklighet och yrkesverksamhet och få ut så mycket som möjligt som var anpassat för just henne. Genom att i smågrupperna bearbeta temat med hjälp av sex steg (se manualen), kunde diskussionen fokuseras och gruppen koordinera sina resurser på den relativt korta tid som smågrupperna trots allt hade på sig.

Smågrupperna sammankom vid given tid under utbildningsdagarna 1,2,4,6,7 och 8. Vanligtvis hade grupperna ca 1,5 timmar på sig per gång.

2.2.4.2 Smågruppsarbetet

Det återkommande smågruppsarbetet löpte som en röd tråd genom hela utbildningen.

I synnerhet diskussionerna i grupperna bedömde deltagarna som givande. 37 % bedömde diskussionerna som ganska bra och 25,9 % som bra. Ingen upplevde att diskussionerna var dåliga.

Kursdeltagarnas kommentarer:

Mukavaa oli myös päästä ihan omaan ryhmään (7 henkilöä) ja vaihtaa siellä ajatuksia.

Ryhmätoivissa tuntuu hyvältä jatkaa saman ryhmän kanssa, tutorin rooli toimii hyvin.

Ryhmätyö toimi jälleen hyvin, keskustelu avointa. Illanvietto oli myös antoisa.

Kurssilaiset ovat siis mielestäni varsin epätasaisesti "mukana". Onneksi illanvietoissa ja ryhmäkeskusteluissa oli avoin tunnelma.

Pienryhmätyöt olivat liian myöhään päivästä ja niitä oli liian monta.

Vuoropuhelu muiden toimijoiden kanssa on henkilökohtaisesti parasta antia.

2.2.4.3 Innehåll och föreläsningar

Det mångprofessionella upplägget avspeglade sig också i valet av föreläsare och teman. Deltagarna var nöjda med upplägget och val av teman, men upplevde att en del av innehållet kunde ha fördjupats ytterligare. Bl.a. gällde detta delarna om ofrivillig barnlöshet och parrelationen. Också direkt fördjupning i adoptionsrådgivningen efterlystes av några. Under närstudiedagarna delades material i form av aktuella artiklar ut, som hade för avsikt att fördjupa innehållet.

Kursdeltagarnas kommentarer:

Jag är mycket nöjd med att kursen behandlar adoption från så många olika aspekter trots att det väcker mer frågor än ger svar.

Ymmärrän kyllä että tämä koulutus on niin laajalle yleisölle suunnattu että se ei tietenkään pysty vastaamaan kaikkiin tarpeisiin.

Koulutuksen yksi pulma mielestäni on että siinä ammennetaan paljon asiaa, mutta sitä ei ehditä syvällisemmin käsitellä.

Dagarna väckte (igen) mer frågor än gav svar, vilket absolut inte skall uppfattas som negativt. Ju mer man tänker på adoption desto större och "djupare" blir hela temat och

omfattar t ex frågeställningar som anknytning, rasism, barnlöshet, rätten till barn, rätten till föräldrar, att flytta barn från en världsdel till en annan.

Oli ihanaa, kun osallistujia oli niin paljon ja monista eri työpaikoista, kuten kunnista ja järjestöistä.

2.2.4.4 Kursdagbok

Efter varje närstudiepass var det meningen att deltagarna skulle skriva ner sina reflektioner och skicka dessa till SVUX representant. Frågorna kring vilka deltagarna reflekterade var:

1. Vad gav utbildningsdagarna/-dagen mig personligen?
2. Vad gav utbildningsdagarna/ - dagen mig yrkesmässigt?

Alla motiverades inte att skriva reflektionsdagbok och efter ett gemensamt beslut under utbildningens fjärde närstudiedag beslöts att dagböckerna också kunde skickas till projektarbetarna vid Vahke som hade en aktiv roll inom utbildningen som föreläsare och planerare. Detta kunde motivera deltagarna och hjälpa arrangörerna då feedbacken på detta sätt blev mera direkt. Trots detta lyckades man inte motivera alla deltagare att skriva kursdagbok.

En kursdelatagares kommentar:

Luentopäiväkirjan teko osoittautui mahdottomaksi: töissä ei ole aikaa siihen. Ei myöskään ole kokemusta sellaisen pitämisestä, koska omina opiskeluvuosina ei sellaisia ollut.

2.2.4.5 Kvällsprogram

Kvällsprogram ordnades tre gånger under utbildningens gång. Det var alltid frivilligt att delta. Tanken var att i synnerhet deltagare som övernattade i huvudstadsregionen p.g.a. långa hemresor skulle erbjudas något med anknytning till utbildningen också på kvällarna mellan de kursdagar som följde efter varandra.

Idén att under kvällsprogrammen ge de olika adoptionsverksamma aktörerna möjlighet att presentera sig vaknade då verksamhet som skulle möjliggöra nätverksbildande diskuterades i planeringsskedet. Genom att besöka Våra Gemensamma Barn r.f. (15.1.2009), Rädda barnen r.f. (5.3.2009) och Adoptivfamiljer r.f. (2.4.2009) och ta del av program där, konkretiserades både verksamheten och människorna och sänkte förhoppningsvis tröskeln för kontakttagande i framtiden. Gällande de olika kvällsprogrammens innehåll se manualen.

Kvällsprogrammen ordnades under inofficiella former med plockmat till självkostnadspris. Kvällarna fick efteråt positiv respons av såväl värdar som deltagare.

En kursdeltagares kommentar:

*Illanvietto oli onnistunut jatko päivälle ja ohjelmasta seurasi hyvää keskustelua.
Tämäntyyppinen koulutus parhaimmillaan myös myötävaikuttaa meidän
"adoptioyhteisöme" yhteenkuuluvuuden tunnetta.*

Tabell 4 Deltagarnas upplevelser av några aspekter (N=29)

	1= Dåligt (%)	2= Ganska dåligt (%)	3= Medelmåttlig (%)	4= Ganska bra (%)	5= Bra (%)	Sammanlagt (%)
Material som delades ut under utbildningen (N=29)	0	0	6,9	55,2	37,9	100
Kvällsprogrammen (N=19)	0	0	0	31,6	68,4	100
Kursdagbok (N=26)	19,2	30,8	42,3	7,7	0	100
Utbildningens längd (N=29)	0	0	13,8	51,7	34,5	100
Närstudiedagar som två på varandra följande dagar (N=29)	0	0	3,4	37,9	58,6	100
Tvåspråkigheten (N=29)	10,3	13,8	20,7	20,7	34,5	100
Utrymmen (N=29)	0	3,4	41,5	44,8	10,3	100

Som synes av tabellen var kursdagböckerna och tvåspråkigheten det som väckte mest missnöje, även om just tvåspråkigheten delade deltagarnas åsikter. Hela 55,2 % upplevde det tvåspråkiga upplägget som bra eller ganska bra. Kvällsprogrammen och upplägget med två närstudiedagar efter varandra upplevdes mycket positivt av deltagarna.

2.2.5 Tutorerna

Varje smågrupp leddes av en tutor. Smågrupperna var sex till antalet, varav två svenskspråkiga och fyra finskspråkiga. Tutorernas uppgift var att föra arbetet i gruppen vidare på ett strukturerat och inspirerande sätt.

Tutorerna valdes ut på frivillig basis. Till alla dem som anmält sig i utbildningen och som också hade deltagit i den tidigare liknande utbildningen år 2006, skickades ett brev med förfrågan om villighet att verka som tutor för smågruppsarbete. Tutorerna behövde inte betala deltagaravgift för utbildningen och fick, ifall de bodde långt borta, en del resor ersatta. De fick också delta i en utbildningseftermiddag om PBL före utbildningen startade, samt en handledd träff under våren 2009 och en avslutande tutorträff hösten 2009. Annan ersättning delades inte ut. Det var lätt att hitta frivilliga tutorer.

2.2.5.1 Utbildningsdagen för tutorerna gällande PBL

Tutorerna fick under en eftermiddag, tisdagen den 18 november kl. 12.30-16.00, en introduktion i Problembaserat lärande. De fick dessutom öva sig i arbetet med de sex stegen och arbetsprocessen. Dagen hölls av PeM Bettina Brantberg med hjälp av HM Sanna Mäkipää.

Utöver denna utbildningsdag träffades tutorerna några gånger för att diskutera arbetet i grupperna och dela erfarenheter och få handledning.

2.2.6 Utvärdering

Utbildningen utvärderades med hjälp av diskussioner under utbildningens gång samt med hjälp av en Webropol förfrågan efter avslutad utbildning, där deltagarna fick utvärdera utbildningen. 29 personer av 36 svarade på utvärderingen, d.v.s. 80,5 % av deltagarna. Dessa utvärderingar har använts som underlag vid skrivandet av denna artikel.

2.2.7 Arrangörernas reflektioner

Då vi arrangörer ser tillbaka på utbildningen och utbildningsgången väcker den många positiva minnen av värdefulla möten människor emellan. Den mångprofessionella deltagarprofilen har medfört att deltagarnas frågor vid föreläsningarna och diskussionerna i smågrupperna har berört och behandlat innehållet från vitt skilda perspektiv. Det här har varit en stor rikedom, samtidigt som det utgjort kanske den största utmaningen under utbildningens gång. Nedan några tankar om detta och några andra utmaningar.

2.2.7.1 Mångprofessionell utbildning

Utbildningen riktade sig till personer som på något sätt i sitt dagliga arbete stöter på adopterade och deras familjer och därför behöver mer kunskap om den gruppen. Det var alltså en mångprofessionell skara som deltog. Den största gruppen var socialarbetare som arbetade med adoptionsrådgivning och det var också den gruppen som senare ställde sig mest kritisk till det mångprofessionella upplägget. Övriga deltagare var från barnskyddet, dagvården, skolvärlden samt personer som jobbar med olika uppgifter inom olika adoptionsorganisationer. Eftersom socialarbetarna som jobbar med adoptionsrådgivning har stort kunnande inom adoptionsområdet var de som var mest kritiska till ett mångprofessionellt upplägg, kan man anta att den yrkesgruppen har behov av utbildning som riktar in sig specifikt på adoptionsrådgivning. Inom ramen för Vahke-projektet var det inte

möjligt att ordna också en sådan utbildning. Däremot kunde fler gruppdiskussioner i grupper indelade enligt profession varit bra att tänka på redan i planeringsskedet.

2.2.7.2 *Tvåspråkigheten*

Den modell för tvåspråkighet som användes under denna utbildning utgick från att deltagarna skulle klara av att följa med föreläsningar på båda inhemska språken, medan smågruppsarbetena föregick på det egna modersmålet. (Jmf. med Vahkes seminarier där upplägget var det motsatta.) Det visade sig vara svårt för en del av deltagarna. Slutligen blev utbildningen övervägande finskspråkig, då det gällde föreläsningarna.

2.2.7.3 *Smågruppsarbetet – tutorverksamheten*

Även om smågruppsarbetet fått både positiv och negativ feedback har vi arrangörer upplevt de återkommande grupparbetena, med en strukturerad metod, med samma tutor och samma sammansättning, som värdefulla. Även möjligheten att diskutera i grupper på det egna modersmålet var bra. Tidsmässigt var det inte helt lyckat att smågruppsarbetena var förlagda till sen eftermiddag. Deltagarna upplevde tidvis detta som betungande.

Sammanfattningsvis kan sägas att de enskilda dagarnas målsättningar (se manualen) överlag uppnåddes bra eller ganska bra. Det var endast dagen som handlade om Adoptivbarnet i dagvård, skola och rådgivning samt återkopplingsdagen i slutet, där några deltagare uppfattade att de inte (d.v.s. dåligt) nått upp till målsättningarna. Som helhet var kommentarerna gällande utbildningen dock positiva och alla 27 som svarat på frågan om de kunde tänka sig att rekommendera utbildningen för andra har svarat jakande.

Suosittelen lämpimästi. Terveystenhooltohenkilökunnalle ainakin.

Oli kokonaisuudessa hyvä koulutus ja kyllä suosittelisin

Suosittelen! Opettajille, terv.hoitajille, lääkäreille ja niille, jotka jollain tavalla ovat adoptiolapsia kohtaavien ongelmien kanssa tekemisissä

3

Erfarenheter av utvecklingen av det familjearbete som riktar sig till adoptivfamiljer

Aulikki Haimi-Kaikkonen och Elise Uimonen

3.1 Bakgrund

Adoptionsarbetsgruppen vid enheten för familjerättsliga ärenden vid Helsingfors stads socialverk deltog i styrgruppen för Vahke-projektet. På arbetsgruppens ansvar låg också det projektanslutna utvecklandet av det till adoptivfamiljerna riktade familjearbetet. Inom adoptionsarbetsgruppen har man redan länge funderat över vilket slags stöd man kunde erbjuda adoptivfamiljerna utöver den traditionella uppföljningen. Uppföljningen efter adoptionen, som syftar till att hjälpa barnet och familjen att anpassa sig till den nya livssituationen, varierar mycket till sin längd och sitt omfång beroende på vilket land barnet kommer ifrån. Den kortaste uppföljningstiden är sex månader, den längsta fem år. Också antalet uppföljningsrapporter och hembesök som kontaktlandet bestämt om varierar i hög grad.

Helsingfors stads adoptionsarbetsgrupp har sedan år 2003 haft en egen anställd enbart för uppföljningen och denna person har fått stor erfarenhet av arbetet med familjerna. Detta arbetssätt har gjort det möjligt att i någon mån erbjuda stöd vid sidan av den egentliga uppföljningen. De familjer för vars barn uppföljningen varit mycket kort, t.ex. ett halvår, erbjuds möjlighet till åtminstone ett hembesök ett år efter barnets ankomst. Många familjer har med glädje utnyttjat denna möjlighet. Det första hembesöket har gjorts 2–3 månader efter att barnet anlant, oberoende av kontaktlandets krav, och vid behov även tidigare om familjen så önskat. I eventuella krissituationer har man kunnat erbjuda stöd snabbt, också efter den egentliga uppföljningstiden. Familjearbetaren jobbar då alltid i par med en socialarbetare.

För att utveckla uppföljningsarbetet genomförde arbetsgruppen en enkät med de adoptivfamiljer som deltog i uppföljningen år 2005. Familjerna önskade särskilt information om tjänster för barnfamiljer. Även olika broschyrer om adoptionsorganisationernas tjänster, kamratstödsgrupper och kurser ansågs nyttiga. Som en del av uppföljningen har familjerna fått olika slags material och man håller på att sammanställa ett särskilt informationspaket. I fråga om hembesöken efterlyste familjerna också mer diskussion och information om t.ex. anknytningsfrågor, vilken betydelse barnets bakgrund har, skolstarten, hur man bemöter rasism, etc.

Huvudsakligen var familjerna nöjda med arbetsmodellen, som går ut på att det första uppföljande hembesöket görs av den socialarbetare som skött familjens adoptionsrådgivning tillsammans med familjearbetaren, som därefter ensam sköter uppföljningen.

Den modell som hittills tillämpats har dock inte varit tillräcklig för alla familjer och att utveckla familjearbetet inom ramen för VÄHKE-projektet passade bra in i arbetsgruppens verksamhet. Utgångspunkten har varit att familjer som är i särskilt behov av stöd är sådana som adopterat ett lite större barn, syskon eller ett barn med särskilda behov.

3.2 Planering av modellen för familjearbete

I de kontaktländer därifrån barn kommer till Finland genom internationell adoption har de inhemska adoptionerna ökat, och de barn som överläts för internationell adoption har allt oftare särskilda behov. Detta innebär i praktiken att barnet är äldre när det kommer till den nya familjen och därför har längre erfarenhet av barnhem eller en fosterfamilj. Också syskon upplåts allt oftare för internationell adoption. Dessa två faktorer medför större utmaningar för de nya adoptivföräldrarna och behovet av stöd ökar i familjerna.

Helsingfors stads adoptionsarbetsgrupp ville utveckla modellen för familjearbete med familjer där barnet varit äldre än tre år vid ankomsten och/eller till vilka det kommit flera barn på samma gång. Av de sju anställda som ingår i adoptionsteamet engagerade sig ett arbetspar bestående av en socialarbetare och en familjearbetare i att verkställa modellen för familjearbetet. Arbetsparet hade planerat att bjuda in fem familjer vilkas barn uppfyllde de ovan nämnda kriterierna för att delta i projektet. Slutligen valdes tre familjer ut.

I planeringen av modellen för familjearbetet användes en tillämpad modell för intensivt tidigt stöd² som utvecklats av enheten för familjevård vid Helsingfors socialverk. Preliminärt fastslogs att familjearbetet skulle vara i ett år och att träffar med familjen ordnas varannan månad. De uppföljningsrapporter som barnets ursprungsland bestämt om görs upp i samband med träffarna. Träffarna genomfördes i form av hembesök, med undantag för några träffar som hölls på byrån: genom detta arrangemang ville de anställda ge föräldrarna möjlighet att reflektera med eftertanke och att tala om sådana saker de inte vill diskutera i barnens närvaro. Mellan träffarna var man också i kontakt med familjerna per telefon och e-post. Dessa kontakter hjälpte personalen att planera följande träff med familjen och att ge familjerna sådan information som de behövde just då.

² Onnistuneen sijoituksen siltaa rakentamassa – lastensuojelun perhehoidon työkirja. Helsingfors stad. Socialverket, 2008.

Följande mål uppställdes för familjearbetet:

- att hjälpa föräldrarna förstå vikten av barnets bakgrund och att stödja dem i hanteringen av bakgrunden
- att stödja föräldrarna i den nya rollen som adoptivföräldrar
- att hjälpa föräldrarna känna igen och förstå sina egna känslor och reaktioner
- att förmedla information om olika hjälpande instanser och stödnätverk
- att sänka adoptivföräldrarnas tröskel för att söka hjälp

Till stöd för målen definierades sex olika teman för hembesöken:

1. barnets utgångspunkter, hur barnet finner sig till rätta i familjen/en ny ändrad familjesammansättning
2. interaktionen mellan barn och förälder och anknytningen till familjen
3. föräldraskapet och adoptivföräldrarnas identitet
4. hanteringen av barnets bakgrund utifrån vad barnet självt säger eller producerar
5. livscykel
6. utvärdering, familjens eventuella behov av hjälp och stöd

Under det första hembesöket gick arbetsparet tillsammans med föräldrarna igenom adoptionsresan, det första mötet med barnet, barnets bakgrund och de känslor som barnets biologiska föräldrar väcker hos adoptivföräldrarna samt barnets anpassning till den nya situationen. Resten av temana för hembesök behandlades utifrån familjens behov. Tillsammans med föräldrarna funderade man också över de ämnen som de upplevde som aktuella. Sådana var t.ex. frågor i anslutning till barnets nya talspråk, klubbar, dagvårdsstart, skolstart samt tillvaron i skolan. Familjearbetet pågår ännu för varje projektfamilj, så någon avslutande utvärdering har inte gjorts.

Hjälpmedel för familjearbetet:

- artiklar och böcker som ges åt familjerna att läsa (ämnen för artiklarna: anknytning, vikten av beröring för barnets utveckling, adoptivbarn i dagvården)
- adoptivbarns språkutveckling och stöd för denna, adoptivbarns skolstart, Theraplay
- lekterapi, för tidig pubertet, syskonrelationer, rasism, särdrag i adoptiv-barns pubertet. Böcker: "Auta lasta kiintymään" / Arthur Becker-Weidman – Deborah Shell, "Tie traumasta tervehtymiseen" / Daniel A. Hughes)
- broschyrer: en broschyr om adoptionskuratorn, en om stöd för interaktionen och en om Theraplay
- vid hembesöken kartläggning av nuläget tillsammans med familjen med hjälp av Nallekort och Styrkekort (barnskyddsorganisationen Pesäpuu ry)

- vid mötet på byrån "Föräldraskapets rollkarta", en kartläggning av föräldrarnas starka sidor

Som stöd och styrgrupp för arbetsparet fungerade Helsingfors stads adoptionsarbetsgrupp samt styrgruppen för VAHKE-projektet. VAHKE-projektet finansierade arbetshandledning för arbetsparet sex gånger under senaste år.

3.3 Praktiska erfarenheter av familjearbetet och respons från familjerna

Ganska snart efter att familjearbetet hade inletts stod det klart att familjerna hade mycket olika behov. Att strikt hålla fast vid modellen är inte ändamålsenligt. Då barnet/barnen anlant till familjen är situationen mycket varierande: känslöfylld, förvirrande och t.o.m. kaotisk. I det skedet är det svårt för adoptivföräldrarna att logiskt fundera kring stödbehovet. De kan kanske inte föreställa sig framtida situationer med barnet. Det tar tid att bygga upp en förtroendefull relation till familjen och ganska snart efter att familjearbetet hade inletts började det kännas som om ett år kan vara en för kort tid. Efter ett knappt års arbete verkade familjernas motivation och tillit ha ökat. Vi kom överens med familjerna om att familjearbetet fortgår till dess att barnet/barnen har varit ett och ett halvt år i familjen

De ursprungligen planerade träffarna varannan månad realiserades inte särskilt punktligt. På grund av praktiska problem med tidtabellerna kunde det gå upp till tre månader mellan träffarna. Det är dock viktigt att beakta familjens vardagsliv och kontakten kan också ske per telefon eller e-post. Möjligheten att kunna träffas oftare än varannan månad visade sig å andra sidan vara nödvändig.

Familjernas respons på familjearbetet insamlades med hjälp av en skriftlig enkät, där de fick bedöma hur väl familjearbetet fungerat just för deras familj. I responsen från familjerna blev vissa viktiga synpunkter och önskemål tydliga. Familjerna önskade mer information "på ett allmänt plan" om hur det går för andra familjer i samma situation. Ett annat önskemål som framfördes var träffar med andra adoptivfamiljer där någon yrkesmänniska skulle delta. Kamratstöd upplevdes även i övrigt som viktigt. I responsen önskades också något slags informationspaket att ta med till rådgivningen, dagis och skolan.

Tvåmånadersintervallet mellan träffarna kändes inte för långt enligt responsen. Å andra sidan önskade man mer frekventa träffar i början, medan intervallerna i slutskedet kunde vara ännu längre än två månader.

Responsen från familjerna stärkte uppfattningen att familjernas behov är olika och att behoven även varierar i olika skeden av processen. Av denna anledning känns det motiverat med ett flexibelt arbetssätt.

3.4 Förutsättningar för familjearbetet

3.4.1 *De anställdas utbildning och erfarenhet*

I arbetet med adoptivfamiljer krävs förutom den grundläggande utbildningen även specialkompetens i adoptionsfrågor. Adoptivfamiljer ställs inför speciella utmaningar i olika skeden av livet och behöver stöd i dessa. De som arbetar med familjerna måste ha kunskap om de utmaningar som adoptionsbakgrunden medför för barnet i olika livsskeden och speciellt om tidig interaktion och anknytningsteorin. Det arbetspar som deltog i familjearbetet har många års praktisk erfarenhet av arbete med adoptivfamiljer. Dessutom har dessa personer deltagit i många olika kurser gällande adoption, bl.a. adoptionsrådgivningsutbildning, fortbildning i adoptionskompetens, kursen "Vuorovaikutuksen tuki" ("Stöd för interaktionen"), föreläsningar om Theraplay-lekterapi, kurser om anknytning, seminarier om syskonskap, adoptionsseminarier etc. Den ena av dem genomgår för närvarande också en utbildning i familjeterapi.

3.4.2 *Pararbete*

Vid planeringen av familjearbetet stod det från första början klart att arbetet ska utföras i par. Traditionellt har uppföljningen skötts av en anställd, utom i de situationer då man har ansett att det behövts extra stöd och handledning. Helsingfors stads praxis för adoptionsuppföljning har varit att en familjearbetare och den socialarbetare som skött adoptionsrådgivningen gör det första hembesöket. Utifrån detta har det varit naturligt att vid behov fortsätta pararbetet. I fråga om största delen av familjerna har man inte känt ett behov av att fortsätta med pararbetet.

I familjer som man har bedömt vara i behov av särskilt stöd - på grund av barnets ålder eller särskilda behov eller vid syskonadoptioner - är det motiverat att fortsätta med pararbetet. Pararbetet har upplevts vara nyttigt särskilt i familjearbete i krisliknande situationer. Det som ansågs vara det väsentliga i Helsingfors stads familjearbetes modell för intensivt tidigt stöd var möjligheten att i krissituationer använda sig av arbetspar, i allmänhet en psykolog eller en socialsocialarbetare. Familjevårdens tidiga stöd är avsett för alla fosterfamiljer i begynnelseskedet av placeringen, varför det redan av resursskäl är ändamålsenligt att satsa på de familjer som är i behov av särskilt stöd i form av pararbete. Också i fråga om adoptivfamiljer kan frågan om otillräckliga resurser bli aktuell och i vissa fall kan man bli tvungen att pruta på pararbeteprincipen. Ibland kan dock ensamarbete vara tillräckligt eller t.o.m. fungera bättre. Detta kan t.ex. vara fallet i ensamförsörjarfamiljer.

3.4.3 *Arbetshandledning*

Under projektets sista år har arbetsparet inom familjearbetet haft möjlighet att få arbetshandledning med hjälp av projektfinansieringen. Arbetshandledningen, som skulle ges cirka en gång per månad men i praktiken realiserades fem gånger under perioden december 2008–september 2009, fokuserade på familjerna som deltog i familjearbetet och upplevdes som mycket betydelsefull och ett stort stöd för arbetet. Möjligheten till tillräcklig arbetshandledning är ett viktigt stöd för arbetet. Arbetshandledningen ska vara ett tillägg till arbetsgruppens övriga arbetshandledning, som till största delen är arbetshandledning i grupp och behandlar alla delområden av adoption.

3.4.4 *Tidsanvändning*

Arbetstiden för familjearbetet i en familj, inklusive förberedelser inför hembesöken, resor och genomgång efter hembesöken, uppgår till uppskattningsvis 30 timmar om året för en anställd eller 60 timmar om året för ett arbetspar. Arbetstiden innefattar också den arbetstid som går åt till uppföljningsrapporter, varför familjearbetet inte i sin helhet faller utanför uppföljningen. I det arbetsläge som nu råder, där bägge två utför mycket annat adoptionsarbete utöver familjearbetet, kändes tre familjer som det maximala antalet.

3.5 Familjearbetets framtid inom Helsingfors stads adoptionsarbetsgrupp

Familjearbetet har hittills inte anvisats några särskilda resurser utan det har utförts vid sidan av annat arbete. I framtiden uppskattas antalet äldre adoptivbarn och adoptivbarn med särskilda behov öka och i och med detta växer även stödbehovet. Dessutom ökar medvetenheten om adoptivbarns stödbehov och föräldrarna förbereder sig redan under väntetiden på att söka hjälp och stöd för sitt barn och sin familj. Det föreligger ett behov av att öka familjearbetets resurser. Å andra sidan ser det ut som om resurser i någon mån frigörs från adoptionsrådgivningen då antalet adoptionssökande sjunker.

Inom Helsingfors stads adoptionsarbetsgrupp har man redan under flera års tid funderat över hur adoptivfamiljernas ökade stödbehov kunde bemötas. Tanken på en särskild enhet för familjearbetet med adoptivfamiljer verkade befästas under projektets gång. Det kan finnas flera olika alternativ för att realisera denna. Arbetsgruppen kunde bestå av tre anställda, varav två arbetar som ett arbetspar i familjerna och en närmast agerar handledare och är ansvarig för gruppen. Arbetsparet kunde bestå av två familjearbetare och den gruppansvarige kunde vara

en specialsocialarbetare med familjeterapeutsutbildning. Arbetsparet kunde också utgöras av en familjearbetare och en socialarbetare och den gruppansvarige skulle då vara en ledande socialarbetare. Det kan även finnas andra möjligheter. Principen är dock en arbetsgrupp som består av minst tre anställda där det finns möjlighet till pararbete, och där den tredje anställda står utanför det egentliga praktiska familjearbetet och snarare har rollen av en handledare. Enheten för familjearbetet skulle verka som en del av hela adoptionsarbetsgruppen. I skrivande stund håller man på att göra en framställan om en ny familjearbetartjänst till adoptionsgruppen från och med början av år 2010. Tidpunkten för tillsättandet av tjänsten är ännu öppen.

Adoptionsarbetsgruppen fungerar som socialverkets expert i adoptionsfrågor. I och med enheten för familjearbete kunde den erbjuda ännu mer stöd för adoptivfamiljerna och de yrkesgrupper som arbetar med dessa. Samarbetet med t.ex. familjerådgivningen och barnskyddet ses som ytterst viktigt. Beroende på arbetsmängden kunde enheten för familjearbete också sköta tjänsterna efter adoptionen i samarbete med adoptionstjänstorganet. Adoptionstjänstorganet fungerar som en förmedlare mellan den/de adoptionssökande och myndigheterna i barnets kontaktland samt handhar adoptionerna i enlighet med lagar och myndigheternas anvisningar.

4

Den internationella adoptionsprocessen ur ett brukarperspektiv

Pia Eriksson

4.1 Inledning och syfte

En av målsättningarna inom Vahke-projektet har varit att forska i och utveckla arbete med adoptioner ur ett brukarperspektiv. Som forskarsocialarbetare inom projektet har jag gjort en studie i hur brukarna, dvs. de personer som önskar adoptera ett barn, upplever den internationella adoptionsprocessen. Studien är en narrativ intervjustudie med 11 kvinnor. Av dessa är 6 adoptivmödrar som fått sitt senaste adoptivbarn för cirka 2-4 år sedan och 5 kvinnor som har påbörjat en adoptionsprocess som antingen avbrutits pga. en förändrad livssituation eller för att de tillsammans med sin man i något skede av processen inte har ansetts lämpliga för adoptivföräldrskapet.

Jag gjorde narrativa intervjuer i vilka kvinnorna fritt fick berätta om sina upplevelser av sin adoptionsprocess. Mina forskningsfrågor som jag sökte svar på i studien var "Hurdana upplevelser har adoptanterna av den internationella adoptionsprocessen och dess olika skeden?" och "Hurdana erfarenheter har adoptanterna av mötena med professionella under den internationella adoptionsprocessen?". Dessa frågor har jag besvarat genom att analysera materialet med en innehållsanalys med narrativa element.

Syftet med forskningen har varit att granska adoptionsprocessen ur ett brukarperspektiv. Ordet brukare är vanligt i Sverige men är ett mindre använt begrepp i Finland. På finska används ordet "asiakas" – som motsvarar både kund, klient och brukare vilket inte fungerar på svenska. Jag har valt att använda ordet brukare och adoptant syftande på de vuxna personer som önskar adoptera ett barn.

Brukarperspektivet är något som långt förbisetts i den adoptionsforskning som tidigare gjorts. En del forskning har gjorts om adoptivföräldrskap men adoptanternas ställning i förhållande till servicesystemet har negligerats. Under den första fasen av den internationella adoptionsprocessen, dvs. adoptionsrådgivningen, är adoptanterna brukare av socialservice i sin egen hemkommun eller hos en adoptionsbyrå (Rädda Barnen rf.). Adoptionsrådgivningens syfte är att utvärdera adoptanternas lämplighet för adoptivföräldrskapet samtidigt som den har en förberedande och stödande funktion. I det andra skedet av processen är

adoptanterna brukare hos ett adoptionstjänstorgan (Helsingfors stads socialverk, Interpedia rf. eller Rädda Barnen rf.). Adoptionstjänsten förmedlar adoptanternas adoptionsansökan till barnets födelseland och ansvarar för den byråkrati som hör till sammanförandet av barnet med den nya adoptivfamiljen.

En av orsakerna till att brukarperspektivet långt har förbisetts i adoptioner är att barnets bästa är den styrande principer i allt arbete med adoptioner. Därför ses barnet ofta som brukare i de tjänster som erbjuds. Trots att barnets bästa bevakas är det ändå adoptanterna som är de verkliga brukarna av servicen i adoptionsprocessen. En annan orsak kan vara den att adoptanterna som brukargrupp inte ses som en maktlös grupp i samhället på samma sätt som många andra brukare av socialservice. Tvärtom har adoptanterna ofta makt i samhället genom sin utbildningsnivå, sociala position och sina ekonomiska resurser, samtidigt som de är maktlösa i sin situation att skapa den familj som de önskar (Simmonds & Haworth 2000, 261-263). På samma gång som de professionella bör bevaka barnets intresse i första hand har adoptanterna rätt till god service.

Min studie är gjord i dialog med brukarna där redan det första planeringsskedet av forskningen gjordes i samarbete med Adoptivfamiljer rf. Under hela forskningsprocessen har jag också haft en reflekterande referensgrupp, i vilken både brukare och professionella varit representerade, som stöd för forskningsprocessen. Med ett narrativt metodval har jag velat ge adoptanterna själva utrymme att berätta om sin adoptionsprocess i den form som de själva önskat.

4.2 Den lagstadgade internationella adoptionsprocessen

Den offentliga bilden av adoptionsprocessen är att det främst handlar om en juridisk och byråkratisk process som går ut på att fylla i och samla in olika papper och dokument, samt träffa myndigheterna. Då man kikar bakom ridån på den offentliga processen avslöjas en helt annan upplevelsevärld i adoptanternas adoptionsprocess. De personliga upplevelserna och erfarenheterna av vägen till adoptivföräldraskapet är mycket känsloladdade.

De övergripande erfarenheterna i processen är känslomässiga upplevelser som sträcker sig över hela den långa processen. Känslor som osäkerhet, maktlöshet och en ständig väntan, är rådande under största delen av den lagstadgade processen. Dessa känslor övergår i slutskedet av processen i lycka eller sorg, beroende på hur processen slutar. De känslomässiga upplevelserna är kopplande till tre olika nivåer och processer i adoptionsprocessen. Den lagstadgade adoptionsprocessen som utgör den första dvs. institutionella nivån ramar in den andra processen där adoptanten anpassar sig till sin nya roll som brukare i socialtjänsten och adoptionstjänsten. Mötena mellan professionell och brukare sker på den interpersonella nivån.

Samtidigt pågår på individnivå parallellt en personlig process hos adoptanten själv i att mogna och växa till adoptivföräldraskapet, genom förberedelse i form av information och känslomässiga insikter.

De adoptanter som haft ett tillitsfullt förhållande till socialarbetaren och haft en känsla av att hon var öppen, lyssnade till dem och var intresserade av deras situation hade positiva erfarenheter av adoptionsrådgivningen. Denna grupp var i majoritet i materialet. Adoptanterna uttryckte ofta sin tillfredsställelse med rådgivningen, genom att tillskriva socialarbetaren egenskaper som empati och hjärtlighet. De som hade en mer kritisk inställning till adoptionsrådgivningen hade erfarenheter av att socialarbetaren haft förutfattade meningar om dem, inte kommunicerat öppet eller hade ett expertcentrerat sätt att arbeta på.

Medan adoptionsrådgivningsfasen kännetecknas av regelbundna träffar mellan socialarbetare och brukare är väntetiden då adoptanterna är brukare hos ett adoptionstjänstorgan annorlunda till sin karaktär. Denna fas som kan sträcka sig över flera år karakteriseras av mycket få möten mellan professionell och adoptant. Av dessa möten sker de flesta per e-post eller telefon, vilket ökar risken för att brukaren inte upplever sig få det stöd som de skulle vara i behov av under denna fas.

Känslor av lycka och glädje finns med i början av adoptionsprocessen i form av förväntan och hoppfullhet. I slutet av processen kulminerar lyckan i form av barnbeskedet och mötet med barnet. De flesta beskriver tiden då de fått barnbeskedet som en period av ren glädje och lycka då de upplevde sig sväva på moln. Barnbeskedet kommer alltid som en överraskning, eftersom ingen på förhand exakt vetat när det kommer att komma. Barnbeskedet innebär ofta en lättnad och ett lyckligt slut på väntetiden trots att en osäkerhet över den nya situationen ofta finns med ännu i detta skede.

För en del adoptanter slutar adoptionsprocessen på ett annat sätt än de tänkt sig, dvs. processen avbryts och de adopterar inget barn. Hos dem är sorgen och besvikelsen över att adoptionsprocessen avbryts stor. Upplevelsen av sorg och förlust varierar beroende på i vilket skede av processen avbrottet sker och av vilken orsak. Alla adoptanter med en avbruten process bakom sig jämför ändå processens slut med ett missfall som förorsakar känslor av förlust och sorg av olika intensitet.

4.3 Möten med professionella under adoptionsprocessen

Mötena mellan adoptant och professionell under adoptionsprocessen kan indelas i tre olika typer. Dessa är bemötanden, neutrala möten och icke-möten. Under adoptionsrådgivningsfasen sker ständiga möten mellan adoptant och socialarbetare

som i de flesta fall även utgör bemötanden där adoptanten känner att hon blir väl bemött och förstådd av socialarbetaren. Ett bemötande karakteriseras av ett dialogiskt och empatiskt arbetssätt där klienten upplever sig vara speciell och inte bara ett fall bland många andra. Neutrala mötena sker både i adoptionsrådgivningen och under väntetiden då adoptanten upplever sig bli sakligt men neutralt bemötta. Icke-mötena hänger däremot ofta ihop med en upplevelse av att den professionella missförstår eller har en förutfattad mening om brukaren. Dessa kan också hänga samman med en brist på öppenhet från den professionellas sida eller ett expert-centrerat arbetssätt där den professionella upplever sig sitta inne med sanningen. Under väntetiden är risken för att mötena skall bli icke-möten större eftersom kontakten är sporadisk och ofta sker per e-post eller telefon. Under väntetiden utgörs de flesta äkta mötena av det möte som sker då adoptionstjänsten tillkännager barnbeskedet till adoptanterna, vilket samtidigt utgör uppfyllelsen av adoptanternas önskan och slutet på väntan.

De som under adoptionsprocessen blir väl bemötta av de professionella, upplever att dessa möten och relationen till den professionella stöder dem i den personliga mognadsprocessen till adoptivförälder. De som däremot upplever mötena obehagliga eller onödiga får inte stöd i sin egen process utan tvärtom känner de sig motarbetade och ser mötena som ett hinder på vägen till adoptivföräldrskapet.

4.4 Diskussion

Mina resultat stöder även de få empiriska studier som gjorts om adoptanternas upplevelser av vägen till adoptivföräldrskapet. Precis som i von Greiffs (2004) studie av svenska adoptivföräldrar var de flesta av de adoptanter som jag intervjuade på ett rationellt plan överens om att någon sorts kontroll från myndigheternas sida behövs, gällande vem som är lämpad att adoptera. I min studie var det endast en minoritet som hade upplevt att de inte kunde vara öppna och ärliga under adoptionsrådgivningen medan det i den svenska studien var många som hade samarbetet med socialarbetaren endast på ett ytligt plan och dolt sidor av sig själva. Detta kan sammanhålla med att de adoptanter som deltog i min studie alla hade fått adoptionsrådgivning av en socialarbetare som hade en längre erfarenhet av arbetet.

Samma element av osäkerhet, maktlöshet, och väntan som jag fann har beskrivits i en kanadensisk (Daniluk & Hurtig-Mitchell 2003) och en amerikansk (Sandelowski et al. 1991) studie. Enligt Daniluk & Hurtig-Mitchell (2003) är upplevelsen av maktlöshet och förlusten av kontroll över det egna livet liknande i adoptionsprocessen som under barnlöshetsbehandlingar. Adoptanterna har mist kontrollen och makten över att skapa den familj som de önskar sig. Sandelowski et al. (1991)

lyfter fram den osäkerhet som väntetiden innebär för adoptanterna då målet inte är känt och man inte vet hur länge det kommer att ta. Enligt dem försvåras väntan även av att det i motsats till en biologisk graviditet inte heller finns några synliga tecken på väntan eller kulturella riter som skulle göra väntan lättare i förhållande till omgivningen

Känslorna av maktlöshet och osäkerhet i form av att vara på någon annan persons villkor är starkt sammankopplat med upplevelsen av att bli brukare av socialservice. Rollen är oftast helt ny för adoptanterna och för många en oönskad roll. Samtidigt behöver de hjälp i att skapa den familj som de önskar. En annan faktor som gör att adoptionsprocessen känslomässigt kan upplevas svår är att då en adoptivfamilj bildas gör det offentliga ett intrång på det privata området, d.v.s. familjebildandet.

Det är endast i bildandet av familjer där det biogenetiska bandet fattas helt eller delvis som staten åtagit sig rätten att utvärdera föräldrapotentialet hos dem som vill bilda familj. Detta gäller vid assisterad befruktning och adoption. I dessa fall har staten tagit ansvaret för att bevaka barnets bästa, vilket är det enda argumentet som berättigar till ett intrång i familjen. (Lind 2008)

Den lagstadgade internationella adoptionsprocessen är till sin karaktär lång och osäker. Inom den finns flera faktorer som gör processen psykiskt påfrestande. Denna stress kan antingen lindras eller försvåras i de möten som sker mellan professionell och adoptant. Detta gör de professionellas förhållningssätt och arbetssätt speciellt viktigt i mötena. Bemötanden mellan parter stöder adoptanten i den egna mognadsprocessen och kan därför ses som liggande i det kommande adoptivbarnets intresse.

Under adoptionsrådgivningen är ett bemötande och stödande förhållande till brukaren möjligt att bygga upp inom ramen för de regelbundna mötena mellan socialarbetaren och adoptanten. Under väntetiden är många adoptanter däremot i behov av ett stödande förhållande, speciellt då den osäkra väntetiden drar ut till flera år. De flesta adoptanter önskar i detta skede få mer information om hur den egna processen framskrider. Eftersom information sällan finns att tillgå, kunde en lindring på den stressande situationen vara att ha kontakt med en professionell som stöder och följer med adoptanten under väntetiden.

Forskningsresultaten har presenterats vid två tillfällen under projektet, den 15.10.2009 vid Adoptivfamiljer rf. och på en av projektet ordnad seminarie-eftermiddag 21.10.2009. Forskningsrapporten "Ingenting är säkert förrän man får barnet i sin famn" – upplevelser av den internationella adoptionsprocessen finns i sin helhet elektroniskt på www.fskc.fi.

Referenser

Daniuk, Judith C. & Hurtig-Mitchell, Joss (2003) Themes of Hope and Healing: Infertile Couples' Experiences of Adoption. *Journal of Counseling & Development* 81, 389-399.

von Greiff, Katarina (2004) Föräldrar till internationellt adopterade barn – uppfattningar och erfarenheter av föräldrarollen. FoU-rapport 1/2004.

Lind, Judith (2008) The best Interest of The Child as an Argument in Assessment of Parent Potential in Sweden. *International Journal of Law, Policy and the Family* 22 (1), 1-21.

Sandelowski, Margarete, Harris, Betty G., Holditch-Davis, Diane (1991) "The Clock has Been Ticking, the Calendar Pages Turning, and We Are Still Waiting": Infertile Copules' Encounter with Time in the Adoption Waiting Period. *Qualitative Sociology*, Vol. 14, No. 2 pp. 147-173.

Simmonds, John & Haworth, Gill (2000) The dynamics of power and loss in homestudy assessment. I: Selman, Peter (2000) *Intercountry Adoption. Developments, trends and perspectives.* : London: British Agency for Adoption and Fostering.

5

Adoptionsverksamheten i Norden

5.1 Vad kan adoptionsverksamheten i Finland lära sig av andra nordiska länder? – erfarenheter från Danmark, Sverige och Norge

Pia Eriksson

Den nordiska dimensionen och dialogen med de nordiska länderna spelar en stor roll inom det utvecklingsarbete och den kunskapsproduktion som sker vid Det finlandssvenska kompetenscentret inom det sociala området, som fungerat som koordinator för Vahke-projektet. I de andra nordiska länderna, speciellt Sverige och Danmark har man en mycket längre erfarenhet av arbete med internationella adoptioner än i Finland. Samtidigt har antalet utlandsadoptioner i dessa länder genom tiderna varit större. Därför var det inom projektet naturligt att i ett tidigt skede fundera på hur god praktik och kunskap inom området adoption kan spridas inte bara inom nationella gränser utan också inom Norden. För de resor som gjordes inom projektet formulerade vi som målsättning att bekanta oss med de andra nordiska ländernas stöd till adoptivfamiljerna före och efter adoptionen, samt den allmänna organisationen av adoptionsprocessen i de olika länderna och att utveckla och möjliggöra ett nordiskt samarbete. All den information och de erfarenheter som vi har fått ta del av under resorna har använts som grund för skrivandet av de rekommendationer om adoptionsverksamhetens utvecklande i Finland, som utgör en del av Vahke-projektets slut-rapportering (se kapitel 6).

Inom projektet besökte vi Danmark i september 2008, Sverige i mars 2009 och Norge i maj 2009. I alla tre länder blev vi varmt emot tagna av såväl centralmyndigheterna för adoptionsärenden som adoptionsorganisationer.

Syftet med den här artikeln är att på basis av resorna ge en översikt över det stöd som adoptivfamiljer erbjuds av samhället både före adoptionen och efter adoptionen i de tre länderna. Fokuset ligger på den service och det stöd som erbjuds familjerna av stat eller kommun. Ett mål är också att lyfta fram de reflektioner som våra resor gett upphov till hos oss projektarbetare, samt under de diskussioner som förts med aktörer inom adoptionsfältet i Finland. De förberedelsekurser för blivande adoptivföräldrar som kort diskuteras behandlas närmare i ett separat kapitel i denna rapport (se kapitel 5.2).

5.1.1 Danmark

Under vår resa till Köpenhamn bekantade vi oss med det danska adoptionssystemet genom att besöka *Familiestyrelsen*, *Adoptionsnævnet*, adoptionsorganisationen *DanAdopt* och genom att träffa en representant för brukarorganisationen *Adoption og Samfund*.

I Danmark är *Familiestyrelsen* vid *Justitsministeriet* ansvarig för utvecklandet av adoptionsverksamheten i landet. De bär också ansvaret för både de praktiska arrangemangen och innehållet i de sedan år 2000 obligatoriska förberedelsekurserna för blivande adoptivföräldrar. Samtidigt svarar de för det riksomfattande post-adoption (PAS) projektet som pågår åtminstone under åren 2007-2010. Under *Justitsministeriet* ligger även *Adoptionsnævnet*, landets adoptionsnämnd, som övervakar adoptionsverksamheten i landet och ansvarar för kunskapsspridning bland professionella som jobbar med adoptionsärenden. I Danmark ansvarar regionala nämnder för adoptionstillstånden medan adoptionsnämnden endast behandlar besvär över besluten.

Adoptionsprocessen i Danmark är indelad i tre olika faser. Först genomgår adoptanterna ett förhandsgodkännande gällande generella krav som bl.a. ålder, hälsotillstånd och kriminell bakgrund. Beslutet fattas av en regional nämnd och ett negativt beslut kan omprövas i den nationella adoptionsnämnden. Därefter anmäler de godkända adoptanterna sig till den obligatoriska förberedelsekursen som ordnas på fyra orter i landet. Efter avslutad kurs påbörjas på adoptanternas begäran den tredje fasen som utgörs av en utredning om adoptanternas lämplighet för adoptivföräldraskapet. På basis av socialarbetarens utlåtande beviljas adoptionstillstånd av en av de fem regionala nämnderna. Nämndernas sammansättning består alltid av en socialarbetare, läkare och jurist. De tre faserna tar sammanlagt cirka ett år om adoptanterna alltid väljer att genast framskrida till följande fas i processen.

Familiestyrelsens statligt finansierade PAS-projektet påbörjades i maj 2007 och dess syfte är att stöda adoptivfamiljerna i ett tidigt skede. Målgruppen är familjer som haft sitt barn i högst tre år och stödinsatserna fokuserar främst på adoptivföräldrarna. Stödet består av besök hos terapeut upp till fem gånger, med behovsprövad möjlighet till mer. I projektet arbetar 17 terapeuter varav största delen är psykologer. Hittills har 30 % av de familjer som är berättigade till servicen utnyttjat den. Majoriteten av familjerna har varit nöjda med det stöd som de fått. Samtidigt hoppades adoptionsorganisationerna på att projektet kunde utvidgas så att också andra yrkesgrupper än psykologer kunde erbjuda stöd för familjerna. Ett annat behov som uttalades var behovet av att utbilda olika yrkesgrupper inom hälsovård, dagvård och skola om adoptionsfrågor.

5.1.2 Norge

I Oslo hade vi möjligheten att besöka Barne-, ungdoms- och familjedirektoriet och adoptionsorganisationen *Adopsjonsforum*.

I Norge är Barne-, ungdoms- och familjedirektoriet (*Bufdir*), ett förvaltningsorgan under Barne- och likestillingsdepartementet, den för adoptionsärenden ansvariga centralmyndigheten som sköter de i Haagkonventionen föreskrivna uppgifterna. *Bufdir* ansvarar även för de förberedelsekurser som erbjuds avgiftsfritt till dem som önskar adoptera ett barn från utlandet. I Norge är förberedelsekurserna tillsviðare frivilliga för blivande adoptivföräldrar. Till *Bufdirs* uppgifter hör också att sköta de få inhemska adoptioner som sker i Norge genom att upprätthålla ett register över familjer som önskar adoptera ett inhemskt barn. I Norge beviljas tillstånden för adoption i fem regionkontor, medan adoption av ett barn med specialbehov, syskon eller ett barn över 5 år kräver tillstånd av en specialnämnd. Denna specialnämnd är också ansvarig för att "matcha" de inhemska barnen lediga för adoption med personerna som väntar på ett inhemskt barn. Sedan år 2000 är *Bufdir* även ansvarig för ett centralarkiv där alla utlandsadopterade personers dokument för att finnas tillhanda för de adopterade själva då de blivit vuxna.

Lämplighetsutredningen av de blivande adoptivföräldrarna sker i kommunerna och de fem regionkontoren (*Bufetat*) som beviljar adoptionstillstånd är också ansvariga för adoptionskunnande inom den egna regionens kommuner. Lämplighetsutredningarna sköts parallellt med andra barnskyddsärenden i kommunen, vilket ofta leder till att de inte får så hög prioritet i kommunerna. En lämplighetsutredning tar cirka 3-6 månader i kommunen och de förberedelsekurser som erbjuds är planerade så att deltagandet skall ske i ett så tidigt skede av adoptionsprocessen som möjligt.

I Norge erbjuds adoptivfamiljerna och de adopterade samma stödservice som alla andra barnfamiljer i Norge. Hittills har man inte sett det som nödvändigt att erbjuda något speciellt stöd från samhällets sida och det adoptionsspecifika stöd som finns att tillgå är främst arrangerat av adoptionsorganisationerna.

5.1.3 Sverige

På vår resa till Stockholm blev vi mottagna av *Myndighet för internationell adoption (MIA)*, *Socialstyrelsen* samt *Stockholms resurscentrum för adopterade* med tillhörande *Öppna förskolan Spira* och *Duvnäs familjestöd*.

Som centralmyndigheten för internationell adoption i Sverige fungerar *Myndighet för internationell adoption (MIA)* medan *Socialstyrelsen* är ansvarig för innehållet och kvaliteten på det arbete som socialtjänsterna i kommunerna ansvarar för, dvs.

medgivandeutredning inför adoption, föräldrautbildning och stöd och hjälp efter adoptionen. MIA har i samband med *Socialstyrelsen* utarbetat materialet för den föräldraförberedelsekurs inför adoption (FIA) som är obligatorisk för alla som önskar adoptera ett barn från utlandet sedan år 2005.

Medgivandeutredningarna, dvs. utredningen om lämplighet för adoptivföräldraskap, görs i Sverige precis som i de andra nordiska länderna av hemkommunens socialtjänst. Den obligatoriska föräldraförberedelsekursen är planerad så att den helst skall ske efter den första träffen med socialarbetaren, men förrän den egentliga utredningen påbörjas, eftersom ett av syftena med kursen är att adoptanterna själva skall ta ställning till om adoption är rätt alternativ för dem. Adoptionstillståndet eller medgivandet till adoption ges av socialnämnden i kommunen efter att förberedelsekursen och hemutredningen är avklarade. Länsrätten fungerar som klagoinstans för dessa medgivanden. I Sverige varierar längden på medgivandeutredningen beroende på kommun. Dess syften är de samma som i Finland, dvs. att både förbereda adoptanterna på sin kommande roll och utvärdera deras lämplighet för adoptivföräldraskapet.

Under vår resa fick vi bekanta oss med hur stödet för adoptivfamiljer är organiserat i Stockholms stad, eftersom varje kommun ansvarar för att arrangera sina egna stödtjänster för adoptivfamiljer. I Stockholm fungerar *Resurscentrum för adopterade och deras familjer*. Till deras verksamhet hör föräldrautbildningen inför adoption, samordandet av råd och stöd samt kunskapsspridning till professionella inom Stockholm. I samband med resurcentret fungerar också *Öppna förskolan Spira* och *Duvnäs familjestöd*. Dessa två enheter erbjuder adoptivföräldrar stöd och hjälp i sitt föräldraskap. Den öppna förskolan kommer i kontakt med en majoritet av alla adoptivfamiljer i Stockholm och verksamheten riktar sig till alla nyblivna adoptivfamiljer i form av ett öppet daghem för adopterade barn i åldern 0-6 år. All daghemmets verksamhet är planerad utgående från de behov som adopterade barn och deras föräldrar har. *Duvnäs familjestöd* erbjuder intensivare stöd i föräldraskapet bl.a. genom att stöda det tidiga samspelet mellan barn och förälder. Dessa stödformer är kostnadsfria för adoptivfamiljerna i Stockholm.

5.1.4 *De nordiska ländernas adoptionsverksamhet ur ett finskt perspektiv*

Följande reflektioner avspeglar förutom projektarbetarnas tankar också de diskussioner som de väckt bland personer som jobbar med adoptioner i Finland. I november 2008 ordnade vi inom projektet en seminariedag riktad till adoptionsaktörer, med diskussion kring det som vi fått lära oss i Danmark. I dagen deltog cirka 30 personer. Ett liknande tillfälle ordnades i juni 2009 efter resorna till Sverige och Norge.

På basis av den information och de erfarenheter som vi fått ta del av i de tre nordiska länder är en betydande skillnaden mellan dem och vårt land de resurser som myndigheterna har avsatt för utvecklandet av adoptionsverksamheten. I Finland är centralmyndigheten i enlighet med Haag-konventionen, nämnden för internationella adoptionsärenden vid Social- och hälsovårdsministeriet. De motsvarande adoptionsnämndernas möjlighet till utvecklingsarbete i de andra länderna är märkbart större än i Finland, i och med större resurser. Trots föga resurser är nämnden för internationella adoptionsärenden den enda centralmyndigheten och adoptionsnämnden som också ansvarar för beviljandet av alla landets adoptionstillstånd för adoption från utlandet. I de andra länderna har den motsvarande nämnden eller det ministeriet som ansvarar för adoptionsärenden tagit en aktivare och större roll, både i utvecklandet av arbete med adoptioner, produktion av skriftligt material och t.o.m. arrangerandet av stödtjänster för adoptivfamiljer.

En adoptionsprocess för de som önskar adoptera ett barn bestående av olika faser på samma sätt som i Sverige och Danmark väckte vårt intresse. I Danmark är strukturen klar med tre olika faser som följer efter varandra medan den obligatoriska förberedelsekursen i Sverige bara i vissa delar av landet förverkligas på den önskade tidpunkten, dvs. i början av processen. En process med olika faser utgör samtidigt en utmaning gällande hur man får de olika övergångarna mellan faserna att ske smidigt med tanke på adoptanterna. Förhandsgodkännandet i det danska systemet väckte mycket intresse hos praktiker som jobbar med adoptioner i Finland. Ett förhandsgodkännande på basis av generella krav i ett tidigt skede skulle frigöra socialarbetarnas resurser att arbeta med de familjer som har realistiska möjligheter att adoptera ett barn. Samtidigt skulle de adoptanter som inte uppfyller kraven få ett beslut som går att överklaga i ett tidigt skede.

Modellen med en obligatorisk förberedelsekurs inför adoption före eller i samband med adoptionsrådgivningsfasen väcker både intresse och frågor. De flesta är överens om att en förberedelsekurs skulle vara ett bra komplement även till den finska adoptionsrådgivningsfasen samtidigt som förslaget har väckt oro över att denna modell kunde komma att förkorta och/ eller försämra kvaliteten på adoptionsrådgivningen. I Finland har adoptionsrådgivningen i dagens läge en klar förberedande funktion utöver utvärderingen av lämplighet. Finlands situation avviker från de andra nordiska länderna genom att adoptionsrådgivningen dvs. utvärderingen av lämplighet och förberedelse inför adoptivföräldraskapet kan förutom av kommunens socialarbetare även skötas av en adoptionsbyrå genom kommunens köpavtal. Den enda adoptionsbyrå med tillstånd till detta är Rädda Barnen rf. som i dagsläge sköter majoriteten (ca. 70%) av adoptionsrådgivningarna i Finland. Detta innebär att de samtidigt har specialiserat sig på adoptionsrådgivningsarbetet. I Finland ordnas förberedelsekurser inför adoption av organisationer, men de är frivilliga och inte en naturlig del av den lagstadgade adoptionsprocessen.

Behovet och organiseringen av obligatoriska förberedelsekurser för adoptivföräldrar väcker mycket diskussion som behandlas närmare i kapitlet om förberedelskurserna (se kapitel 5.2). Efter avslutad adoptionsrådgivning beviljas tillstånden för adoption från utlandet av den ovan nämnda adoptionsnämnden. Besluten kan överklagas till förvaltningsdomstolen.

Då det gäller stöd för adoptivfamiljerna och de adopterade själv efter adoptionen upplevde vi det danska post-adoption projektet och de tjänster som Stockholms stad erbjuder som mycket goda modeller som kunde vidareutvecklas och anpassas till våra förhållanden. Båda utgör lågtröskelmodeller som erbjuder tidigt stöd åt alla de adoptivfamiljer som är i behov av dem, samtidigt som de är avgiftsfria för familjerna. I Finland är situationen gällande stöd efter adoption mycket liknande som i Norge (och i vissa delar av Sverige) att adoptivfamiljerna i huvudsak erbjuds samma service som andra barnfamiljer. Behovet för specifika stödtjänster i Finland har identifierats och stödformer utvecklas ständigt. Samtidigt är denna specialservice i huvudsak producerad av tredje sektorn och privat serviceproducenter, vilket innebär att de är avgiftsbelagda för familjerna och inte jämlikt tillgängliga för alla. Den danska modellen med ett statligt arrangerat stödsystem gör att familjerna är i en jämställd situation oberoende av hemkommun. I den svenska modellen precis som i Finland ansvarar kommunerna själv för den service de erbjuder vilket kan leda till att familjerna är i mycket olika utgångsläge

Under de nordiska resorna fick vi ta del av mycket värdefulla erfarenheter om fungerande modeller och utvecklingsbehov. Dessa kommer till stor nytta då verksamheten i Finland utvecklas eftersom adoptionslagstiftningen i Finland kommer att genomgå en helhetsförnyelse under de närmaste åren. Eftersom projektet vi arbetar inom är på viss tid har vi på allt sätt strävat till att dela med oss av erfarenheter och information till alla intresserade. På detta sätt gagnar vårt arbete adoptionsfältet på bästa sätt, också i fortsatt utvecklingsarbete. Samtidigt har vår ställning som projektarbetare på viss tid visat sig vara en utmaning i att hitta fortlöpande samarbetsformer mellan de nordiska länderna. De kontakter som knutits inom projektet gynnar förhoppningsvis samarbete även i fortsättningen.

Ett mer intensivt samarbete mellan de nordiska länderna kunde ske i form av utbyte av kunskap och erfarenheter bl.a. genom gemensamma seminarier. Adoptionsfrågor är specifika i alla de nordiska länderna och de flesta aktuella frågeställningarna mycket likartade. Det finns redan färdiga nätverk och arenor (t.ex. NAC- Nordic Adoption Council) som erbjuder goda samarbetsmöjligheter. Samtidigt kunde även praktiker ute på fältet, t.ex. socialarbetare som jobbar med adoptivfamiljer, lära sig mycket av varandra också över nationella gränser.

5.2 Förberedelsekurser för blivande adoptivföräldrar– kunskap och färdigheter inför det nya föräldraskapet

Bettina Brantberg, Pia Eriksson, Sanna Mäkipää

5.2.1 *Syftet med förberedelsekurser för blivande adoptivföräldrar*

Såväl bedömningen av adoptionssökandenas lämplighet som de förberedelsekurser som anordnas för dem är övergripande, förebyggande verksamhet. Det är sannolikt att man genom att bedöma sökandenas lämplighet och anordna kurser för dem minskar många framtida risker i anslutning till adoption³.

Målet med förberedelsekurserna inför adoption är att öka de blivande adoptivföräldrarnas färdigheter, bl.a. förmågan att förstå och tillgodose barnets behov samt kunskapen om adoptivbarns bakgrund och de särskilda utmaningar som ansluter sig till deras utveckling, men också kännedomen om föräldrarnas egna reaktioner som föräldrar till ett traumatiserat barn. Det praktiska arbetet har visat att sökande som gått en förberedelsekurs för blivande adoptivföräldrar är bättre förberedda när barnet kommer till familjen och också öppnare för att dels förstå de reaktioner som adoptionen väcker hos alla parter, dels söka hjälp när det behövs.

5.2.2 *Förberedelsekurser för blivande adoptivföräldrar i Norden*

Under Vahke-projektet bekantade vi oss med kursverksamheten för blivande adoptivföräldrar i alla nordiska länder utom Island. För Islands del fick vi höra att kurserna för blivande adoptivföräldrar där är obligatoriska och verkställs enligt den danska kursmodellen. Nedan beskriver vi kursverksamheten utifrån våra resor i Norden.

5.2.3 *Sverige*

I Sverige har föräldrautbildningen inför adoption varit obligatorisk sedan 2005. Målet med kurserna är att sökandena under kursens gång ska få information om adoption samt genomgå sina egna tankeprocesser. Kursen ospänner 21 timmar och kursmaterialet har tagits fram av Socialstyrelsen i samarbete med den svenska centralmyndigheten MIA. Det ställs inga egentliga krav på kursledarnas kompetens, men rekommenderas att dessa ska ha utbildning i beteendevetenskaper, kompetens i

³ IMS, Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete (2007) Internationellt adopterade i Sverige – en antologi. Socialstyrelsen.

frågor som gäller barn och internationell adoption samt förmåga att leda grupper. Tanken är att de sökande ska gå föräldrautbildningen innan adoptionsrådgivningen börjar, åtminstone innan adoptionstillstånd beviljas.

Den föräldrautbildning som anordnas i Stockholms stad ska genomgås före adoptionsrådgivningen. Enligt Resurscentrum för adopterade och deras familjer kan man när adoptionssökandena redan har fått den grundläggande kunskapen om adoption på kursen, och begrundat adoptionen för sin egen del, i bedömningsskedet koncentrera sig på sådant som är väsentligt för bedömningen, t.ex. sökandenas egen barndom, deras parförhållande, frågor om fostran osv. Socialarbetaren och klienten har då ett gemensamt språk och en kunskapsmässigt mer balanserad relation genast i början av rådgivningen. I Stockholm är majoriteten av kursledarna socialarbetare, men aldrig samma socialarbetare som tillhandahåller adoptionsrådgivning för kursdeltagarna. På detta sätt har man strävat efter att hålla isär utbildningen och bedömningen.

Föräldrautbildningen genomförs inte lika välstrukturerat och högklassigt överallt i Sverige. Enligt MIA är en av bristerna med föräldrautbildningen i Sverige bl.a. att man vid tiden för beslutet om att kurserna ska göras obligatoriska inte ville fastställa vem eller vilka som ska ansvara för ledningen och samordningen av kurserna. Detta påverkar kursernas kvalitet och pris samt kursledarnas kompetens på olika håll i landet.

5.2.4 *Danmark*

I Danmark har förberedelsekurserna för blivande adoptivföräldrar varit obligatoriska sedan år 2000. Kurserna hålls under veckoslut: först under en dag och 4–6 veckor senare under ett helt veckoslut. Ansvar för både kursinnehållet, utbildningen och handledningen av ledarna samt de praktiska arrangemangen ligger hos Familjestyrelsen. Tidsmässigt är kursen förlagd som det andra skedet i den tredelade adoptionsprocessen; efter förhandsgodkännandet, men före den egentliga adoptionsrådgivningen.

Kurserna har alltid två ledare, en kvinna och en man, varav den ena har adoptionsbakgrund (är adoptivförälder eller själv adopterad) och den andra inte. Ledarna kan ha psykolog-, lärar-, sjukskötar- eller socialarbetarutbildning. Dessutom har de genomgått terapiutbildning, men som allra viktigast betraktas deras förmåga att leda grupper. Det viktigaste under förberedelsekurserna är det emotionella arbetet, till vilket deltagarna uppmuntras med hjälp av många olika metoder. När kurserna blev obligatoriska i Danmark minskade man på utvärderingen av sökandena och ökade självutvärderingens andel. Förberedelsekurserna i Danmark omfattar inte heller någon bedömning.

Brister i den danska kursverksamheten har ansetts vara att kurserna nu är kortare än tidigare (då de varade fyra dagar) och att andelen sökande som avbryter sin adoptionsprocess efter kursen inte är så hög som man önskat.

5.2.5 Norge

I Norge är det sedan år 2006 Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet och en psykolog där som ansvarar för innehållet i och genomförandet av förberedelsekurserna för blivande adoptivföräldrar samt utbildningen av ledarna. Kurserna är frivilliga och helt gratis⁴ för deltagarna. Tidigare var det en av Norges tre adoptions-tjänstorgan, Adopsjonsforum, som anordnade kurserna. I Norge är förberedelsekurserna avsedda för alla som önskar adoptera för första gången och man rekommenderar att kursen ska genomgå i ett så tidigt skede som möjligt av adoptionsprocessen. Kursernas innehåll och uppbyggnad grundar sig långt på den danska verksamhetsmodellen. En kurs har två ledare, varav den ena har adoptionsbakgrund samt till exempel pedagogisk utbildning och den andra till exempel psykolog-, socialarbetar-, förskollärary- eller annan pedagogisk utbildning. Det hålls 30–40 kurser om året på olika håll i landet. Kurserna är alltid fullsatta och uppskattningsvis 50 procent av sökandena deltar. Responsen på kurserna har varit god.

Hösten 2009 kunde den av regeringen tillsatta arbetsgruppen som hade i uppgift att begrunda utvecklandet av adoptionsverksamheten i hela landet slutföra sin rapport, där den rekommenderar att förberedelsekurserna för blivande adoptivföräldrar tas in som en lagstadgad del av adoptionsprocessen⁵. Den största orsaken anges vara att de sökande som allra mest skulle behöva en kurs i nuläget inte genomgår en sådan. Om förslaget går igenom blir Finland det enda nordiska landet där förberedelsekurserna för blivande adoptivföräldrar inte är en del av den officiella adoptionsprocessen.

5.2.6 Finland

Vid sidan av den lagstadgade adoptionsrådgivningen har man i Finland genom olika organisationers försorg hållit frivilliga förberedelsekurser för blivande adoptivföräldrar i redan 20 år. Interpedia rf och Våra gemensamma barn rf startade kursverksamheten med svenska Adoptionscentrums kurser som modell, och Rädde

⁴ 20 kurser (inklusive kost och logi under kursveckosluten) kostar staten cirka 3 miljoner NOK (= cirka 340 000 €)

⁵ Adopsjon – til barnets beste. en utredning om de mange ulike sidene ved adopsjon. NOU 2009: 21.

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/nouer/2009/nou-2009-21.html?id=579104>

Barnen rf startade sina Pridekurser i mitten av 1990-talet. I Finland deltar för närvarande enligt uppskattning endast cirka 20 procent av adoptionssökandena i de frivilliga förberedelsekurserna.

5.2.6.1 *Våra gemensamma barn rf*

Sedan år 2008 har förberedelsekurserna koncentrerats till Våra gemensamma barn rf, som håller både kvälls- och veckoslutskurser. Kvällskurserna omfattar 10 träffar (varannan vecka, à 2,5 timmar) och veckoslutskurserna två veckoslut med 4–6 veckors intervall. Kursmaterialet och kursinnehållet är likadant som på förberedelsekurserna i de övriga nordiska länderna. Dessutom har det av Interpedia rf tidigare sammanställda kursmaterialet och tidigare metoder i tillämpliga delar utnyttjats i kursplaneringen.

Kvällskurserna har en ledare och veckoslutskurserna två. Alla kursledare har personliga erfarenheter av adoption (är adoptivföräldrar eller själva adopterade). De är inte med om att bedöma sökandenas förutsättningar för föräldraskapet och inte heller i kontakt med den instans som tillhandahåller adoptionsrådgivningen. Ledarna får inskolning och utbildning regelbundet.

Våra gemensamma barn rf:s förberedelsekurs för blivande adoptivföräldrar kan genomgå i vilket skede av adoptionsprocessen som helst. Det centrala målet med kursen är att ge information om adoption, starta och förstärka sökandenas emotionella process samt uppmuntra dem till att bearbeta olika frågor.

5.2.6.2 *Pridekurser (Parents' Resource for Information, Development, Education)*

Både Rädda Barnen rf och kommunerna anordnar Pridekurser enligt den modell som infördes i Finland från USA i mitten av 1990-talet av Förbundet för Familjevård i Finland rf och Rädda Barnen rf⁶. Kursen kan ingå i adoptionsrådgivningen om det är samma instans som leder kursen och tillhandahåller rådgivningen. Kursen omfattar vanligen nio träffar (à 3 timmar), 1–2 hembesök samt ett flertal hemuppgifter. Den kan genomföras under kortare tid, men det totala timantalet är ändå detsamma. Till sina teman och metoder är Pridekursen ganska lik övriga förberedelsekurser för blivande adoptivföräldrar, även om den främst riktar sig till dem som överväger att bli fosterföräldrar.

Pridekurserna leds alltid av en socialarbetare och en adoptiv- eller fosterförälder tillsammans. Kursen omfattar en bedömning där fem egenskaper hos sökandena bedöms i relation till deras förutsättningar att bli foster- eller adoptivföräldrar.

⁶ För närvarande ansvarar barnskyddsorganisationen Pesäpuu ry för Pridekursernas material och ledarutbildning.

Bedömningen är öppet en del av kursen och består av både deltagarnas självutvärdering och ledarnas bedömning. Efter kursen kan ledarna och deltagarna antingen enas om att deltagarna har förutsättningar att bli foster- eller adoptivföräldrar eller om att foster- eller adoptivföräldraskapet inte är den rätta lösningen för dem. Om deltagarna själva bedömer att de har goda förutsättningar men ledarna inte gör det, är det alltid ledarnas bedömning som avgör.

5.2.6.3 Rätts Barnen rf:s adoptionsrådgivning i grupp

Utöver de egentliga förberedelsekurserna för blivande adoptivföräldrar anordnar Rätts Barnen rf adoptionsrådgivning i grupp som en del av adoptionsrådgivningen för de egna klienterna på olika håll i Finland. På gruppträffarna läggs huvudvikten vid frågor som gäller adoptivbarnet, medan man i den individuella rådgivningen koncentrerar sig på sökandenas personliga situation.

5.2.7 Reflektioner kring anordnandet av förberedelsekurser i Finland

På basis av det arbete som utförts under Vahke-projektet har vi stannat för att rekommendera att förberedelsekurserna för blivande adoptivföräldrar görs obligatoriska och därmed blir en del av den officiella adoptionsprocessen även i Finland (se närmare avsnitt 6 i denna rapport). På så sätt kan man garantera att kurser måste anordnas.

Det allra viktigaste på kurserna utöver inhämtandet av kunskap är deltagarnas självutvärdering och emotionella process. Kunskaper och insikter samt förmågan att bearbeta frågor emotionellt lindrar delvis stressen när familjen bildas, och även i senare skeden, samt sänker tröskeln för föräldrarna att vid behov söka hjälp för sig själva och sitt barn. Att kurserna ger möjlighet till nätverkande och kamratstöd både under den långa adoptionsprocessen och senare i föräldraskapet är en extra bonus.

Under våra besök i de andra nordiska länderna var det reflektiva rummet (Kamm 2009) ett frekvent samtalsämne. Ett sådant reflektivt rum kan uppkomma på förberedelsekurserna, där adoptionssökandena får information, kamratstöd och stöd av ledaren och fritt kan begrunda känslor i anslutning till adoptionen, till exempel olika rädslor och tvivel, utan att det beaktas i bedömningen av dem. De utbildade kursledarna och de andra deltagarna fungerar som ett "bollplank" under bearbetningsprocessen, men tar inte ställning till personens lämplighet. Det är viktigt att respektera och visa förtroende för den enskilda adoptionssökandens bearbetning av sin egen önskan att adoptera. Under adoptionsrådgivningen får sökandena fortsätta bearbetningen tillsammans med socialarbetaren och med hjälp av dennes kompetens.

När förberedelsekurser för blivande adoptivföräldrar planeras i framtiden anser vi att man bör beakta bl.a. följande:

- Förberedelsekurserna ska vara avsedda för alla som önskar adoptera för första gången oberoende av om barnet adopteras från hemlandet eller utlandet.
- När ansvaret koncentreras till en centralmyndighet kan kursens mål och innehåll, ledarnas kompetens och samordningen klarläggas, och samtidigt tryggas en jämn kvalitet.
- Förberedelsekursen ska gärna förläggas till processens början, helst för adoptionsrådgivningen.
- I beredningen av kursmaterial ska man beakta det material och den kompetens som redan finns i Finland och de övriga nordiska länderna.
- Kursen ska ledas av två personer, eftersom det inte är någon lätt uppgift att leda en förberedelsekurs för blivande adoptivföräldrar. Vi föreslår att den ena ledaren ska ha personlig erfarenhet av adoption (vara adoptivförälder eller själv adopterad) och den andra en yrkesmässig relation till adoption (vara t.ex. socialarbetare eller psykolog). Denna modell används för Pride-kurserna i Finland och för förberedelsekurserna för blivande adoptivföräldrar i Danmark och Norge.
- De centrala arbetsmetoderna ska ge kursdeltagarna nya insikter om adoption på ett emotionellt plan. Sådana är bl.a. olika visuella och känslöväckande metoder såsom filmer, inlevelseövningar, övningar som imiterar och realiserar barnets bakgrund och adoptionsprocessen, samtal i små grupper och gemensamma diskussioner osv. Dessutom är det viktigt att ge kursdeltagarna möjlighet att nätverka och utbyta tankar sinsemellan.

Nordiskt kursmaterial:

Norge: Carli, Amalie & Dalen Monica (2006) Adopsjonsfamilien. Informasjon og veiledning til adoptivforeldre. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet.

Danmark: Kursusmateriale. De adoptionsforberedende kurser. Justitsministeriet, Familiestyrelsen.

Sverige: Att bli förälder till ett barn som redan finns (2008) Socialstyrelsen & Myndighet för Internationella Adoptionsfrågor. + Lärarhandledning till materialet.

6

Rekommendationer om tryggheten av adoptionskompetens och stödet till adoptivfamiljer givna av projektet för riksomfattande utveckling och spridning av god praktik inom området för adoption (VAHKE)

1. Rekommendation om styrning, utveckling och tillsyn av adoptionsverksamheten

Ansvar för den allmänna styrningen, utvecklingen och tillsynen av adoptionsverksamheten koncentreras till ett enda sakkunnigorgan (t.ex. adoptionsnämnden, en delegation eller motsvarande)

2. Rekommendation om personalens adoptionskompetens

Den adoptionsrelaterade kompetensen tryggas i den grundläggande utbildningen inom social- och hälsovårdsbranschen samt det pedagogiska området och kompletterande fortbildning erbjuds personer som redan är i arbetslivet

Ett riksomfattande resurscenter inrättas i syfte att garantera utvecklingen och spridningen av adoptionskompetens

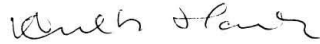
3. Rekommendation om utveckling av stödet till adoptionssökande och adoptivfamiljer

Förberedelsekursen för blivande adoptivföräldrar blir en del av den lagstadgade adoptionsprocessen

Familjerna garanteras tidigt stöd efter adoptionen

Adopterade och deras familjer garanteras det stöd de behöver i olika skeden av livet via både grundläggande tjänster och specialtjänster

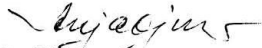
Helsingfors 14.10.2009
Vahke-projektets styrgrupp:

Aulikki Haimi-Kaikkonen
medlem
Helsingfors stads socialverk, enheten för familjerättsliga ärenden

Vanessa Holmstrom
ordförande
Helsingfors stads socialverk, enheten för familjerättsliga ärenden

Anja Ojüva
medlem
Interpedia rf.

Mia Montonen
koordinatör och styrgruppens sekreterare
Det finlandssvenska kompetenscentret inom det sociala området

Eini Pihlajamäki
vice-ordförande
Det finlandssvenska kompetenscentret inom det sociala området

Kerstin Rauma
medlem
Adoptionskuratorverksamheten / Våra gemensamma barn rf.

Till projektets styrgrupp har förutom ovan nämnda också tillhört Marjo Hannu-Jama, Nopus/NVC; Marja-Riitta Kilponen, Helsingfors stads socialverk, utvecklingscentralen (t.o.m. 4.3.2009); Ilse Julkunen, Mathilda Wrede-institutet; Tuula Kumpumäki, Rädda Barnen rf. (t.o.m. 28.01.2009); och Kaisa Tervonen-Arnkil, Rädda Barnen rf. (fr.o.m. 29.01.2009). Utöver detta har Elise Uimonen, Helsingfors stads socialverk, enheten för familjerättsliga ärenden, deltagit som sakkunnig i styrgruppen.

6.1 Inledning

Att dryfta innehållet och utvecklingsbehoven i adoptionsverksamheten är synnerligen viktigt i denna stund, då den finländska adoptionslagstiftningen håller på att revideras. De utvecklingsrekommendationer som utarbetats i Vahke-projektet är en del av slutrapporten för projektet. Rekommendationerna avser verksamhetens kvalitet och tar inte ställning till finansieringen eller produktionen av tjänsterna. Vid utarbetandet av dem anlätades flera olika källor för bakgrundsinformation: projektpersonalens yrkeskunnighet i adoptionsrelaterade frågor, erfarenheter och resomång under projektets gång, diskussioner i projektets styrgrupp, behållningen av informationsmöten och grupparbeten för de finländska adoptionsaktörerna, vetenskaplig litteratur samt en noggrann undersökning av adoptionsverksamhet och adoptionspraxis i de övriga nordiska länderna.

Syftet med rekommendationerna är å ena sidan att förbättra servicen för finländska adoptivfamiljer inom de grundläggande tjänsterna (socialväsendet, dagvården, hälso- och sjukvården, undervisningsväsendet) och å andra sidan att ännu bättre än tidigare förbereda blivande adoptivföräldrar på de särskilda utmaningar som anknyter till att vara adoptivförälder. Ett övergripande mål är att skydda adoptivbarnens intresse och trygga deras välbefinnande. Dessutom är avsikten att väcka debatt om den roll som innehas av nämnden för internationella adoptionsärenden i Finland (nedan adoptionsnämnden eller nämnden) samt dess ansvar i utvecklingen och styrningen av adoptionsverksamheten i Finland. Att utvidga adoptionsnämndens uppgifter och ansvar, vilka anges i förordning, förutsätter att både lagstiftningen och förvaltningsstrukturerna revideras genomgripande, vilket bör beaktas i beredningen av den nya adoptionslagen.

Vahke-projektets rekommendationer fokuserar endast på de sektorer i adoptionsverksamheten som har varit utvecklingsobjekt i projektarbetet. Utvecklingsobjekt i adoptionsverksamheten som inte tagits upp i projektet är bl.a. innehållet och resurserna i adoptionsrådgivningen samt utvecklandet av särskilda stödformer för adopterade och deras familjer samt för föräldrar som lämnat sina barn för adoption.

6.2 Allmän motivering till rekommendationerna

6.2.1 *Att vara adoptivförälder eller adoptivbarn innebär särskilda utmaningar*

Att bli förälder är alltid en stor utmaning och en förändring i livet som kräver anpassning. Väntetiden utlöser en psykologisk övergångsprocess hos de blivande föräldrarna som syftar till att förbereda dem på att ta emot barnet. (Brodén 2004.) Samma process har konstaterats även hos föräldrar som väntar adoptivbarn, även

om det för dem i vissa avseenden är en annorlunda och delvis också svårare process (Brodzinsky & Huffman 1988).

Ett adoptivbarn kommer till sin nya familj med de särskilda frågor som hänför sig till barnets tidigare erfarenheter och bakgrund. De har en väsentlig inverkan på både barnets och föräldrarnas liv i det inledande skedet, men även senare. (Juffer & Van IJendoorn 2005.) Största delen av dem som beslutar sig för att adoptera lider av biologisk barnlöshet och en del har också genomgått barnlöshetsbehandling. Dessa erfarenheter kan inverka på förmågan att axla det kommande föräldraskapet. För en del föräldrar orsakar de egna erfarenheterna en särskild psykisk sårbarhet. En obearbetad sorg över barnlösheten eller en kvardröjande förhoppning om att få ett biologiskt barn kan försvåra anknytningen till adoptivbarnet samt etablerandet av den nya relationen. Därtill upplevs den långa adoptionsprocessen, som består av flera olika skeden, ofta som en tung och svår etapp på vägen mot adoptivföräldraskap. Den noggranna utredningen av familjens situation under adoptionsrådgivningen kan kännas påfrestande och under den osäkra väntetiden växlar de blivande adoptivföräldrarnas känslor ofta mellan hopp och förtvivlan. (Brodzinsky & Huffman 1988; Brodzinsky & Pinderhughes 2002; Daniluk & Hurtig-Mitchell 2003; von Greiff 2004; Högbäck 2008; IMS 2007; Levy-Shiff et al. 1990; Sandelowski et al. 1991.)

Även föräldrarnas egna erfarenheter av anknytning och deras temperament kan ge problem när de ska bli adoptivföräldrar och knyta en relation till barnet. I adoptivfamiljer tar det längre tid än i genomsnittsfamiljer att skapa en anknytningsrelation och växa till en familj, vilket ofta ställer större krav på föräldrarnas förmåga att observera och uppmärksamma barnets signaler och tillgodose barnets behov på ett adekvat sätt. Detta anspråk på s.k. reflektivt föräldraskap är intensivt närvarande i adoptivfamiljens liv under dess olika skeden. (Kalland 2005, 201–204.)

Tidigare adopterades en stor del av de internationellt adopterade barnen i Finland som spädbarn. Under den senaste tiden har de barn som adopterats allt oftare varit lite äldre och/eller haft särskilda behov. Av alla barn som adopterades till Finland år 2007 var över 60 procent födda år 2005 eller tidigare, medan statistiken för år 2004 visar att över 80 procent av de barn som kom då var 2 år eller yngre (SHM 2008; SHM 2005). Antalet internationella adoptioner har minskat globalt under de senaste åren, medan antalet personer som vill adoptera antingen varit oförändrat eller ökat. Därmed kan adoptionssökandenas önskemål inte alltid uppfyllas. Sökandena måste allt mer begrunda vilket slags barn deras resurser som föräldrar räcker till för (t.ex. med avseende på barnets ålder eller hälsa). Många familjer får ett barn som inte helt motsvarar deras tidigare förväntningar eller förhoppningar. Därför är stödet både före och efter adoptionen ännu viktigare än förr. (Lammerant & Hofstetter 2007, 4–5.)

Undersökningar visar att adoption skyddar barnet både fysiskt, psykiskt och socialt för senare svårigheter. När barnet kommer till sin nya familj uppvisar det vanligen en positiv social, kognitiv och emotionell utveckling. (T.ex. Jaffari-Bimmel 2005, Brodzinsky 1990, Juffer och van IJzendoorn 2005.) Trots detta utgör de adopterade på många olika sätt en sårbar grupp. Adoptivbarnens bakgrund påminner ofta om bakgrunden hos de barn som placeras utom hemmet via barnskyddet, vilket ofta står i samband med omsorgssvikt, undernäring och anstaltsvård. När barnet kommit till adoptivfamiljen ställs det dessutom inför krävande utvecklingsmässiga uppgifter: det ska knyta an till familjen, ta till sig ett nytt språk och en ny kultur, forma sig en egen identitet samt tackla eventuella utmaningar om utseendet avviker från majoritetsbefolkningens. (T.ex. IMS 2007; Brodzinsky & Schechter 1990.)

Andershed et al. (2007) konstaterar i sin artikel Normbrytande beteende bland internationellt adopterade barn – Riskfaktorer och interventioner att dagens forskningsrön bekräftar att adopterade har mer problem än icke adopterade och inte att de inte har problem eller att de har anpassat sig väl. Forskningsresultaten visar också på en ökad självmordsrisk bland unga och unga vuxna adopterade, vilket måste tas på allvar. (IMS 2007, 94; Juffer & Van IJzendoorn 2005.)

Utifrån dels forskningsresultat, dels det arbete som gjorts bland adopterade och deras familjer är det lätt att förstå hur viktigt det är för familjerna att få såväl tidigt insatt som kontinuerligt stöd. För att både barnets och de vuxnas stödbehov ska komma fram behövs adoptivföräldrar som är väl förberedda inför adoptionen. Frågan om hur väl föräldrarna lyckas skapa en realistisk bild av sitt eget föräldraskap är särskilt viktig för att föräldrar och barn ska kunna knyta en sund och hållbar relation och upprätthålla den. Blivande adoptivföräldrar behöver information om adoptionen, anknytningsrelationen, de risker och utmaningar som hänför sig till adoption och adoptivbarn samt barnens bakgrund i allmänhet, och dessutom så öppen och mångsidig information som möjligt om sitt eget barns bakgrund. Det ger dem möjlighet att utveckla en objektiv och balanserad bild av sig själva som föräldrar. Adoptivföräldrar behöver också möjlighet att emotionellt begrunda hur det är att bli förälder till ett barn som redan finns till. Dessutom behövs yrkesutbildade personer vid rådgivningsbyråerna, i dagvården och i skolan som förstår adoptivbarnens utvecklingsutmaningar och stödbehov.

6.2.2 Samhället bär ansvar för tjänsterna för adoptivfamiljer och utvecklingen av dessa tjänster

Utgångspunkten i adoptionsverksamheten är barnets bästa. I FN:s konvention om barnets rättigheter konstateras att barnet i första hand ska få leva med sina föräldrar. Ett barn som berövats sin familj har rätt till särskilt skydd från statens sida. För ett

sådant barn ska alternativ omvårdnad säkerställas. Denna kan bl.a. innefatta placering i fosterhem eller adoption. (FN:s konvention om barnets rättigheter, 1989.)

I ljuset av såväl de konventioner och lagar som reglerar adoption som forskningen kring adoption kan man konstatera att barnet har rätt att komma till föräldrar/en förälder som förberett sig på barnets ankomst. På så sätt säkerställs en lyckad adoption samt familjemedlemmarnas psykiska välbefinnande på lång sikt. (T.ex. Biafora et al. 2007; Farber et al. 2007.)

En adoptivfamilj bildas med samhällets stöd, och därför har samhället också ett särskilt ansvar för barnets och familjens tillgång till stödtjänster. Vid inhemsk adoption borde detta gälla även för adoptivbarnets biologiska föräldrar. Det handlar både om stöd till adoptionssökande före adoptionen och om stöd till familjen och den adopterade efter adoptionen. Dessutom bär samhället ansvar för att familjerna får den förberedelse de behöver. Till detta har Finland tillsammans med många andra länder förbundit sig i och med ratificeringen av Haagkonventionen (1993), som reglerar internationell adoption. En del av denna förberedelse får familjerna i form av adoptionsrådgivning som ges av socialarbetare, en del genom att delta i olika förberedelsekurser, seminarier och kamratstödsverksamhet. Enligt vår uppfattning bör nämnden för internationella adoptionsärenden i Finland eller ett motsvarande sakkunnigorgan i fortsättningen tilldelas en särskilt central roll i samordnandet och delvis också planering av förberedelse och stöd för adoptivfamiljer före och efter adoptionen samt i säkerställandet av professionell kompetens.

6.3 Motivering per rekommendation

6.3.1 *Rekommendation om styrning, utveckling och tillsyn av adoptionsverksamheten*

Ansvaret för den allmänna styrningen, utvecklingen och tillsynen av adoptionsverksamheten koncentreras till ett enda sakkunnigorgan (t.ex. adoptionsnämnden, en delegation eller motsvarande)

I konventionen om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner, den s.k. Haagkonventionen (1993), fastställs att varje land som ratificerat konventionen ska utse en centralmyndighet för att sköta de uppgifter som föreskrivs i konventionen. Centralmyndighetens uppgifter kan också skötas av ett bemyndigat organ. Uppgifterna anges i 3 kap. i Haagkonventionen. I Finland är det i enlighet med 20 § i adoptionslagen (175/1996) nämnden för internationella adoptionsärenden i Finland som fungerar som den centralmyndighet som avses i Haagkonventionen. Bestämmelser om nämndens sammansättning och uppgifter finns i förordningen om

nämnden för internationella adoptionsärenden i Finland (509/1997). Enligt denna förordning ska nämnden bl.a.:

- förelägga social- och hälsovårdsministeriet initiativ och framställningar för att utveckla den internationella adoptionsverksamheten
- följa med den internationella utvecklingen i internationella adoptionsärenden
- följa med hur den konvention om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner som ingicks i Haag den 29 maj 1993 (Haagkonventionen) tillämpas i Finland och vid behov vidta åtgärder för dess tillämpning
- sköta de uppgifter som enligt Haagkonventionen tillkommer en centralmyndighet och som inte i lag, förordning eller genom beslut av social- och hälsovårdsministeriet har anförtrotts att skötas av ett annat organ
- bevilja de tillstånd till adoption som avses i adoptionslagen.

Enligt Haagkonventionen ska centralmyndigheten bl.a. vidta alla lämpliga åtgärder för att framför allt i sina egna stater främja rådgivning i adoptionsfrågor och möjligheter till hjälp och stöd efter en adoption (artikel 9). Under Vahke-projektets gång träffade de projektanställda alla nordiska centralmyndigheter utom den isländska. Utifrån besöken och det material som samlades in kunde man konstatera att centralmyndigheterna svarade för en stor del av utvecklingen av adoptionsverksamheten i dessa länder. Vissa landsvisa skillnader förekom.⁷ Centralmyndigheternas verksamhet hade också anmärkningsvärt bättre resurser till sitt förfogande än i Finland. I de övriga nordiska länderna är centralmyndigheternas huvudsakliga uppgift inte att behandla ansökningar om adoptionstillstånd. Detta ger dem möjlighet att sköta andra uppgifter som anförtrotts dem, såsom utveckling och samordning. Centralmyndigheterna producerar material för adoptionssökande, adoptionsorganisationer och yrkesfolk, planerar och organiserar förberedelsekurser för blivande adoptivföräldrar, planerar och organiserar stödverksamhet efter adoption, utbildar i synnerhet de socialarbetare som tillhandahåller adoptionsrådgivning samt ger olika aktörer arbetshandledning och stöd.

I Finland upptar behandlingen av ansökningarna om adoptionstillstånd största delen av nämndens arbetstid. De knappa resurserna och det stora antalet tillståndsansökningar har försämrat nämndens möjligheter att bära ansvar för sina övriga uppgifter. Medlemskapet i nämnden är för närvarande en uppgift som sköts vid sidan av det egna arbetet eller eventuellt delvis inom ramen för det egna arbetet. Endast nämndens ordförande, som representerar social- och hälsovårdsministeriet, lägger ner en del av sin egentliga arbetstid på nämndarbetet. Därtill har adoptionsnämnden endast en anställd på heltid (nämndens sekreterare).

⁷ Adoptionsverksamheten i de övriga nordiska länderna skildras närmare i slutrapporten för Vahke-projektet.

Genom att öka nämndens resurser eller överföra behandlingen av tillståndsansökningar på någon annan part, eller genom att tillsätta en delegation parallellt med nämnden, kan man ge även den finländska centralmyndigheten möjlighet att ansvara för dess skyldigheter i enlighet med Haagkonventionen. Att styrningen och utvecklingen av adoptionsverksamheten anförtros ett sakkunnigorgan är viktigt för att man ska kunna garantera att verksamheten håller hög standard och att alla har lika tillgång till tjänsterna. Vårt ställningstagande överensstämmer med memorian om behovet av att revidera adoptionslagen; i denna föreslås en delegation för adoptionsärenden (Antila 2007, 25).

Med styrning från en enda sakkunnigpart avser vi att adoptionsaktörerna samlas kring diskussion, planering, gemensam utveckling och utbildning. I Finland samarbetar de olika adoptionsaktörerna redan intensivt. I detta samarbete ingår bl.a. regelbundna nätverksmöten och anordnande av gemensam utbildning för såväl personer som arbetar med adoption som för adoptionssökande, adoptivfamiljer och deras närstående. Dessutom bedrivs samarbete med hjälp av utvecklingsprojekt och kompetensdelning mellan olika aktörer. Alla aktörer (adoptionsnämnden, adoptionstjänstorganen, adoptionsrådgivarna, adoptivfamiljernas föreningar och andra föreningar, privata aktörer) har kunskap och färdigheter som de skaffat på egen hand, och när dessa tas upp i den gemensamma diskussionen inverkar det positivt på utvecklingen både hos de enskilda aktörerna och på hela adoptionsfältet. För att verksamheten och tjänsterna för familjerna ska kunna utvecklas behövs en dylik kompetens, som uppkommer genom empirisk kunskap och samarbete, men också en stabil forskningsmässig kunskapsbas. En sådan håller på att byggas upp bl.a. med hjälp av forskningsprojektet FINADO⁸. Det gemensamma målet för hela fältet är att utveckla tjänsterna för adopterade och deras familjer på bred bas. Vi anser att ett annat centralt mål är att sprida kunskap till de anställda inom de grundläggande tjänsterna som i sitt arbete kommer i kontakt med adopterade och deras familjer.

Det utvecklingsarbete som ligger på centralmyndighetens ansvar ska omfatta uppföljning av och information om adoptionsverksamhetens utveckling internationellt, identifiering av utvecklingsbehov samt ett fast samarbete med resurscentret för adoptionskompetens (se avsnitt 3.2.3.). Emedan det föreslagna sakkunnigorganet ansvarar för den allmänna uppföljningen av adoptionsverksamheten och planeringen av dess utveckling, kan resurscentret på ett bättre och mer strukturerat sätt främja en sammanslagning av den kunskap som erhålls via olika adoptionsaktörers arbetserfarenhet och den vetenskapliga kunskapen (se föregående stycke). Detta möjliggör både kompetensutveckling bland dem som arbetar med adoption och förmedling av nödvändiga kunskaper till personalen inom de grundläggande

⁸ <http://www.pelastakaalapset.fi/fi/toiminta/lastensuojelutyo/kehittamishankkeet/adoptiotutkimushanke>

tjänsterna. Dessutom anser vi det viktigt att även utvecklingsbehoven inom nationell adoption beaktas.

6.3.2 *Rekommendation om personalens adoptionskompetens*

Den adoptionsrelaterade kompetensen tryggas i den grundläggande utbildningen inom social- och hälsovårdsbranschen samt det pedagogiska området och kompletterande fortbildning erbjuds personer som redan är i arbetslivet

Ett riksomfattande resurscenter inrättas i syfte att garantera utvecklingen och spridningen av adoptionskompetens

Hague Conference on Private International Law, aktören bakom Haagkonventionen som reglerar internationell adoption, har i syfte att klargöra konventionen gett ut en handbok för god praxis, *The Implementation and Operation of the 1993 Intercountry Adoption Convention: Guide to Good Practice*. I boken konstateras följande i anslutning till tjänster som erbjuds efter adoption:

"It has been suggested that the minimum requirements for post-adoption services may include: the connection of knowledge and experience; research on the problems of adult adoptees; access to inexpensive qualified counselling for parents and children; education of social workers, therapists, doctors, nurses, teachers and others who are likely to deal with intercountry adoptees; assistance in the search for family; and access to files." (HCCH 2008, 127.)

Adoptionskompetensen inom nämnda sektorer kan granskas som å ena sidan adoptionsrådgivningskompetens, å andra sidan som allmän adoptionskompetens inom de grundläggande tjänsterna. Adoptionsrådgivningskompetensen bör koncentreras till specialiserade enheter inom kommunen eller samkommunen samt de serviceproducenter som tillhandahåller rådgivning som köpt tjänst. Den allmänna kompetensen, kunskaper och färdigheter i fråga om adoption, bör spridas så brett som möjligt inom alla grundläggande tjänster.

6.3.2.1 *Adoptionskompetens i socialservicen*

Adoptionsrådgivningen jämte tjänsterna efter adoptionen är lagstadgad socialservice, som kommunerna erbjuder sina invånare eller som de köper av en auktoriserad adoptionsbyrå. I Finland har i dag endast Rädda Barnen rf tillstånd att upprätthålla en adoptionsbyrå. Att tillhandahålla adoptionsrådgivning kräver specialkompetens i adoptionsfrågor. Detta kunnande finns nu mest i organisationerna och borde utvecklas i kommunerna. De enheter som specialiserar sig på adoptionsrådgivning ska erbjudas ändamålsenlig utbildning t.ex. enligt den modell

som tagits fram under Vahke-projektet. För närvarande ingår adoptionskompetens inte i den grundläggande utbildningen i socialt arbete vid universiteten. Att utveckla och styra adoptionsrådgivningen ingår också i det ovan föreslagna sakkunnigorganets uppgifter.

Om man antar att adoptivfamiljer endast behöver adoptionsrådgivning och därtill anknutna tjänster efter adoptionen, och att de inte anlitar annan socialservice, får man lätt uppfattningen att socialväsendet i kommunen inte behöver någon annan adoptionsrelaterad kompetens. Adoptivfamiljer anlitar emellertid också andra tjänster inom socialväsendet på samma sätt som andra kommuninvånare. Adoptionsrådgivningskompetensen i kommunerna kan stödja det sociala arbetet med adoptivfamiljer och de kommunala grundläggande tjänsterna i övrigt.

6.3.2.2 Adoptionskompetens inom de kommunala grundläggande tjänsterna i övrigt

Många av dem som i sitt arbete kommer i kontakt med adoptivbarn och adoptivfamiljer har grundläggande kunskaper som de fått genom sin utbildning och arbetserfarenhet och som utgör en bra grund när man vill erbjuda adopterade och deras familjer adekvat hjälp. Problemet är att man ofta inte kan tillämpa sina kunskaper på adoptivbarn eller använda dem på rätt sätt, eftersom man inte uppfattar familjernas behov av hjälp. Bl.a. de flesta hälsovårdare, socionomer, barnträdgårdslärare och lärare har kunskaper och färdigheter i fråga om tidig anknytning och anknytnings-teori, men inte nödvändigtvis förmågan att koppla dessa frågor (som vanligen ansluter sig till nyfödda och tidig interaktion) till de lite äldre adoptivbarnen och deras familjer. De kunskaper som yrkesfolk redan har kopplas med andra ord inte alltid till de adopterades och adoptivfamiljernas särskilda livssituationer. Denna uppfattning fick bekräftelse under de seminariedagar som anordnades inom ramen för Vahke-projektet. I seminarierna deltog över 600 yrkesutbildade personer från dagvård, skolor och rådgivningsbyråer (se avsnittet om seminarier i slutrapporten för Vahke). Detsamma konstateras i en svensk antologi (IMS 2007) om forskning och utvecklingsarbete kring adoption: de kunskaper man har som yrkesutbildad kan man inte nödvändigtvis alltid koppla till adoptivbarns och deras familjers situationer. Det finns alltså en risk för att barnet och föräldrarna till följd av detta blir utan det stöd de behöver.

När adoptionskompetensen inom de grundläggande tjänsterna förstärks kan adoptivfamiljer garanteras det stöd de behöver i olika skeden av livet. Diskussionen om en förstärkning av de grundläggande tjänsterna så att de integreras i barnens utvecklingsmiljöer, t.ex. daghem och skolor, är aktuell även i ett bredare perspektiv (t.ex. Mäkelä 13.5.2009). Det är viktigt att adoptionsrelaterad undervisning tas in i den grundläggande utbildningen inom social- och hälsovården samt det

pedagogiska området. (Brodzinsky 2008; Henry et al. 2006.) Personer i arbetslivet drar för sin del nytta av kompletterande utbildning av samma typ som de kursdagar som genomfördes på olika håll i landet under Vahke-projektet.

Den nya barnskyddslagen (417/2007) ålägger även andra än socialarbetare att arbeta barnskyddsriktat. Lagen säger: *"Förebyggande barnskydd är även särskilt stöd som ges inom ramen för kommunens andra tjänster, såsom vid rådgivningsbyråerna för mödravård och barnavård samt inom annan hälsovård, dagvård, undervisning och ungdomsarbete då barnet eller familjen inte är klient inom barnskyddet."* Därför bör även andra yrkesgrupper än socialarbetare, för att kunna uppfatta familjernas stödbehov, känna till de särskilda utmaningar som adoptivfamiljer står inför. Behovet av grundläggande adoptionskompetens varierar mellan olika yrkesgrupper. Det är bra om man i framtiden kan fastställa den grundläggande kompetensnivån i adoptionsfrågor för respektive yrkesgrupp, så att den kan kopplas till läroplanerna inom olika områden. I dag är det än så länge ovanligt att adoptionsrelaterade frågor tas upp i undervisningen (Penttinen 2008; 2009).

För närvarande har Finland både mer erfarenhet och mer kompetens än de andra nordiska länderna när det gäller att utbilda personal i adoptionsfrågor. T.ex. Rädda Barnen rf har under en lång tid utvecklat den inhemska adoptionen i samarbete med kommunerna. Inom ramen för Vahke-projektet hölls nio endagsseminarier som riktade sig till yrkesgrupper inom de grundläggande tjänsterna. Även adoptionskuratorn, adoptionsorganisationerna och privata yrkesutövare har utbildat yrkesfolk på olika håll i landet. Det finlandssvenska kompetenscentret inom det sociala området (FSKC) har i samarbete med Helsingfors universitet (SVUX, Svenska social- och kommunalhögskolan) genomfört två tvåspråkiga fortbildningar i adoptionskompetens, den ena för yrkesfolk inom det sociala området och den andra en yrkesövergripande fortbildning inom ramen för Vahke-projektet. De utbildningsmodeller som användes i Vahke-projektet (seminariedagar och en längre fortbildning) bör tas i bruk regelbundet som en form av yrkesriktad fortbildning och/eller kompletterande utbildning. Modellerna presenteras närmare i slutrapporten för projektet.

Genom att garantera den grundläggande adoptionskompetensen och förståelsen för barnet och föräldrarna i alla tjänster för familjerna kan man hjälpa dem på ett jämlikt sätt, oberoende av t.ex. hemort eller föräldrarnas egen aktivitet. På så sätt får också flera barn och unga det stöd de behöver i ett tidigt skede och problemen växer sig inte för stora med tiden. För samhället innebär detta förebyggande och kostnadseffektiv verksamhet.

6.3.2.3 Ett riksomfattande resurscenter inrättas i syfte att garantera utvecklingen och spridningen av adoptionskompetens

Det är viktigt att samla den befintliga adoptionskunskapen och kompetensen. Hittills har kompetensen i vårt land särskilt i fråga om internationell adoption utvecklats separat från det kommunala barnskyddet inom vissa specialiserade organisationer och arbetsgrupper (Pösö 2003) och inte systematiskt introducerats i de kommunala grundläggande tjänsterna. Vi anser att det är viktigt att adoptionskompetensen utvecklas även av en statlig part som stöd för kommunernas arbete. Ansvaret för utvecklingsarbetet kan inte ligga enbart på den tredje sektorn, bl.a. med tanke på tryggheten av finansieringen och servicen på två språk. För närvarande finansieras adoptionsutvecklingsverksamheten närmast av Penningautomatföreningen, och organisationerna inom den tredje sektorn är inte bundna av språklagen (423/2003) på samma sätt som staten och kommunerna.

Forskningsverksamheten i anslutning till adoption har inte heller organiserats under något universitet eller forskningsinstitut, och den forskningslitteratur som ges ut (utländsk och inhemsk) samlas inte systematiskt på ett och samma ställe. Genom att inrätta ett riksomfattande resurscenter för adoptionskompetens kan man utveckla kompetensen och garantera att forskningsdata och empirisk kunskap samlas på ett och samma ställe. Kunskapen kan också förädlas i syfte att utveckla servicen. Vi anser att resurscentret bör ha nära samarbete med eller organisatoriskt utgöra en del av det sakkunnigorgan (den centralmyndighet) som ansvarar för styrningen och utvecklingen av adoptionsverksamheten. Resurscentret ska bestå av den kompetens och kunskap i adoptionsfrågor som redan finns i vårt land och på nätverksbasis samla professionella och professionalitet inom detta område (se avsnitt 3.1.). Ansvaret för resurscentrets verksamhet ska dock ligga på staten.

Med hjälp av resurscentret kan man garantera att utbildning anordnas för yrkesfolk och att adoptionsverksamheten utvecklas kontinuerligt. Resurscentret ska vara en instans som betjänar alla kommuner i Finland på ett jämlikt sätt och på två språk genom att länka samman forskningsdata och praxis. Dessutom ska centret sprida information och erbjuda konsultation för anställda inom social- och hälsovården samt det pedagogiska området.

6.3.3 Rekommendation om utveckling av stödet till adoptionssökande och adoptivfamiljer

Förberedelsekurs för blivande adoptivföräldrar

- Förberedelsekursen för blivande adoptivföräldrar blir en del av den lagstadgade adoptionsprocessen

Stöd efter adoption

- Familjerna garanteras tidigt stöd efter adoptionen
- Adopterade och deras familjer garanteras det stöd de behöver i olika skeden av livet via både grundläggande tjänster och specialtjänster

6.3.3.1 Förberedelsekurs för blivande adoptivföräldrar

Förberedelsekursen för blivande adoptivföräldrar blir en del av den lagstadgade adoptionsprocessen

Syftet med förberedelsekursen

Alla parter i adoptionen (de biologiska föräldrarna, barnet som ska adopteras – med beaktande av åldern – samt de blivande adoptivföräldrarna) ska få lagstadgad adoptionsrådgivning före adoptionen. (Adoptionslagen, 153/1985). För adoptionsökande innebär detta förberedelser för adoptivföräldraskapet och lämplighetsbedömning.

Vid sidan av den lagstadgade adoptionsrådgivningen har man i Finland genom olika organisationers försorg hållit frivilliga förberedelsekurser för blivande adoptivföräldrar i redan 20 år. Interpedia rf och Våra gemensamma barn rf startade kursverksamheten med svenska Adoptionscentrums kurser som modell. För närvarande anordnas dylika förberedelsekurser i Finland endast av Våra gemensamma barn rf. Rädda Barnen rf och kommunerna har hållit Pride-kurser för foster- och adoptivfamiljer sedan år 1995. Dessutom har Rädda Barnen rf arrangerat adoptionsrådgivning i grupp under cirka 10 års tid. Rädda Barnen rf har liksom kommunerna tillstånd att tillhandahålla adoptionsrådgivning, varför kursverksamheten där i huvudsak erbjuds de egna klienterna som en del av adoptionsrådgivningen. I Sverige, Danmark och Island är förberedelsekurserna för blivande adoptivföräldrar obligatoriska, i Norge är de frivilliga.

Både bedömningen av adoptionssökandenas lämplighet och förberedelsekurserna utgör förebyggande verksamhet på bred front. Det är mycket sannolikt att man genom bedömningen av adoptionssökandenas lämplighet och förberedelsen i övrigt minskar många adoptionsrelaterade framtida risker. (IMS 2007.) Föräldrakurser för andra än adoptivföräldrar utvecklas kontinuerligt och integreras i verksamheten vid rådgivningsbyråerna för mödravård och andra tjänster för familjer (t.ex. projektet Lapaset Familjenätverk 2005–2007). Familjeförberedelse kompletterar men ersätter inte verksamheten vid rådgivningsbyråerna för mödravård. Den har befunnits vara ett bra sätt att både förbereda de nya föräldrarna för sin roll och hjälpa dem att bilda nätverk med andra som väntar barn. Vi ser förhållandet mellan adoptions-

rådgivningen och förberedelsekursen för blivande adoptivföräldrar på samma sätt: båda har sin egen kompletterande roll i förberedelserna inför den nya livssituationen.

Målet med en förberedelsekurs, som hålls före adoptionen, är att som ett komplement till adoptionsrådgivningen erbjuda ytterligare beredskap för adoptivföräldraskapet, bl.a. förmåga att förstå och tillgodose barnets behov samt information om barnens bakgrund och särskilda utmaningar i deras utveckling, men även kunskap om föräldrarnas egna reaktioner som föräldrar till ett traumatiserat barn. Vi anser att man genom att göra kursen obligatorisk och med hjälp av styrning och planering i det sakkunnigorgan vi föreslagit kan säkerställa att kurserna överallt är tillräckligt långa och håller hög standard. Enhetliga förberedelsekurser ger alla blivande adoptivföräldrar samma information om adoption och samma möjlighet att bearbeta sina egna tankar och känslor. Det är synnerligen beklagligt att det fortfarande finns adoptionssökande som, då barnet kommer till familjen, till och med saknar grundläggande kunskaper om adoptivbarns behov. För närvarande är det de aktivaste adoptionssökandena, som också själva letar fram information om adoption, som deltar i de frivilliga förberedelsekurserna. De adoptionssökande som skulle gagnas allra mest av kurserna deltar inte. Detta är en orsak till att man t.ex. i Danmark, Sverige och Island stannat för obligatoriska kurser. I Finland deltar för närvarande enligt uppskattning endast cirka 20 procent av adoptionssökandena i de frivilliga förberedelsekurserna.

Förberedelsekursens förhållande till adoptionsrådgivningen

Den adoptionsrådgivning som i dag tillhandahålls i Finland fungerar bra strukturellt sett och är lämpligt lång; innehållet och genomförandet uppvisar däremot brister på det lokala planet och hos personalen. Vi anser att adoptionsrådgivningen ska vara så länge att den blir en process. Det är egentligen fråga om två parallella processer: den lagstadgade processen som hänför sig till genomförandet av adoptionen (omfattar socialarbetarens juridiska skyldigheter) samt den adoptionssökandes egen förberedande process. (T.ex. Eriksson 2007.) En obligatorisk förberedelsekurs får inte förkorta adoptionsrådgivningen eller minska dess andel eller utveckling, utan den ska hållas parallellt med rådgivningen så att den kompletterar denna. Adoptionsrådgivningens betydelse eller uppgift förändras inte i och med att förberedelsekursen görs obligatorisk; den ska ses som ett komplement som tillsammans med adoptionsrådgivningen garanterar att alla adoptivföräldrar i Finland, oberoende av var de bor, har förberetts väl för sin nya roll. Adoptionsrådgivningen måste utvecklas kontinuerligt så att den allt bättre ska kunna öppna adoptionssökandenas ögon för de bakomliggande realiteterna i förhållande till deras önskan att adoptera, och så att man med hjälp av högklassigt socialarbete och i samarbete med sökandena

själva ska kunna ge en korrekt bedömning av deras lämplighet som adoptivföräldrar. Med tanke på det viktiga beslutet om barnet är adoptionsrådgivningens ställning och möjlighet att producera en sakkunnig bedömning av sökandena viktiga för att adoptionsprocessen ska syfta till barnets bästa.

En obligatorisk förberedelsekurs stärker adoptionsrådgivarens möjligheter att bearbeta olika frågor på djupet med sina klienter under processens gång. När sökandena har gått förberedelsekursen är de under rådgivningen bättre förberedda både i fråga om sina grundläggande kunskaper och den egna bearbetningsprocessen som redan startat. Adoptionssökande som är osäkra på om de är redo att inleda en adoptionsprocess kan under förberedelsekursen bearbeta sina tankar både utifrån fakta och känslor. En del av dem som överväger att adoptera kan redan i kursskedet konstatera att adoption kanske inte är rätt alternativ för dem. På så sätt frigörs resurser i adoptionsrådgivningen att ännu bättre än tidigare betjäna de klienter som beslutar sig för att börja i adoptionsrådgivningen.⁹

När man i adoptionsrådgivningen kan sätta ner mindre tid på att ge egentlig information om adoptivbarn och adoptionsprocessen skiftar fokus i rådgivningen på själva rådgivningsprocessen och det som är centralt för den. Det är viktigt att väsentligt öka möjligheten att i adoptionsrådgivningen sätta sig in i dessa frågor om parförhållandet, de sociala nätverken och den egna barndomen, liksom även andra faktorer som djupt påverkar ens förmåga som förälder (SHM 1998; Eriksson 2007). Orosmoment bland dem som arbetar med adoption har på den senaste tiden varit bl.a. vissa adoptivföräldrars oförmåga att förstå sitt barn och knyta en barn-förälder-relation samt det ökade antalet skilsmässor i adoptivfamiljer mycket snart efter barnets hemkomst. Till skilsmässorna anknyter ganska ofta besvärliga vårdnadstvister och frågor om hur barnets boende ska arrangeras, vilket är särskild skadligt för ett adoptivbarn. En del av dessa problem kunde kanske förebyggas med hjälp av högklassig förberedelse och adoptionsrådgivning.

Förslag till uppbyggnad av förberedelsekursen och fortsatt beredning av ärendet

Vi föreslår att centralmyndigheten tar ansvar för utvecklandet av en obligatorisk förberedelsekurs för blivande adoptivföräldrar som lämpar sig för finländska

⁹ Detta är fallet gällande föräldrautbildningen inför adoption (FIA) i bl.a. Stockholms stad. Där är kurserna obligatoriska och de hålls före adoptionsrådgivningen, vars uppgift liksom i Finland är att både förbereda och bedöma. Enligt Resurscentrum för adopterade och deras familjer kan man när adoptionssökandena redan har fått den grundläggande kunskapen om adoption på kursen (och begrundat adoptionen för sin egen del) i bedömningsskedet koncentrera sig på sådant som är väsentligt för bedömningen, t.ex. sökandenas egen barndom, deras parförhållande, frågor om fostran osv. Socialarbetaren och klienterna har ett gemensamt språk och ett kunskapsmässigt mer balanserat förhållande genast vid rådgivningens början.

förhållanden, för skapandet av kursinnehållet och målen samt för samordningen av kursverksamheten, på samma sätt som i de övriga nordiska länderna. Kursen ska utvecklas så att den lämpar sig för både dem som överväger internationell adoption och dem som vill adoptera nationellt.

I Finland finns det kunskap om och erfarenhet av kurser för adoptivföräldrar, och denna resurs bör utnyttjas när kursinnehållet planeras. Det kursmaterial som tagits fram i Norden innehåller samma teman som den finländska adoptionsrådgivningen, Pride-kurserna och kurserna för adoptionssökande. Även de metoder som används på kurserna har samma mål, dvs. att möjliggöra emotionell bearbetning. Förberedelsekurser för grupper har både i Finland och de övriga nordiska länderna befunnits vara ett bra sätt att förbereda blivande adoptivföräldrar. Både klienternas och kursledarnas erfarenheter av och respons på den förberedande gruppverksamhet som anordnats i Finland har varit positiva.

Att centralisera ansvaret för kurserna är nödvändigt, eftersom adoptionskompetensen är svag i många kommuner. Tack vare ett centraliserat ansvar kan kursens mål och innehåll, ledarnas kompetens och samordningen klarläggas, och samtidigt tryggas en jämn kvalitet. Att kursen görs obligatorisk garanterar för sin del att den måste hållas och att adoptionssökande inte får adoptera innan de gått kursen. Även kursledarnas antal och kompetens samt deras möjlighet till utbildning och arbetshandledning är viktiga aspekter. Dessutom ska sökandenas jämlikhet oavsett hemort beaktas.

I de övriga nordiska länderna görs ingen bedömning av adoptionssökandenas lämplighet på kursen, utan kursdeltagarna bedömer själva sin beredskap för att bli adoptivföräldrar och begrundar om de är redo att inleda den långa och ofta tunga adoptionsprocessen. Grundtanken är att den yrkesutbildade person som leder kursen och fungerar som deltagarnas "spegel" inte ska bedöma deras lämplighet. Avsikten är då att ge utrymme för sökandenas egen reflektion och bearbetning.

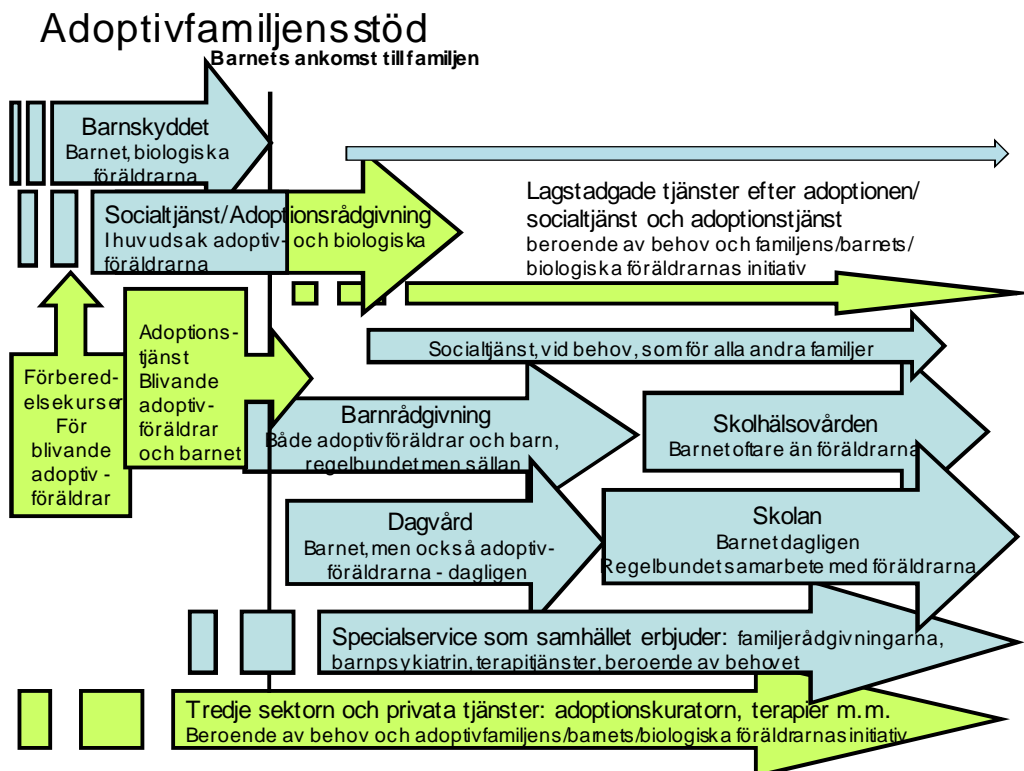
De förberedelsekurser för blivande adoptivföräldrar som i dag hålls i Finland bygger på ett liknande tänkesätt som kurserna i det övriga Norden. Erfarenheterna av kurserna har utifrån respons av både kursledare och kursdeltagare varit positiva. Man har ansett det viktigt att förberedelsekursen inte omfattar någon bedömning, som i stället utgör en del av adoptionsrådgivningen, med undantag av sådana kursmetoder som i sig inkluderar bedömningselement (t.ex. Pride-kurserna).

6.3.3.2 *Stöd efter adoption*

- Familjerna garanteras tidigt stöd efter adoptionen
- Adopterade och deras familjer garanteras det stöd de behöver i olika skeden av livet via både grundläggande tjänster och specialtjänster.

Adoptivfamiljens stödsystem

De grundläggande tjänsterna och specialtjänsterna inom social- och hälsovårdsväsendet samt det pedagogiska området tillhandahålls av samhället och erbjuds alla familjer. Både grundläggande tjänster och specialtjänster kan tillhandahållas antingen i form av närservice i den egna hemkommunen eller som regionalt centraliserad service. En del kommuner köper in dessa tjänster. Utöver de tjänster som samhället står för finns det aktörer i vårt land som har specialkompetens i adoptionsfrågor. Stödet till adoptivfamiljer kan illustreras med hjälp av följande figur:

De gröna pilarna i figuren står för tjänster som inkluderar specialkompetens i adoptionsfrågor. Sådana tjänster erbjuds i huvudsak av den tredje sektorn eller privata aktörer. De blå pilarna står för det stöd som kommunerna tillhandahåller alla barnfamiljer (både grundläggande tjänster och specialtjänster). Trots att de grundläggande tjänsterna (de blå pilarna) är avsedda för alla behövs specialkompetens om adoption även i dem. Kunskaper och färdigheter i adoptionsfrågor ingår för närvarande inte i den grundläggande utbildningen inom området, varför många yrkesutbildades kunskaper och färdigheter fortfarande är bristfälliga.

Utifrån vårt samhälleliga servicesystem har ett adoptivbarn när det kommit till Finland samma ställning som ett biologiskt barn i familjen. Adoptivfamiljen anlitar rådgivningsbyråer, dagvård och skolor på samma sätt som andra familjer. Vissa särdrag medför dock att en adoptivfamilj, och även familjens behov av stöd, är annorlunda i jämförelse med andra barnfamiljer. Sådana särdrag är bl.a. adoptivbarnets bakgrund och de utmaningar den medför för barnet och föräldraskapet, föräldrarnas egen bakgrund och eventuella biologiska barnlöshet, skillnaden mellan adoptivbarnets biologiska ålder och utvecklingsnivå, barnets ojämna utvecklingsprofil och eventuella behov av stöd för utvecklingen samt familjens behov av stöd när den ska växa till en familj och i familjelivets senare skeden.

Alla adopterade och adoptivfamiljer är berättigade till tillräckligt stöd som beaktar de särfrågor som anknyter till adoption. Detta stöd får inte vara beroende av var barnet har fötts eller var familjen råkar bo. Adoption definieras inte som barnskydd enligt barnskyddslagen (417/2007), utan regleras i en separat lag. Ändå är det i internationell adoption fråga om att placera ett utländskt barn i en finländsk familj för att man inte kunnat hitta någon annan lösning för barnet med hjälp av barnskyddsåtgärder i födelselandet (jfr Haagkonventionen).

Av den finländska adoptionslagstiftningen bör i framtiden framgå att adoptivbarn har en bakgrund inom barnskyddet. Eftersom en adoptivfamilj skapas med samhällets hjälp och stöd har samhället ett särskilt ansvar för det psykosociala stöd som erbjuds familjen. Det tidiga stödet till adoptivfamiljer bör därför finansieras med samhälleliga medel. Adoptivfamiljernas senare behov av stöd ska synliggöras genom att det beaktas i lagstiftningen om stödtjänster. På så sätt kan man möjliggöra det stöd som både adoptivbarnet och familjen behöver under familjens och den adopterades hela levnadslopp. Att öka adoptionskompetensen inom de kommunala grundläggande tjänsterna möjliggör för sin del att behovet av stöd upptäcks i tid.

Det är bra att klargöra begreppet "stöd efter adoption". Den lagstadgade adoptionsrådgivningen, som inleds redan innan barnet adopteras, fortsätter efter att barnet kommit hem både i form av uppföljning och eventuellt stöd som familjen behöver. Senare kan den adopterade själv, de biologiska föräldrarna och adoptivföräldrarna få annat lagstadgat stöd efter adoptionen, antingen hos adoptionsrådgivningsinstansen eller hos adoptionstjänstorganet. De lagstadgade tjänsterna efter adoption, som alla adopterade, deras familjer och biologiska föräldrar har rätt till, ska dock inte förväxlas med det vidare begreppet "stöd efter adoption", vilket vi avser i denna text. De lagstadgade tjänsterna kan för många vara ett viktigt led och stöd i vissa situationer i livet, men de utgör ändå bara en liten del av allt det stöd som adopterade och deras familjer behöver.

Adoptivfamiljer garanteras tidigt stöd efter adoption

Enligt Broberg et al. (2008) är de viktigaste faktorerna med tanke på adoptivbarnets utveckling efter hemkomsten barnets ålder vid tidpunkten för adoptionen, förhållandena före adoptionen samt den omvårdnad som adoptivföräldrarna är kapabla att ge barnet. Allra viktigast för utvecklingen av barnets förmåga att i framtiden knyta nära emotionella band är kvaliteten på den omvårdnad barnet får av sina föräldrar. Särskilt viktigt är detta för ett adoptivbarn som på grund av sin bakgrund har mycket att ta igen. Forskningen visar att barn som vid tidpunkten för adoptionen är över 6 månader gamla (enligt vissa forskningsresultat över 12 månader) löper en större risk för att utveckla otrygga anknytningsmodeller, vilka i sin tur påverkar dels familjens interna interaktion, dels också senare barnets och den ungas kompetens i sociala situationer och mänskliga relationer. Största delen av adoptivbarnen i Finland har adopterats i över 6 månaders ålder.

För ett barn som adopteras i över 6 månaders ålder är föräldrarnas beredskap, dvs. hur väl de förberett sig på att ta emot barnet och dess "bagage" från det tidigare livet, lika viktig som tiden före adoptionen och vad barnet då upplevt. I sitt baggage bär barnet alltid upplevelser av separation och bristfällig vård. De nya föräldrarna kan behöva stöd när barnet kommer till familjen, vilket ofta är en förbryllande, konfliktfylld och tärande tid. De måste också känna till att hjälp finns att få vid behov, både för deras egen trötthet och villrådighet och för barnets behov. Barnet kan behöva hjälp t.ex. då det sörjer den person det knutit an till och förlorat (den biologiska mamman, fostermamman, barnskötaren på barnhemmet). I denna situation kan adoptivbarnet jämföras med ett barn som mistat sin vårdare. (Broberg et al. 2008.) Ibland behövs också utomstående stöd och krafter för uppbyggandet av anknytningsrelationen.

Stöd som sätts in i ett så tidigt skede som möjligt är förebyggande och skapar goda utgångspunkter för föräldraskapet samt barnets anpassning till den nya familjen. Förstärkt föräldraskap leder i sig till att föräldrarnas villrådighet och trötthet i det skede då barnet kommer hem minskar, att interaktionen mellan förälder och barn förbättras och att föräldrarnas förståelse för barnets behov ökar. I detta syfte har man under de senaste åren tagit fram vissa nya verksamhetsmodeller.

Stödet till familjerna i det första skedet bör kopplas till uppföljningsskedet i adoptionsrådgivningen och erbjudas efter familjens behov. Utgångspunkten för uppföljningsarbetet ska alltid vara barnets och familjens individuella stödbehov, och inte skyldigheten att rapportera till födelselandet om barnets anpassning. Ett exempel på denna typ av intensivt familjearbete som en del av uppföljningen inom adoptionsrådgivningen är den modell för familjearbete som tagits fram av Helsingfors stads adoptionsarbetsgrupp inom ramen för Vahke-projektet (se närmare i slutrapporten för projektet). Denna modell riktar sig särskilt till familjer

som adopterat ett äldre barn, syskon eller ett barn med särskilda behov. Modellen för familjearbete är lätt att integrera i adoptionsrådgivningen via utbildning, förutsatt att arbetsresurser ställs till förfogande därefter. Denna typ av intensivt familjearbete ska utgöra en del av uppföljningsskedet inom adoptionsrådgivningen.

När man utvecklar en finländsk modell för tidigt stöd efter adoption är det skäl att kombinera både nordiska och inhemska erfarenheter. Utöver det tidiga stödet efter adoptionen, som ges inom ramen för adoptionsrådgivningen, bör övriga kompletterande stödformer för det första skedet utvecklas och likvärdigt stå till allas förfogande oberoende av familjens hemkommun. Tjänster ska tillhandahållas på både finska och svenska. Det pågående statsfinansierade projektet i Danmark är en bra modell för god praxis, där alla familjer som fått ett nytt adoptivbarn erbjuds fem gånger terapi som stöd särskilt för föräldraskapet och anknytningsrelationen under de tre första åren med barnet. Den danska stödmodellen är kostnadsfri för familjerna, medan de stödformer som erbjuds i Finland är avgiftsbelagda.

I Finland har bl.a. Rädda Barnen rf:s fyraåriga projekt Adoptiolapselle eheämpi elämä, som avslutas i år, erbjudit specialiserat stöd för det första skedet efter adoptionen. Inom ramen för detta projekt har man skapat videoassisterade stödmetoder för interaktion i foster- och adoptivfamiljer. Man har gjort hembesök och filmat barnets och föräldrarnas interaktion, gett respons om den till föräldrarna och på så sätt stött föräldrarna och barnet i anknytningsrelationen. I projektet har man också utvecklat olika slags verksamhet som stöd för adopterade barns och ungas utveckling samt uppbyggnaden och förstärkandet av deras jagbild och identitet.

Theraplay och lekar i olika former med inslag av theraplay används ganska ofta som stöd för interaktionen och anknytningsrelationen mellan adoptivbarn och adoptivföräldrar i Finland. Även i denna verksamhetsform är både barnet och föräldrarna delaktiga. Adoptivfamiljer rf har sedan år 2005 hållit Läkande lek-grupper i syfte att hjälpa föräldrar och barn att hitta en positiv närhet, men också för att sänka tröskeln för att söka hjälp om familjens problem blir för stora. Personer som är insatta i theraplaymetoden finns både inom samhällets vård- och omsorgstjänster (t.ex. vid familjerådgivningar och barnpsykiatriska enheter) och bland de aktörer som är specialiserade på adoption.

Adopterade och deras familjer garanteras det stöd de behöver i olika skeden av livet via de grundläggande tjänsterna

Adopterade barn och unga och deras familjer behöver stöd i olika skeden av livet, inte bara direkt efter det att barnet kommit hem. Stödbehovet kan anknyta till olika skeden i både familjens och barnets eller den ungas tillväxt och utveckling. Centrala skeden ur både familjens och barnets synvinkel är dagvårdsåldern, de första

skolåren och ungdomen. Även vissa faktorer som anknyter till adoption och/eller ett utseende som avviker från majoritetsbefolkningens, så som att råka ut för rasism och att fundera över sin egen identitet och bakgrund, är sådant som adopterade barn och unga, men även föräldrarna, kan behöva stöd för. Dessutom kan familjekriser så som allvarlig sjukdom eller skilsmässa vara svårare upplevelser för adopterade barn och unga och deras föräldrar än för genomsnittet.

Det finländska servicesystemet bygger på tjänster på basnivå. Om de grundläggande tjänsterna inte kan hjälpa styrs den hjälpsökande till det särskilda stödet (jfr primärvård – specialiserad sjukvård). För närvarande har vi på de flesta håll i Finland inte tillräcklig, utan tämligen sporadisk kompetens i adoptionsrelaterade frågor inom de kommunala specialtjänsterna (t.ex. barnpsykiatri). Det betyder att familjerna inte kan få remiss av t.ex. rådgivningsbyråerna till en instans som känner till de särskilda utmaningar som anknyter till adoption. Om barnet eller familjen behöver tjänster som anknyter till adoption vänder de sig vanligen på eget initiativ till mottagningar inom den tredje sektorn eller hos privata aktörer. Det nationella utvecklingsprogrammet för social- och hälsovården (Kaste) 2008–2011 framhäver betydelsen av grundläggande tjänster och utvecklingen av dessa i medborgarnas vardag (SHM 2008). I Vahke-projektet satsade vi särskilt på utbildning av personalen på basnivå, dvs. vid rådgivningsbyråerna, dagvården och skolorna. Av dessa har personalen vid rådgivningsbyråerna en särskilt betydande ställning eftersom de träffar adoptivfamiljen i ett mycket tidigt skede, i bästa fall redan före adoptionsresan.¹⁰ Det är viktigt att adoptivfamiljer bemöts korrekt på rådgivningsbyråerna och att de får hjälp och stöd efter sina behov, bl.a. för att utveckla anknytningsrelationen och för sitt föräldraskap. I Norge används en särskild modell för adoptivbarn vid rådgivningskontroller som framhäver ovan nämnda faktorer. På Vahke-seminarierna för yrkesfolk har den norska modellen presenterats som en välfungerande modell som koncentrerar sig på adoptivfamiljernas utmaningar.¹¹

Inom dagvården är det viktigt att man har kunskap om de problem som kan uppstå i utvecklingen av adoptivbarns anknytningsrelation och om bristfälligheten i de tidiga skedena samt effekterna av denna för barnets utveckling som helhet. Det är också viktigt att man ingriper tidigt i eventuellt störande beteende. I skolan är det utöver detta också viktigt att stödja barnets identitetsutveckling t.ex. i anslutning till upplevelser av rasism. Det är lika viktigt att veta hur ett adoptivbarns språk utvecklas, hur språkutvecklingen kan inverka på inlärningen på olika sätt och vilka

¹⁰ Rådgivningsbyråerna besöks även av sådana barn som adopterats privat och som inte omfattas av adoptionssystemets officiella stöd. Antalet privata adoptioner förutspås öka i och med att det blir långsammare och osäkrare att adoptera via det officiella adoptionssystemet.

¹¹ Vi har fått tillstånd från Norge (Landsgruppen av helsesøstre NSF) att presentera modellen.

andra svårigheter i inläring och skolgång som kan uppträda hos adopterade barn och unga.

Det är nödvändigt att man både på rådgivningsbyrån, i dagvården och i skolan har grundläggande kunskap om adoption för att barnet och familjen ska få det stöd de behöver. Särskilt viktigt är det enligt vår mening att adoptionskompetensen koncentreras till de specialutbildade inom de grundläggande tjänsterna, såsom familjerådgivningarna, olika terapeuter (tal-, fysio-, ergo- och psykoterapeuter), ambulering specialbarnträdgårdslärare, speciallärare och personal inom elevvården. Dessa personer möter många barn och ungdomar i sitt arbete och kan också utnyttja sin adoptionskompetens för utbildning av den övriga personalen.

Adopterade barn och unga samt deras familjer kan utöver kommunala grundläggande tjänster och specialtjänster behöva den kompetens som finns inom den tredje sektorn och privata instanser som specialiserat sig på adoption. De adoptionskunniga kan också utbilda och stödja personalen inom de grundläggande tjänsterna i frågor som gäller adoptivfamiljer. Verksamhet och tjänster för adoptivfamiljer anordnas i Finland av bl.a. Adoptivfamiljer rf, Helsingfors stads adoptionsarbetsgrupp, Interpedia rf, Rädda Barnen rf och Våra gemensamma barn rf. Vi anser att denna adoptionskompetens och informationen om projektarbetet ska finnas till hands för familjerna och sammanställas vid ett resurscenter för andra yrkesutbildades konsultations- och utbildningsbehov.

6.4 Till slut

Med dessa rekommendationer vill vi lyfta fram de utvecklingsområden som befunnits centrala under Vahke-projektets gång. Utgångspunkten för rekommendationerna är adoptivbarnets bästa och att barnets behov bemöts på ett så insiktsfullt sätt som möjligt, både av barnets föräldrar och av alla som arbetar med adoptivbarn.

Impulsen till dessa rekommendationer kom på våra resor i de nordiska länderna. Vi ville tillföra den finländska adoptionsdebatten samlade nordiska erfarenheter och utnyttja dem i det utvecklingsarbete som görs i Finland. Rekommendationerna utarbetades i samråd med de finländska adoptionsaktörerna. Vi höll två arbetsseminariedagar och diskuterade rekommendationerna på ett flertal styrgruppsmöten.

Vi utgick från tankar om adoptionskompetens och utveckling av stödet till adoptionsökande och adoptivfamiljer. Under arbetets gång insåg vi hur viktigt det är att lyfta fram den styrande centralmyndighetens roll och betydelse, så att det vi rekommenderar ska kunna uppnås. Vi anser att det är viktigt att adoptions-

kompetensen utvecklas även av en statlig part som stöd för kommunernas arbete. Ansvar för utvecklingsarbetet kan inte ligga enbart på den tredje sektorn med tanke på dels tvåspråkigheten, dels finansieringen. Tvåspråkigheten i det finländska samhället är en utmaning, men också en möjlighet. Det är viktigt att adoptivfamiljerna i Finland får sakkunnig service på sitt eget modersmål. För närvarande finansieras utvecklingsarbetet kring adoption närmast av Penningautomatföreningen; föreningens understöd har under den senaste tiden minskat och blivit osäkrare. Organisationerna inom den tredje sektorn är inte heller bundna av språklagen (423/2003) på samma sätt som staten och kommunerna.

Allteftersom projektet fortskred och vi tog itu med utarbetandet av rekommendationerna insåg vi att vikten av adoptionskompetens inom de grundläggande tjänsterna ytterligare har framhävt. Våra synpunkter bekräftades av såväl det stora behov av kunskap som framgick under seminarierna för yrkesfolk inom de grundläggande tjänsterna som av deras goda förutsättningar att kombinera adoptionskompetens med den kunskap de redan har. Även den spontana positiva respons vi fick från familjer, som visade att kompetensen och framför allt förståelsen hos deras egna kontakter inom de grundläggande tjänsterna hade ökat tack vare seminariedagarna, gav stöd för våra tankar.

Till slut vill vi tacka alla inhemska och nordiska professionella inom adoptionsområdet som deltog i arbetet med Vahke-projektets rekommendationer samt våra kolleger som varmt välkomnade oss och generöst delade med sig av sin kunskap. Vi hoppas att vi får återuppta detta goda, inspirerande och roliga samarbete i framtiden!

Bettina Brantberg, projektarbetare

Pia Eriksson, forskarsocialarbetare

Sanna Mäkipää, projektarbetare

*"Alla väntar och ber vi
att vi ska bli närda
vid mänsklighetens källor.
Allra okuvligast måste de barn vara
som upplevt alltför många förluster,
alltför mycket sådant som sårar
och förbryllar ett litet barn.
Och vi vuxna ansvarar
för att de tas om hand
i ett gott barnskydd/föräldraskap,
som föder något nytt,
läkande och konstruktivt.
En närhet där själen kan få ro och helas."*

Barnskyddsorganisationen Pesäpuu 2009 (omarbetad)

Litteratur

Andershed, A-K., Enebrink, P., & Andershed, H. (2007). Normbrytande beteende bland internationellt adopterade barn - Riskfaktorer och interventioner. I: M. Carlberg & K. Nordin Jareno (red.), Internationellt adopterade i Sverige. Vad säger forskningen, sid. 121-165. Stockholm: Gothia Förlag.

Adoption till vilket pris, betänkande av utredning om internationell adoption vol. 2, 2003 /SOU 2003:49.

Antila, Tuomo (2007) Arviomuistio lapseksittomisesta annetun lain uudistamistarpeista.

Biafora F.A, Javier R.A, Baden A.L. & Camacho-Gingerich A. (2007) The future of adoption. A call to action. I: R.A Javier ym. (red.) The handbook of adoption. Implications for researchers, practioners and families. (ss. 527-537). Thousand Oaks, CA. Sage Publications.

Broberg, A., Granqvist, P, Ivarsson, T & Risholm-Mothander, P. (2008). Anknýtning i praktiken: Tillämpningar av anknýtningsteorin. Stockholm: Natur & Kultur.

Brodén M. (2004) Graviditetens möjligheter – en tid då relationer skapas och utvecklas. Stockholm: Natur och Kultur.

Brodzinsky D M (2008): Adoptive parent preparation project phase 1: Meeting the mental health and developmental needs of adopted children. New York NY: Evan B. Donaldson Adoption Institute.

Brodzinsky D M, & Schechter M D (1990) The Psychology of Adoption. Oxford University Press.

Brodzinsky D.M, Huffman L. (1988). Transition to adoptive parenthood. Marriage and Family Review, 12, 267-286.

Brodzinsky D.M, Pinderhughes E. (2002). Parenting and child development in adoptive families. Teoksessa M. Bornstein (toim.): Handbook of parenting (Vol 1): Children and parenting. (2. p.) (ss. 279-311). Hillsdale, NJ. Lawrence Erlbaum Associates.

- Daniluk, Judith C. & Hurtig-Mitchell, Joss (2003) Themes of Hope and Healing: Infertile Couples' Experiences of Adoption. *Journal of Counseling & Development* 81, 389-399.
- Eriksson, Pia (2007) Den processartade adoptionrådgivningen. FSKC Rapporter 1/2007.
- Farber M.L.Z, Timberlake E, Mudd H.P & Cullen L. (2003) Preparing parents for adoption: An agency experience. *Child and Adolescent Social Work Journal* 20, 175-196.
- Greiff, Katarina von (2004) Föräldrar till internationellt adopterade barn – uppfattningar och erfarenheter av föräldrarollen. FoU Rapport 1/2004.
- HCCH (Hague Conference on International Law) (2008) The Implementation and Operation of the 1993 Intercountry Adoption Convention: Guide to Good Practice.
- Henry M, Pollack D, Lazare A. Teaching Medical Students About Adoption and Foster Care. *Adoption Quarterly*. Vol. 10(1), 2006.
- Högbacka, Riitta (2008) The Quest for a Child of One's Own: Parents, Markets and Transnational Adoption. *Journal of Comparative Family Studie*, XXXIX (3), 311-330.
- Kalland Mirjam (2005) Kiintymyssuhdeteorian kliininen merkitys: soveltaminen erityistilanteissa. Kirjassa: Sinkkonen Jari, Kalland Mirjam (toim.) (2005) Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. WSOY.
- Lapaset Perheverkosto –hanke 2005-2007. Helsingin kaupungin terveyskeskus ja Helsingin kaupungin sosiaalivirasto.
- Levy-Shiff R, Bar O, Har-Even D (1990). Psychological adjustment of adoptive parents-to-be. *American Journal of Orthopsychiatry* 60, 258-267.
- IMS, Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete (2007) Internationellt adopterade i Sverige – en antologi. Socialstyrelsen.
- http://www.socialstyrelsen.se/NR/rdonlyres/E969AEE8-0A3E-4FBF-AEF2-A047B4E3CC52/0/20071231_rev.pdf
- Jaffari-Bimmel, N. (2005). Development and adjustment of adopted adolescents. Longitudinal and concurrent factors (Doctoral dissertation). Leiden University.
- Juffer F, Van IJzendoorn M. (2005) Behavior Problems and Mental Health Referrals of International Adoptees. *JAMA* May 25, 2005. Vol 293, no. 20.
- Lammerant, Isabelle & Hofstetter Marlène (2007, översättning) Adoption: at what cost? For an ethical responsibility of receiving countries in intercountry adoption.
- http://www.terredeshommes.org/pdf/publication/adoption_embargo.pdf
- Mäkelä, Jukka: Uudet käytännöt ja muutosprosessin alku kunta- ja aluetasolla. Föreläsning och dior, Terve-SOS 13.5.2009 kl. 14.15-15.45
- http://info.stakes.fi/tervesos/FI/Ohjelma/ke_kohtaaminen1.htm
- Penttinen Satu (2008) Förfrågan till Vahke-seminariernas deltagare i Åbo och Borgå (opublicerad källa).
- Penttinen Satu (2009) Förfrågan till huvudstadsregionens yrkeshögskolor inom social- och hälsovård om undervisning i adoptionsfrågor. (opublicerad källa).
- Pesäpuu ry./Kaskela, Marja (red.) (2009): Kohdakkain-sijaisvanhempien tunteja ja tarinoita.
- Pride-kirja (http://www.lapsitieto.fi/prodo/files/1972/1_pride_kirja_300608.pdf) 10.6.2009
- Pösö Tarja (2003) Adoptio perhesuhteiden uudelleenjärjestelynä. I: Forsberg H. & Nätkin R. (red.) Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki, Yliopistopaino, 140-158.
- Sandelowski, Margarete, Harris, Betty G. & Holditch-Davis, Diane (1991) "The Clock Has Been Ticking the Calendar Pages Turning and We Are Still Waiting" Infertile Couples' Encounter with Time in the Adoption Waiting Period. *Qualitative Sociology* 14 (2), 147-173.
- Sinkkonen Jari, Kalland Mirjam (red.) (2005) Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. WSOY.

STM (1999) Ottolapsineuvonta. Opas ottolapsineuvonnan antajille. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 1998:7.
På svenska: SHM (1999) Adoptionsrådgivning. Handbok för adoptionsrådgivare. handböcker 1999:4.

SHM, Nämnden för internationella adoptionsärenden. Verksamhetsberättelse 2004, 2007.

SHM, Nationella utvecklingsprogrammet för social- och hälsovården KASTE 2008-2011 .

Social- och hälsovårdsministeriets publikationer 2008:8

<http://www.stm.fi/stm/neuvottelukunnat/adoptio/ajankohtaista>. Läst 13.8.2009

Förordning om nämnden för internationella adoptionsärenden i Finland (1997/509)

Adoptionslag (1985/153)

Barnskyddslag (2007/417)

FN:s konvention om barnets rättigheter (1989)

Konventionen om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner 1993 / Haagkonventionen.

Språklag (2003/423)

7

Diskussion

Bettina Brantberg, Pia Eriksson, Sanna Mäkipää

Adoption är vanligen en fin och positiv upplevelse för både barnet och de nya föräldrarna: en början till något nytt, en möjlighet. Å andra sidan är adoption också kopplat till utmaningar och behov. Det går inte alltid som planerat och även sådant som vanligen hör samman med adoption kan kännas tungt – man kan behöva hjälp och kunskap för att bearbeta det. I och med den kraftiga ökningen i antalet internationella adoptioner för några år sedan har adoptivbarns behov också lyfts fram på ett alldeles nytt sätt till exempel på rådgivningsbyråer, i dagvården och i skolorna. Yrkespersonalen har i sitt eget arbete upplevt en brist på kunskap och kompetens, och samma budskap har förmedlats av adoptivfamiljerna.

Forskningen kring adoption har både i Finland och i utlandet av tradition fokuserat på barnens fysiska och psykiska utveckling samt på anpassningen individuellt och som familj. Inte förrän under de senaste åren har forskningen småningom riktats mot nya håll, bl.a. på adoptionsprocessen och adoptivföräldraskapet. Arbetet och kompetensen i anslutning till adoption har i Finland långt koncentrerats till organisationer inom den tredje sektorn. Dessa har redan under många år haft ett gott och nära samarbete, som i ett nordiskt perspektiv till och med kan betraktas som unikt. Den empiriska kunskapen, forskningsrönen och kompetensen i adoptionsfrågor har däremot inte samlats i något kompetens- eller resurscenter och inte heller systematiskt spridits inom den grundläggande servicen i kommunerna. De kommunala tjänsterna är dock vad adoptivfamiljer – liksom även andra familjer – kontaktar allra först när de behöver hjälp och stöd. Bristen på kompetens i dessa tjänster har varit uppenbar. Många adoptivfamiljer har berättat att i synnerhet barnets ankomst till den nya familjen varit en krävande tid. Många har också upplevt att de då lämnats alltför ensamma.

Under Vahke-projektet har vi försökt svara på en del av de ovan nämnda utmaningarna. Vi har utvecklat utbildning för yrkespersonal, både en modell för endagsseminarier och en längre fortbildning i samarbete med Helsingfors universitet. Som stöd för familjerna i det skede då barnet kommer har vi utvecklat en särskild modell för familjearbete med adoptivfamiljer. Vi har också utrett adoptionsökandenas erfarenheter av adoptionsprocessen. Samarbetet med de övriga nordiska länderna har varit givande under projektets gång, det har varit lätt att hitta gemensamma vinklar och vi har kunnat konstatera att de frågor som är aktuella och som

diskuteras bland dem som arbetar med adoption är långt desamma i alla nordiska länder.

Under projektet beslutade vi att sammanställa rekommendationer för utvecklandet av adoptionsverksamheten i Finland. Rekommendationer för adoptionsarbetet har redan tidigare nedtecknats vid FSKC¹². Vikten av dylika rekommendationer framhävdes när en arbetsgrupp för revidering av adoptionslagen tillsattes och inledde sitt arbete under projektets gång. En punkt i Vahke-projektets rekommendationer gäller inkludering av förberedelsekursen för blivande adoptivföräldrar i den lagstadgade adoptionsprocessen även i Finland. Under våra besök i andra nordiska länder, där förberedelsekurserna är obligatoriska (detta rekommenderas nu även i Norge), väckte frågorna kring kurserna många tankar och samtal. Vi beslutade dock att inte ta in dem i detalj i rekommendationerna, utan att i stället presentera resonemanget i ett eget avsnitt i denna slutrapport.

Vahke-projektet väckte också intresse bland studerande som gjorde lärdomsprov. Satu Penttinen, som avlägger högre yrkeshögskoleexamen, intervjuade en del av de yrkesutbildade deltagarna i endagsseminarierna om deras adoptionskompetens och därtill anslutna behov. Ritva Kuoppala förberedde ett proseminariearbete i specialpedagogik¹³ om dagvårdsstarten för adoptivbarn genom att samla material av de dagvårdsanställda som deltog i seminariedagarna. Om projektet gjordes dessutom några tidningsartiklar och två radiointervjuer¹⁴. I tidskriften Hälsovårdaren publicerades en artikel om adoptivfamiljer som klienter på rådgivningsbyråerna både på finska och svenska, skriven av projektarbetarna.

Projektet hade inte kunnat genomföras utan finansieringen från social- och hälsovårdsministeriet och Helsingfors stad, FSKC:s arbetslokaler och utrustning samt inspirerande och stödjande arbetsmiljö, och inte heller utan kollegerna på adoptionsfältet i både Finland och det övriga Norden. Tack till er alla! Och tack även till alla som deltog i utbildningarna och forskningsprojektet; ni delade med er av era egna tankar och idéer och gav oss mycket att begrunda även under kommande år.

¹² Rauma, Kerstin (2004) Att adoptera i Finland. Förslag för höjandet av kompetensen. FSKC Rapporter 1/2004 och Eriksson, Pia (2007) Den processartade adoptionsrådgivningen. FSKC Rapporter 1/2007.

¹³ http://www.netikka.net/ritvakuoppala/ritvakuoppala_proseminaarityö.pdf

¹⁴ I tidningen Läraren 21.2.08, Västra Nyland 12.9.08, Talentia 5/2009, Interpedia 4/2008, Läraren 3.9.2009, Interpedia (i tryck) 3-4/2009, Vega Väst-Nyland 12.09.08, Radio Vega 6.10.08. En av projektarbetarna föreläste om adoptivbarn som börjar skolan på en av Adoptivfamiljer rf. ordnad finlandssvensk adoptivfamiljeträff på hösten 2008. Detta noterades i tidningen Våra gemensamma barn 4/2008. Utöver detta publicerade tidningen Hälsovårdaren en av projektarbetarna skriven artikel Adoptivbarnet och adoptivfamiljen på rådgivningen i nr. 6/2009 och projektarbetarna skrev en artikel i Rädda Barnen rf:s Adoptiolapsille Eheämpi Elämä-projektets slutrapport.

Bilaga 1

Fortbildning i adoptionskunskap 2008-2009

FORTBILDNING I ADOPTIONSKUNSKAP

2008-2009

"När du vandrar runt en dunge lärkräd för att spåra Någonting, se då till att det inte är dina egna fotspår du följer efter" (Milne A.A. ur Nalle Puhs lilla instruktionsbok, 1996)

Välkommen till utbildningen i Adoptionskunskap!

Denna manual finns till för att skapa en helhetsbild av den utbildning i Adoptionskunskap ni nu har påbörjat. Vår, d.v.s. arrangörerna på FSKC och Svenska social- och kommunalhögskolan (SVUX), förhoppning är att ni under utbildningens gång skall få både nytt kunskande inom området adoption och nya nätverka att verka i under och efter utbildningens gång. Vi vill också erbjuda er möjligheter att diskutera, ta del av och dela med er av den kunskap som redan finns i gruppen.

Utbildningen är en del av projektet VAHKE (Valtakunnallinen adoptio-osaamisen hyvien käytäntöjen kehittäminen ja levittäminen). VAHKE är ett tvåspråkigt, riksomfattande projekt med avsikt att utveckla och sprida kunskap gällande adoptionsrelaterade frågor. Projektet finansieras av social- och hälsovårdsministeriet samt Helsingfors stad. Projekttiden är 9/2007-10/2009. Under projektet utvecklas modeller för god praktik.

Övergripande målet med utbildningen är:

- Att öka kunskapen och ge redskap för arbetet med adopterade och deras familjer
- Att öka förståelsen för de utmaningar adoptivfamiljen möter
- Att uppmuntra till förändringsarbete

PBL och smågruppsarbetet

Under denna utbildning kommer PBL (problembaserat lärande) att vara det rådande arbetssättet. Främst kommer det att märkas i sättet på vilket smågruppsarbetet är uppbyggt. Vi hoppas att det blir en inspirerande upplevelse för er!

Det mest framträdande gällande PBL som idé är att fokus ligger på individens lärande i motsats till att fokusera på undervisning, på den som lär ut och på det som lärs ut.

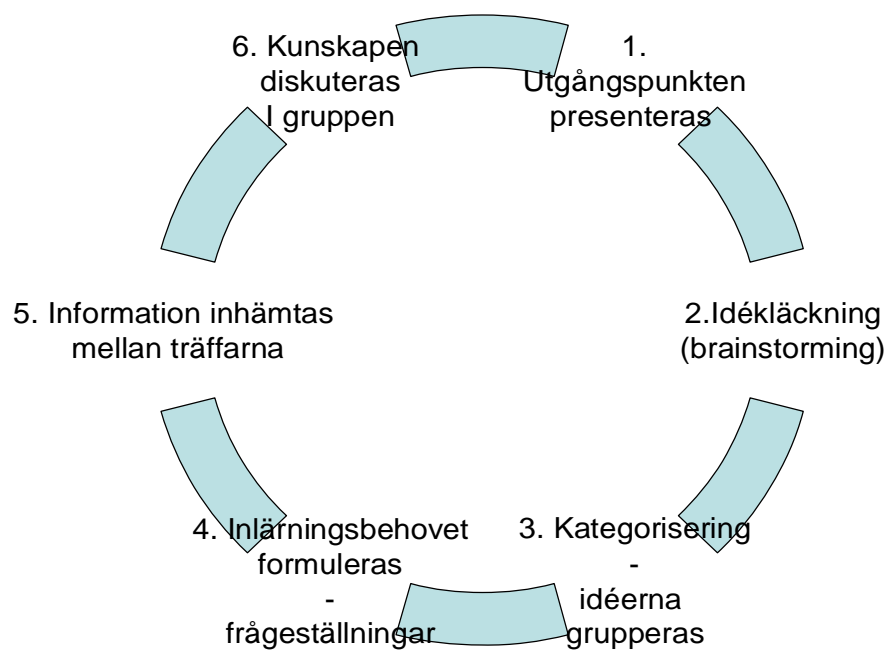
PBL är ingen statisk modell, men den följer fyra huvudprinciper:

- a) Den lärande i centrum
- b) Verklighetsanknytning
- c) Den lärande styr läroprocessen
- d) Smågruppsarbete

I denna utbildning kommer smågruppsarbetet att utgöra basen för pbl-arbetet, medan föreläsningarna skall bidra till att underlätta inhämtningen av information som kan bli till kunskap kring de olika dagarnas teman.

I smågruppsarbete kommer ni att jobba i samma basgrupper om 5-6 personer/grupp genom hela utbildningen. Basgrupperna kommer att ha samma tutor genom hela utbildningen. Basgrupperna träffas allt som allt 5 gånger under utbildningens gång. Det är i basgruppen ni jobbar fram och diskuterar de distansuppgifter som ingår i denna utbildning.

Nedan en bild av den tänkta lärandeprocessen:

Tutorernas kontaktuppgifter:

Susanne Forsblom
Anja Nurmio
Päivi Partanen
Päivi Pietarila
Irene Pärssinen-Hentula
Kerstin Rauma

Kursdagbok

Efter varje närstudiepass skriver ni en kursdagbok med reflektioner över det ni tagit del av och era tankar kring detta. Efter varje närstudiepass ber vi er svara på följande frågor:

- Vad fick jag ut av dagen professionellt?
- Vad fick jag ut av dagen personligen?

Kursdagboken skickas till Ulf Ahrenberg ([ulf.ahrenberg\(at\)helsinki.fi](mailto:ulf.ahrenberg(at)helsinki.fi)) tfn 050-5881041

De enskilda dagarnas program

Nedan följer målsättningar och program för de enskilda närstudiedagarna. Dessa dock med reservation för förändringar om vilka vi i så fall informerar separat.

I samband med programmet finns förslag på litteratur. Denna litteratur är tänkt som bredvidläsning och eventuellt som hjälp för arbetet i smågrupperna.

Med hopp om en givande utbildningstid,

Projektarbetare
Sanna Mäkipää och Bettina Brantberg
(050-3483397) (050-5290187)

Dag 1: ADOPTION

3.12.2008

Målsättningen är att deltagarna:

- har en helhetsbild av utbildningen och utbildningsidén (pbl)
- förstår adoptionsprocessen samt de etiska frågor som kan uppstå kring den.

Program för dagen:

- 09.30-10.00 Anmälningar och morgonkaffe
- 10.00-11.00 Utbildningen och metodiken presenteras (utbildare, PeM Bettina Brantberg o utbildare, HVM Sanna Mäkipää/ Vahke-projektet); kursdagboken presenteras (fortbildningsplanerare Ulf Ahrenberg/ SVUX)
- 11.00-11.30 Adoptionsprocessen, historik, statistik och lagar (Chef för internationella adoptionsärenden vid Rädda barnen, Tuula Kumpumäki)
- 11.30-12.30 Lunch
- 12.30-14.25 Film Palnan tyttäret och föreläsning Adoptions etik – de fyra felaktigheterna (Tuula Kumpumäki)
- 14.30-15.50 Smågruppsarbete "barnbesked" + kaffe
- 15.50-16.10 Dagen avslutas

Förslag på litteratur:

- Eriksson, Pia: Den processartade adoptionsrådgivningen, FSKC 1/2007
- Lindblad, Frank: Adoption, Studentlitteratur 2004
- Parviainen, Heikki: Kansainvälinen adoptiotoiminta Suomessa vuosina 1970-2000. Väestötutkimuslaitos. Julkaisu E 15/2003 Helsinki.2003
- Peltomaa, Marianne: Resan. Schildts. 1998
- Kauppi Martti, Rautanen Elina: Oikeus hyvään kotiin. Pelastakaa Lapset ry ja suomalainen lastensuojelutyö 1922-1997. Keuruu, 1997.

Dag 2: ANKNYTNING

15.1.2009

Målsättningen är att deltagarna:

- förstår varifrån barnen kommer och ser den biologiska familjens betydelse för barnet
- ser betydelsen och konsekvenserna som brister i den tidiga anknytningen samt tidiga separationer kan ha för adopterade barn och deras familjer
- förstår hur traumatisering påverkar barnet och dess omgivning
- har idéer om hur teraplayinspirerad lek kan användas som verktyg för att skapa helande upplevelser för barn med tidiga separationserfarenheter

Program för dagen:

09.30-10.00 Kaffe

10.00-11.15 Anknytning och tidig växelverkan (Sanna Mäkipää)

11.15-12.15 Lunch

12.15-13.00 Trauma och separation (Sanna Mäkipää)

13.00-13.15 Kaffe

13.15-14.15 Theraplayinspirerad lek som hjälp i vardagen (Bettina Brantberg)

14.15-16.00 Smågruppsarbete "olikhet"

16.00-16.30 Sammanfattning av dagens smågrupper

KVÄLLEN ÄR VÅR:

18.00 → På Våra Gemensamma barns kontor

Stora Robertsgatan 20-22 A (vån. 5)

- Film: *A man without culture is like a zebra without stripes: the adoption triangle in South-Africa*
- Theraplaylekar och fri samvaro
- Smått och gott till självkostnadspris

Förslag på litteratur:

- Becker-Weidmanin, A, Shellin, D (red.): *Auta lasta kiintymään- Vuorovaikutteinen kehityopsykoterapia traumaperäisen kiintymyshäiriön hoidossa*
- Hughes, D: *Tie traumasta tervehtymiseen- Rakkauden herättäminen syvästi vaurioituneissa lapsissa*, 2006
- Gray, Deborah D: *Attaching in adoption, practical tools for today's parents*, 2001
- Jernberg, Ann M, Booth, Phyllis B: *Theraplay, vuorovaikutusterapian käsikirja*. Psykologien kustannus oy, 2003
- Gerhardt, Sue: *Kärlekens roll, hur känslomässig närhet formar spädbarnets hjärna*. Stockholm Karneval, 2007

Dag 3: IDENTITET OCH FRAMTID

16.1.2009

Målsättningen är att deltagarna:

- förstår den adopterades och familjens arbete med den dubbla identitet som den adopterade bär med sig genom livet
- känner till olika skeden i adoptivbarnets identitetsutveckling
- kan bemöta frågor gällande olikhet och rasism
- har en uppfattning om hur framtiden kan se ut för adopterade

Program för dagen:

- 09.00-10.00 Film: "Barn behöver föräldrar" Adoptionscentrum, Sverige
10.00-11.00 Identitetsutveckling hos adopterade barn (HVM, Sanna Mäkipää)
11.00-12.00 Film: "Att höra till – åtta adopterade berättar" Adoptionscentrum, Sverige
12.00-13.00 Lunch
13.00-14.15 Adoption och adopterades identitet ur ett vuxenperspektiv (Teol mag. Joonas Mikkola)
14.15-14.30 Kaffe
14.30-16.00 Rasism i barn och ungas vardag (Fil.dr. Anna Rastas)

Förslag på litteratur:

- Landerholm, Lotta: Adopterad. Lämnad. Vald. Och sen? Alfabetabokförlag. 2003
- Mylläri, Anu Rohima: Adoptoitu. Otava. 2007
- Rastas, Anna: Rasismi lasten ja nuorten arjessa. Transnationaalit juuret ja monikulttuurisuus Suomessa. Tampereen yliopisto. 2007
- Trotzig, Astrid: Blod är tjockare än vatten. Albert Bonniers förlag. 1997
- Kurjonen, Reetta: Minä adoptoitu. Minerva kustannus oy. 2008
- Kasanen, Tuula: kenen lapsi. Otava. 2006
- von Melen Anna: Samtal med vuxna adopterade. Rabén Prisma, Stockholm 1998.

Dag 4: ATT MÖTA OCH STÖDJA FAMILJEN

5.3.2009

Målsättningen är att deltagarna:

- förstår adoptionsrådgivningens syfte
- förstår de utmaningar adoptivfamiljen står inför och inser vikten av adekvat stöd
- ser barnlöshetsproblematiken som en del många adoptivfamiljer bearbetat och får bearbeta under en lång tid

Program för dagen:

09.30-10.00 Kaffe

10.00-11.00 Den processartade adoptionsrådgivningen (PM Pia Eriksson/Vahke)

11.00-12.30 Barnlösheten som följeslagare (verksamhetsledare på Interpedia ry, Anja Ojuva)

12.30-13.00 Lunch

13.00-14.15 Familjens behov av stöd efter adoptionen, erfarenheter från familjearbetet inom Helsingfors stad/Vahke (Ledande soc.arbetare på Helsingfors stad Aulikki Haimi-Kaikkonen, handledare Elise Uimonen)

14.15-16.00 Smågruppsarbete "parrelationen i kris" + kaffe

16.00-16.15 Sammanfattning av gruppernas arbete

KVÄLLEN ÄR VÅR:

18.00 → På Rädda Barnens hus: Tiukula

Forsbyvägen 38

-*Kaisa Tervonen*-Arnkil berättar om RB:s verksamhet som stöd för familjen

-Smått och gott till självkostnadspris.

Förslag på litteratur:

- Eriksson, Pia: Den processartade adoptionsrådgivningen, FSKC 1/2007
- Ottolapsineuvonta. Opas ottolapsineuvonnan antajille. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus, Helsinki, 1998.
- Koskimies Aarne I. Hedelmällinen rakkaus – toiveena lapsi. Tammi, Hämeenlinna 2004.
- Suikkari Anne-Maria ja Mäkinen Sirpa (toim.): Kun vauva viipyy – lapsettomuuden tutkimus ja hoito. Väestöliitto, 2007.
- Lapsen muotoinen unelma – Tahaton lapsettomuus kriisinä. Simpukka-yhdistys ry, 2007.
- Saltzer Linda P: Lapsettomuus kriisinä, 1996. (Ainoa kattava suomenkielinen kirja lapsettomuuden henkisestä puolesta).

Dag 5: ATT MÖTA OCH STÖDJA FAMILJEN

6.3.2009

Målsättningen är att deltagarna:

- skapar sig en bild av sin egen professionalitet i relation till adoptivfamiljen och kan bemöta familjen i olika livsskeden också då kontakten till den kan bli både tung och krävande
- förstår de specifika påfrestningar som parrelationen kan utsättas för, under olika skeden, i en adoptivfamilj
- ser syskonrelationernas betydelse för adoptivbarnet och i adoptivfamiljen

Program för dagen:

- 09.00-10.30 Utmaningar i parrelationen och
Ensam vuxen med ett barn (adoptionsskurator Kerstin Rauma och Mag. i
hälsovet Sanna Mäkipää)
- 10.30-11.30 Syskonrelationer och dess betydelse i adoptivbarnets värld (Kerstin Rauma
och Sanna Mäkipää)
- 11.30-12.30 Lunch
- 12.30-13.30 Krävande kundkontakter som en möjlighet (arbetshandledare,
själavårdsterapeut Tuula Huurresalo)
- 13.30-13.45 Kaffe
- 13.45-15.00 Krävande kundkontakter som en möjlighet fortsätter (Tuula Huurresalo)

Förslag på litteratur:

- Peltomaa, Marianne: En riktig familj. Schildts. 2002
- Kumpula Sinikka, Malinen Vuokko: Unelma paremmasta parisuhteesta. Väestöliitto, Minerva, Jyväskylä 2007.
- Hollis James: Miksi hyvät ihmiset tekevät pahaa? Rasalas. Tallinna 2008.
- joku sisaruuskirja
- Kautto Pia, Svennevig Hanna: Sisaruus: rakkautta, vihaa, katkeruutta. Minerva Kustannus Oy, 2006.
- Vilen M, Leppämäki P, Ekström L: Vuorovaikutuksellinen tukeminen sosiaali- ja terveystalalla. Juva, WSOY, 2002.
- Isokorpi T. Pää pyörällä. Jyväskylä, PS-kustannus, 2008.
- Isokorpi T. Tunneoppia – parempaan vuorovaikutukseen. Jyväskylä, PS-kustannus, 2004.
- Toukonen M-L. Unelma työskentely. Jyväskylä, PS-kustannus, 2008.

Dag 6: ADOPTIVBARNET I RÅDGIVNING, DAGVÅRD OCH SKOLA 2.4.2009

Målsättningen är att deltagarna:

- har kunskap om de specialbehov adopterade barn kan ha inom rådgivning, dagvård och skola
- har förståelse och redskap att bemöta adoptivbarnet och -familjen inom rådgivning, dagvård och skola

Program för dagen:

09.30-10.00 Kaffe
10.00-11.15 Adoptivfamiljen på rådgivningen (Sanna Mäkipää)
11.15-12.15 Lunch
12.15-13.00 Adoptivbarnet börjar på dagis. (Bettina Brantberg)
13.00-13.15 Kaffe
13.15-14.15 Utmaningar i skolan (Bettina Brantberg och Sanna Mäkipää)
14.15-16.00 Smågruppsarbete "Barnet i kris"
16.00-16.30 Sammanfattning av dagens smågrupper

KVÄLLEN ÄR VÅR

18.00 → På Adoptivfamiljer rf:s kontor
Mikaelsgatan 25
- Möjlighet att träffas och diskutera med en adoptivfamilj
- Fri samvaro
- Smått och gott till självkostnadspris

Förslag på litteratur:

- Adoptivbarnet i dagvård. Adoptivfamiljer rf. 2008 (Innehåller barnbokstips)
- Höjer, Dan och Lotta: Adopterade barn – vägledning för förskolan. UR. 2005
 - Norjalaisen adoptiojärjestö Adopsjonsforumin toimittama päivähoito-opas on luettavissa osoitteessa:
<http://www.adopsjonsforum.no/index.aspx?article=124333>
 - Norjalaisen adoptiojärjestö Adopsjonsforumin toimittama kouluopas on luettavissa osoitteessa: <http://www.adopsjonsforum.no/index.aspx?article=886223>

Dag 7:
ADOPTERAD BARN OCH UNGA SOM INTE MÅR
BRA
3.4.2009

Målsättningen är att deltagarna:

- har förståelse för adopterades och familjehemsplacerade ungas pubertetsutveckling och de speciella utmaningar den kan föra med sig
- fördjupar sig i de känslomässiga utmaningar ungdomstiden för med sig för föräldrarna i adoptivfamiljen
- förmår upptäcka och se adopterade i olika åldrar som inte mår bra och behöver stöd

Program för dagen:

- 09.00-10.00 En mammas upplevelser av en svår pubertetstid (utvecklingschef o. fostermamma, Marja Kaskela)
- 10.00-11.15 Tonårstidens särdrag i adoptivfamiljen (psykolog o. adoptivmamma Anja Björkman)
- 11.15-12.15 Lunch
- 12.15-13.00 Adopterades psykiska hälsa – vad säger forskningen? (Sanna Mäkipää)
- 13.00-14.30 Adopterade i olika åldrar som inte mår bra (MD, barnpsykiater, Jari Sinkkonen)
- 13.30-13.45 Kaffe
- 13.45-14.30 Smågruppsarbete "Livet går vidare" + tillämpning
- 14.30-15.00 Sammanfattning av utbildningen

Förslag på litteratur:

- Gray, Deborah D: Attaching in adoption, practical tools for today's parents, 2001
- Peltomaa, Marianne: Färgen under huden, Schildts. 2007

Dag 8: ÅTERKOPPLINGSDAG

11.9.2009

Målsättningen är att deltagarna:

- återkopplar till det tidigare lärda
- ser möjligheter att i den egna verksamheten använda sig av nya kunskaper och erfarenheter och delger varandra erfarenheter av detta
- blickar in i framtiden och planerar för den

Program för dagen:

09.30-10.00 Kaffe

10.00-11.15 Olika sätt att jobba vidare, återkoppling till det som var (Bettina Brantberg och Sanna Mäkipää)

11.15-12.15 Lunch

12.15-13.30 Hänt på forskningsplanet (Sanna Mäkipää och Pia Eriksson)

13.30-13.45 Kaffe

13.45-14.45 Smågruppsdiskussion "Vad hände sen?"

14.45-16.00 Sammanfattning av dagens smågrupper och planering för framtiden